

(ДОРНОГОВЬ АЙМГИЙН МАНДАХ СУМАНД БАЙРЛАХ “ИХ ТҮМЭН ХҮРД” ХХК-ИЙН АЛАГ ЦАВ ТӨСЛИЙН НҮҮРСНИЙ ИЛ УУРХАЙ)

**2023 ОНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ТАЙЛАН**

(MV021559, РД:6375839)

ХЯНАСАН:

БОАЖЯ-НЫ ХБОБЗГ-ЫН АХЛАХ МЭРГЭЖИЛТЭН...../

/

БИЕЛЭЛТИЙГ ТАЙЛАГНАСАН:

ИХ ТҮМЭН ХҮРД ХХК-ИЙН ЗАХИРАЛ...../ Ж.ДАШХОРОЛ/

ИХ ТҮМЭН ХҮРД ХХК-ИЙН УУРХАЙН ДАРГА/С.АЛТАНГЭРЭЛ/

ИХ ТҮМЭН ХҮРД ХХК-ИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖЕР /Ч. ГАНЗОРИГ/

2023 он

ГАРЧИГ

1.	ИХ ТҮМЭН ХҮРД ХХК-ИЙН АЛАГ ЦАВ ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА.....	6
1.1.	Түмэн айл чулуун нүүрсний ордын талбайн газар зүйн байршил	6
1.2.	Уулын хэсэг.....	7
1.3.	Ил уурхайн ерөнхий үзүүлэлтүүд:.....	7
1.4.	Уурхайн төлөвлөлтийн ерөнхий шийдлүүд:.....	8
1.5.	Уулын үндсэн техникүүдийн хүчин чадал.....	8
1.6.	“Их Түмэн Хүрд” ххк-ийн алаг цав төслийн ажилчдын амрах хотхон.....	10
2.	ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ	10
2.1.	Газрын гадарга, уул зүй:	10
2.2.	Уур амьсгал:	11
2.3.	Усан сүлжээ:.....	11
2.4.	Ургамал:.....	11
2.5.	Ан амьтан:	11
2.6.	Гидрогеологи	12
2.7.	Дэд бүтэц, эдийн засаг, хүн ам:	12
3.	ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ 12	
3.1.	Газрын гадаргад үзүүлэх гол нөлөөлөл	14
3.2.	Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	14
3.3.	Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл.....	15
3.4.	Ургамалан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл.....	15
3.5.	Амьтаны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл	16
3.6.	Усан орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөлөл.....	16
4.	БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗОРИЛТ	16
5.	СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	17
5.1.	Газар болон хэвлийд үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах чиглэлээр	17
5.2.	Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах арга хэмжээ.....	18
5.3.	Усны нөөц, чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах арга хэмжээний биелэлт	18
5.1.1.	Ус ашиглалт. Ашиглалтын 1 худагтай тоолуур суурьлуулж өдөр тутамд бүртгэл хөтлөж усны хэрэглээг хянаж байна.	18
5.1.2.	Усны зохистой ашиглалтын талаар мэдлэг олгох сургалт:	19
5.4.	Хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах арга хэмжээний биелэлт.....	20
5.5.	Ургамалд үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах арга хэмжээний биелэлт.....	22
5.6.	Амьтаны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийн арга хэмжээний биелэлт	23
6.	НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	27

7. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	30
8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	31
9. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДУРСГАЛЫГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	32
10. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	32
11. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	35
11.1 . Хог хаягдлын мэдээлэл	38
12. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭ ХӨТӨЛБӨР	42
12.1. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн тайлан	44
12.2. АГААРЫН ЧАНАР	46
12.2.1. Агаарын бохирдлыг тодорхойлогч бодисуудын товч тодорхойлолт	46
12.2.2. Уурхай орчмын агаарын чанар	46
12.2.3. Судалгааны аргазүй	49
12.2.4. Судалгааны үр дүн	50
12.3. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ	53
12.3.1. Хөрсний хээрийн судалгаа, зүсэлт, морфологи бичиглэл	54
12.3.2. Хөрсний хүнд металлын бохирдол	58
12.4. УРГАМЛАН НӨМРӨГ	59
12.4.1. Судалгааны аргазүй	59
12.4.2. Ургамлын бичиглэл	60
12.4.3. Төслийн талбайд тэмдэглэгдсэн ховор болон нэн ховор ургамлууд	61
12.4.4. Төслийн талбайн ургамлын бичиглэлүүд:	62
12.5. АМЬТНЫ АЙМАГ	64
12.5.1. Хоёр нутагтан, мөлхөгчид	66
12.5.2. Шувууд	67
12.5.3. Хөхтөн амьтад	68
12.6. ДҮГНЭЛТ	71
13. УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ ...	72
13.1. Байгаль орчны менежментийн батлагдсан дотоод журмууд	72
14. НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	76
15. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх зардал	76

ЗУРГУУДЫН ЖАГСААЛТ

Зураг№ 1. Ордын байршлын зураг	6
Зураг№ 2. “Их түмэн хүрд” ХХК-ийн уурхайн зураг	8
Зураг№ 3. Уурхайн техникүүд	9
Зураг№ 4. Уурхайн техникүүд	9
Зураг№ 5. Уурхайн ажилчдын амрах хотхон.....	10
Зураг№ 6. Ил уурхайн уурхайн ухаш	17
Зураг№7. Алаг Цав уурхай	17
Зураг№ 8. Ил уурхайн уурхайн ухаш	18
Зураг№ 9. Малчны худаг, унд ахуйн худгийн байр, тоолууржуулсан байдал	19
Зураг№ 10. Уурхайн ажилчдад Байгаль орчны сургалт зааварчилгаа орж байгаа нь	20
Зураг№ 11. Газар хөндөх зөвшөөрлийн маягт.....	21
Зураг№ 12. Алаг Цав уурхайн технологийн зам	21
Зураг№ 13. Засварын газар, ШТС, Шатах тослох материалын агуулах хөрс бохирдохоос сэргийлж цементэн хучилттай болгосн байдал	22
Зураг№ 14. Уурхайн тоосжилт дарах усалгаа (өдөрт 2-3 удаа)	22
Зураг№ 15. Төслийн талбайн ургамлын мониторингийн судалгаа	23
Зураг№ 16. Төслийн талбайд байрлах Хулангийн сүрэг	23
Зураг№ 17. Нүүрсний агуулах шимт хөрс хуулалт	28
Зураг№ 18. Уурхайн технологийн замын шимт хөрс хуулалт	28
Зураг№ 19. Шимт хөрсний овоолго I	29
Зураг№ 20. Шимт хөрсний овоолго II	29
Зураг№21. Мандах сумын нутаг Боомт гэх газарт гар аргаар алт олборлогчдод өртөж эвдэрсэн талбай.....	30
Зураг№22. Мандах сумын 2-р багийн нутагт дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөний дагуу нөхөн сэргээх талбай.....	31
Зураг№23. Малчдын өвөлжөө, хаваржааны бууцыг янзалж байгаа нь.....	31
Зураг№24. Алаг Цав төслийн кемп, Засварын газарт, ШТС-г галын самбар, сарай байрлуулсан байдал.....	33
Зураг№25. ШТС, Засварын газар ШТМ-аар хөрс бохирдохоос сэргийлж талбайг цементэлсэн байдал.....	33
Зураг№26. ШТМ-ын агуулах, талбайг хөрснөөс тусгаарлаж цементэлсэн байдал	34
Зураг№27. ШТС, Засварын газар асгарлтын иж бүрдэл байрлуулсан , Асгаралтын журам хэрэгжүүлэн ажилладаг.....	34
Зураг№28. “Алаг Цав” төслийн уурхайн хог хаягдлын ангилан ялгалт	36
Зураг№29. Хуванцар сав ангилан ялгалт	37
Зураг№30. Алаг Цав төслийн уурхайн хог хаягдлын ангилан ялгаж түр хадгалах талбай..	37
Зураг№31. Хог хаягдлын журмыг хэрэгжүүлэн ажилладаг.	37
Зураг№32. Аюултай хог хаягдлыг гэрээт компанид нийлүүлэн ажилладаг.....	38
Зураг№33. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн цэг	45
Зураг№34. Агаарын чанарын хяналт шинжилгээ хийж буй байдал.....	47
Зураг№ 35. Хөрсний судалгааны цэг-1, Ажилчдын хотхон	54
Зураг№ 36. Хөрсний судалгааны цэг-2, Хатуу хог хаягдлын цэг.....	54
Зураг№ 37. Хөрсний судалгааны цэг-3, Засварын газар.....	55
Зураг№ 38. Хөрсний судалгааны цэг-4, Шатахуун түгээх станцын дэргэд.....	55
Зураг№ 39. Хөрсний судалгааны цэг-5, Уурхайн машин паркын талбай.....	56

Зураг№ 40. Ургамлын бичиглэл-1, Хармаг оролцсон говийн хялгана-баглуурт бүлгэмдэл	62
Зураг№ 41. Ургамлын бичиглэл-2, Говийн хялгана-баглуурт бүлгэмдэл	63
Зураг№ 42. Ургамлын бичиглэл-3, Сөөг-бударганат бүлгэмдэл	63
Зураг№ 43. Ургамлын бичиглэл-4, Говийн хялгана-баглуурт бүлгэмдэл	64
Зураг№ 44. Монгол орны амьтны газар зүйн мужлал (А.Г.Банников 1954)	65
Зураг№ 45. Арван наймын Богд уул. Орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар.	66
Зураг№ 46. Монгол хуланжороо (<i>Podoces hendersoni</i>).	67
Зураг№ 47. Хар сүүлт 3 толгой уурхайгаас баруун хойт зүгт, байршил (E440097241; N1080114638; h1106 м)	69
Зураг№ 48. Хар сүүлт 4 толгой, байршил (E440112180; N1080131310; h1109 м)	70
Зураг№ 49. Хар сүүлт 7 толгой, байршил (E440112180; N1080131310; h1109 м)	70
Зураг№ 50. Уст цэг орчмын амьтны мөр	70
Зураг№ 51. Мод тарьсан талбай	73
Зураг№ 52. Модны усалгаа арчилгаа, хамгаалалт	74
Зураг№ 53. Модны ургалтын байдал	75
Зураг№ 54. Мал ан амьтад зориулсан нуур	75

ГРАФИКУУДЫН ЖАГСААЛТ

График№ 1. Нийт усны зарцуулалт	18
График№ 2. Хүхэрлэг хийн үзүүлэлт	48
График№ 3. Азотын давхар ислийн үзүүлэлт	48
График№ 4. Нийт тоосны үзүүлэлт	48
График№ 5. Дуу чимээ	49
График№ 6. Гол ионуудын агууламж (Стифф)	50
График№ 7. Гол ионуудын агууламж (Стифф)	51
График№ 8. Гол ионуудын агууламж (Стифф)	51

ХҮСНЭГТҮҮДИЙН ЖАГСААЛТ

Хүснэгт№ 1. Лицензийн талбайн солбицол	6
Хүснэгт№ 2. Уурхайн ерөнхий үзүүлэлт	7
Хүснэгт№ 3. Болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим	13
Хүснэгт№ 4. Усны хэрэглээ	19
Хүснэгт№ 5. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний биелэлт	24
Хүснэгт№ 6. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт	27
Хүснэгт№ 7. Шимт хөрсний хуулалт, хэлбэршүүлэлт	28
Хүснэгт№ 8. Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	30
Хүснэгт№ 9. Түүх, соёлын дурсгалыг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	32
Хүснэгт№ 10. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	32
Хүснэгт№ 11. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	35
Хүснэгт№ 12. Хог хаягдлын мэдээ, тайлан	38
Хүснэгт№ 13. Алаг Цав төслийн үйл ажиллагаанаас гарч буй хог хаягдлын бүртгэл	39
Хүснэгт№ 14. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн төлөвлөгөөний биелэлт	43
Хүснэгт№ 15. ОХШХ гүйцэтгэсэн мэргэжилтнүүдийн товч танилцуулга	44
Хүснэгт№ 16. ОХШХ-ийн хийж гүйцэтгэсэн ажлын хураангуй	44

Хүснэгт№17. Агаарын хэмжилт хийсэн газрын координат цэг.....	47
Хүснэгт№18. Агаарын чанарын шинжилгээний үр дүн	47
Хүснэгт№ 19. Гүний худгуудын байршил	49
Хүснэгт№ 20. Шинжилгээний нэгдсэн дүн (ундны ус)	52
Хүснэгт№ 21. Хөрсний мониторингийн координат цэг	53
Хүснэгт№ 22. Хөрсний хими физик шинж чанар, 2023 оны 7 дугаар сар.....	56
Хүснэгт№ 23. Хөрсний хими физик шинж чанар, 2023 оны 10 дугаар сар.....	57
Хүснэгт№ 24. Хөрсний механик бүрэлдэхүүн, 2023 оны 7 дугаар сар.....	57
Хүснэгт№ 25.Хөрсний механик бүрэлдэхүүн, 2023 оны 10 дугаар сар.....	57
Хүснэгт№ 26. Хөрсний хүнд металлын бохирдлын үндсэн үзүүлэлтүүд.....	58
Хүснэгт№ 27. Ургамлын шинжилгээ судалгааны аргууд	60
Хүснэгт№ 28.Төслийн талбайн ургамлын аймгийн бүтэц бүрэлдэхүүн.....	60
Хүснэгт№ 29. Ургамлын бичиглэл-1, Зүйлийн бүрэлдэхүүн.....	62
Хүснэгт№ 30. Ургамлын бичиглэл-2, Зүйлийн бүрэлдэхүүн.....	62
Хүснэгт№ 31. Ургамлын бичиглэл-3, Зүйлийн бүрэлдэхүүн.....	63
Хүснэгт№ 32. Ургамлын бичиглэл-4, Зүйлийн бүрэлдэхүүн.....	64
Хүснэгт№ 33. Байгаль орчны менежментийн батлагдсан дотоо журмууд.....	72
Хүснэгт№ 34. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилт	72
Хүснэгт№ 35. Нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө	76
Хүснэгт№ 36. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн хэрэгжүүлсэн зардал	76

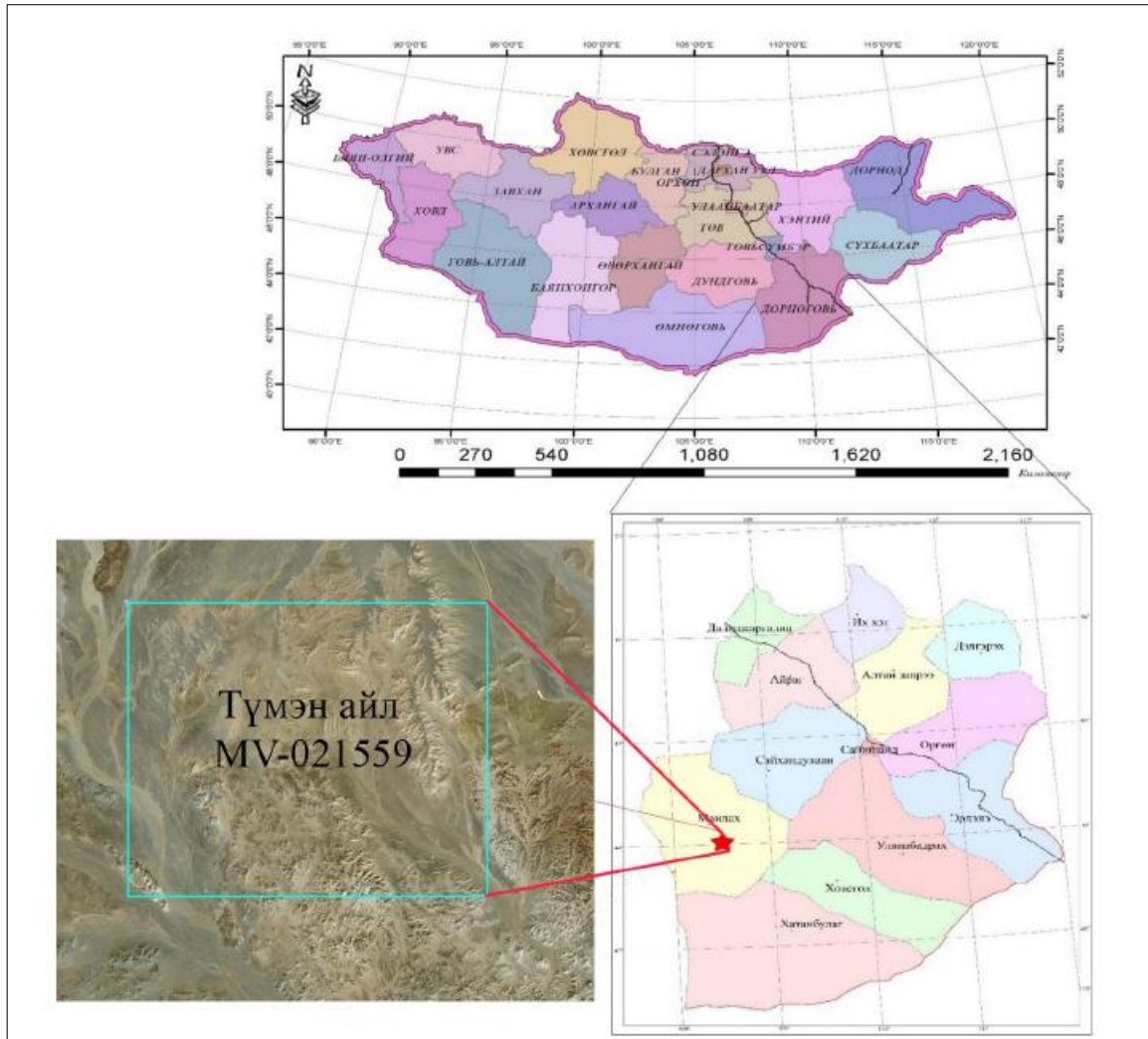
ХАВСРАЛТУУДЫН ЖАГСААЛТ

Хавсралт№1. Алаг Цав төслийн усны шинжилгээ.....	77
№ 2. Алаг Цав төслийн хөрсний шинжилгээний дүн	81
Хавсралт№ 3. Алаг Цав төслийн агаарын шинжилгээний дүн	86
Хавсралт№ 4. Кадастрын лавлагаа	87
№ 5. Уулын ажлын төлөвлөгөөний нүүр.....	89
Хавсралт№ 6. Нөхөн сэргээлтийн барьцаа хөрөнгө төлсөн баримт.....	90
Хавсралт№ 7 Хог хаягдлын төлбөр төлсөн баримт	91
Хавсралт№ 8 Аюултай хог хаягдлын гэрээ	92
Хавсралт№ 9 Аюултай хог хаягдал тушаасан төлбөрийн баримт.....	94
Хавсралт№ 10 Хаягдал тос нийлүүлэх гэрээ	97
Хавсралт№ 11 Хаягдал тос нийлүүлсэн баримт.....	98
Хавсралт№ 12 Мод тарьсан талбайн байршлын зураг	100

1. ИХ ТҮМЭН ХҮРД ХХК-ИЙН АЛАГ ЦАВ ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

1.1. Түмэн айл чулуун нүүрсний ордын талбайн газар зүйн байршил

Түмэн айлын чулуун нүүрсний орд нь Дорноговь аймгийн Мандах сумын төвөөс урагш 30 км, Сайншанд хотоос баруун урагш 200 км, Улаанбаатар хотоос зүүн урагш 484 км, БНМАУ-БНХАУ хилийн Ханги-Мандал боомтоос баруун хойш 235 км-т байрлана.



Зураг № 1. Ордын байршлын зураг

Хүснэгт № 1. Лицензийн талбайн солбицол

Тусгай зөвшөөрөл №	Олгогдсон (он-сар-өдөр)	Хугацаа (жил)	Цэгийн дугаар	Уртраг (град, мин, сек)	Өргөрөг (град, мин, сек)
Газрын солбицол нь: L-49-133					
MV-021559 (932.13 га)	2020-04-01	30	1	108°16'50.13"	44°07'51.05"
			2	108°16'50.13"	44°09'20.35"
			3	108°14'18.03"	44°09'20.35"
			4	108°14'18.03"	44°07'51.05"

1.2. Уулын хэсэг

Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын баруун урд жигүүрийг ашиглах ил уурхайн хажуугийн тогтворжилтын тооцоог чулуулгийн физик механик шинж чанарт тулгуурлан Г.Л.Фисенкогийн аргачлалын дагуу хийж гүйцэтгэсэн.

Чулуулгийн физик механикийн шинж чанарын үзүүлэлтүүдийг ШУТИС-н харьяа Уул уурхайн хүрээлэнгийн чулуулгийн лабораторид 2012 онд ордын агуулагч чулуулагт хийлгэсэн тайлангийн үр дүнг үндэслэн сонгосон. Ордыг 860 м-ийн түвшин хүртэл ашиглах ба газрын гадаргаас доош 190 м гүн ухаш үүснэ.

Нүүрсний давхаргын зузаан нь дунджаар 5-7 м.

Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын баруун урд жигүүрийг ил уурхайн хажуугийн тогтворжилтын тооцоог чулуулгийн физик механик шинж чанарт тулгуурлан тогтворжилтын аргуудын нэг болох төгсгөлөг элементийн арга ашиглан “Phase 2” программ хангамж дээр хийж гүйцэтгэсэн.

Уг үнэлгээний ажил нь геологи, структур, геотехникийн зураглал, өрөмдлөг, чулуулгийн физик механикийн шинж чанар тодорхойлох лабораторийн тест, зардлын хувьд хэмнэлттэй, үйлдвэрлэлд тавигддаг аюулгүй ажиллагааны дүрэм журмуудыг хангасан уурхайн хажуугийн өнцгүүдийг тодорхойлох тогтворжилтын шинжилгээ зэргээс бүрдэнэ.

Хүснэгт № 2. Уурхайн ерөнхий үзүүлэлт

№	Үзүүлэлтүүд	Хэмжих нэгж	Тоон утга
1	Доголын өндөр	м	5
2	Доголын хажуугийн өнцөг	град	50
3	Аюулгүйн тавцангийн өргөн	м	5-7
4	Уурхайн замын өргөн	м	30-45
5	Уурхайн ерөнхий хажуугийн өнцөг	град	28-34

1.3. Ил уурхайн ерөнхий үзүүлэлтүүд:

Ордын геологийн тогтоц, хөрсний чулуулгийн физик-механикийн шинж чанарыг үндэслэн уурхайн ерөнхий налуугийн өнцгийг 28-35 градусаар тогтоосон,

- Уурхайд ажиллах үндсэн тоног төхөөрөмжүүдийн параметрийг үндэслэн хөрс хуулалт нүүрс ашиглалтын үеийн доголын өндрийг 5 м-ээр тогтоосон,
- Ажлын талбайн өргөн 30 м,
- Мөргөцөгт ажиллах экскаваторын орлын өргөн дунджаар 20 м,
- Доголын налуугийн өнцөг нь 55 градус,
- Замын өргөн 30 м тус тус байна.

1.4. Уурхайн төлөвлөлтийн ерөнхий шийдлүүд:

Хөрсний овоолгыг эдийн засгийн хувьд ашиглах боломжтой нөөцөөс гадна уурхайн эцсийн гүндээ хүрэх үеийн хүрээ хязгаараас гадна байрлуулсан. Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын баруун урд жигүүрийг ашиглах ил уурхайгаас гравитацийн аргаар баяжуулах үйлдвэрт түүхий эдээ нийлүүлнэ. Уурхайгаас гарсан нүүрсийг БНХАУ-н зах зээлд нийлүүлнэ.



Зураг № 2. “Их түмэн хүрд” ХХК-ийн уурхайн зураг

1.5. Уулын үндсэн техникүүдийн хүчин чадал

Уулын ажилд хэрэглэх үндсэн техник, тоног төхөөрөмжүүдийг шинээр худалдаж авахаар энэхүү төсөлд тусгалаа. Уурхайд дараах нэр төрлийн техникүүд ажиллана. Үүнд:

- 170 мм-ийн диаметртэй цооног өрөмдөх чадалтай CM458 маркийн өрмийн машин
- 5 м³-ийн утгуурын багтаамжтай XCMG 700 маркын урвуу утгуурт ачигч-2ш
- 3 м³-ийн утгуурын багтаамжтай XCMG-490 маркийн урвуу утгуурт экскаватор
- 70 тонны даацтай XCMG-XDM80 м маркийн автосамосвал-18ш
- Dongfeng маркийн зам усалгааны машин-2ш
- 3.0 м³ –н шанаганы багтаамжтай “XCMG-50” маркийн утгуурт ачигч-3ш
- 114 кВт хүчин чадалтай DT-140B маркийн бульдозер
- Грейдер бусад туслах машин, механизм



Зураг№ 3. Уурхайн техникүүд



Зураг№ 4. Уурхайн техникүүд

1.6. “Их Түмэн Хүрд” ххк-ийн алаг цав төслийн ажилчдын амрах хотхон

- 250 хүн хүлээн авах хүчин чадалтай
- Халаалт, цэвэр бохир усанд холбогдсон
- Ажилчдын амрах, чөлөөт цагаа өнгөрөөхөд зориулагдсан сагс, волейболын талбай
- Зочид төлөөлөгчдийг хүлээн авах гэр, хотхон байна.
- Зоогийн газар
- Угаалгын газар



Зураг № 5. Уурхайн ажилчдын амрах хотхон

2. ТӨСЛИЙН ТАЛБАЙ, ТҮҮНИЙ ОРЧНЫ БАЙГАЛЬ ОРЧИН, НИЙГЭМ-ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

2.1. Газрын гадарга, уул зүй:

Түмэн айлын чулуун нүүрсний орд нь говийн тэгш тал, нам толгодорхог төрхтэй, газрын гадаргын үнэмлэхүй өндөршил 1042.9-1085.4 м, үйлдвэрийн ач холбогдолтой нүүрсний давхраас тархсан 540 га талбайн хэмжээнд тэгш тал, нам гүвээ, толгодорхог гадарга зонхилох бөгөөд тэдгээрийн харьцангуй өндөр 40 м-ээс хэтэрдэггүй.

Өргөргийн дагуу сунаж тогтсон хадархаг гадаргатай хяр, толгод, бүлэг уулсаас бүрдсэн өндөрлөг уулсын бүс болох “Арван наймын Богд уул” орд газраас хойш 10-12 км зайд орших бөгөөд 1238-1398 м үнэмлэхүй өндөр, 100-200 метрийн харьцангуй өндөртэй байгаа нь ордоос 80 хүртэл км тойрогт байх газрын гадаргын хамгийн өргөгдсөн хэсэг болж

байгаа юм. “Арван наймын Богд уул”-н бүсийг 2012 оны 05 сарын 30-ны өдрийн Монгол Улсын Засгийн Газрын 191-р тогтоолоор байгалийн нөөц газарт авсан байдаг.

2.2. Уур амьсгал:

Талбай нь бүхэлдээ говийн бүсэд хамаардаг ба эх газрын эрс тэс уур амьсгалтай, зуны улиралд (6-8 сард) $+42^{\circ}\text{C}$ хүртэл (дунджаар $+23^{\circ}$) халж, өвлийн улирал (1-2 сард) -40°C хүртэл (дунджаар -13°) хүйтэрдэг. Жилийн дундаж температур $+6^{\circ}$ байна. Баруун хойд, хойд болон зүүн хойд чиглэлийн салхи зонхилох ба салхины жилийн дундаж хурд 4-12 м/сек, 3-р сараас 6-р сар хүртэл салхи шуурга их үргэлжилдэг бөгөөд зарим үед салхины хүч 20-35 м/сек ширүүсдэг. Жилд унах хур тунадас дунджаар 100-200 мм, хамгийн их унах үе 7, 8 сар байдаг.

Өвлийн улиралд цас бага ордог. Олон жилийн ажиглалтаар 11 сарын сүүлч 12 сарын эхэн үеэс зарим жилүүдэд цасан бүрхүүл тогтож 3 сарыг дуустал үргэлжилнэ. Цасан бүрхүүлийн зузаан дунджаар 10-20 мм, зарим зудтай жилд 250 мм хүрэх нь бий.

2.3. Усан сүлжээ:

Талбайн хэмжээнд гадаргуугийн усны тархалт маш дутмаг, гол горхи байхгүй, хур тунадсаар тэжээгддэг нуур тойрмууд зөвхөн хуртай жилүүдэд бий болдог. Иймд нутгийн иргэд, малчид гар болон гүний худгуудыг ашиглан аж ахуйн болон ундны усны хэрэгцээгээ хангадаг.

Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын хилээс хамгийн ойр зайд байрлах Хошуу хондны өрөмдмөл худаг ордын хойд захаас 200 метрт байдаг бол Шаварт, Баян шанд, Хар толгой зэрэг гар худгууд ордын төвөөс 5.4-5.8 км-т байрладаг.

2.4. Ургамал:

Ордын хэмжээнд говийн сийрэг ургамлын бүрхэвчтэй. Говийн бүсэд ургадаг хялгана, таана, хөмүүл, бор бударгана зэрэг өвслөг ургамал ургамлын бүрхэвчийн зонхилох хэсгийг бүрдүүлж байна. Хотир, сондуул, харгана зэрэг бутлаг ургамал гуу жалга хуурай сайрын дагуу сийрэгхэн тархацтай ургасан байдаг.

2.5. Ан амьтан:

Ордын хэмжээнд говь цөлд хаа сайгүй тааралддаг жигүүртэн болон мэрэгч амьтад байхаас гадна хулан, хар сүүлт, аргаль, янгир зэрэг ховордсон амьтад хааяа тааралддаг. Ордоос Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын баруун урд жигүүрийг ил уурхайн аргаар

ашиглах техник-эдийн засгийн үндэслэл “Их түмэн хүрд” ХХК MV-021559 хойш байрлах “Арван наймын Богд уул”-н бүс хад жалга бартаа саад ихтэй учир аргаль янгир нэлээд элбэг тэдгээрийг дагаад чоно зэрэг араатан амьтад хааяа тааралддаг.

2.6. Гидроеологи

Түмэн айлын чулуун нүүрсний орд нь баруун хойд, хойд талаараа Ац Богд уул (1396.6 м) тэдгээрийн салбар бэсрэг уулс, толгод зүүн хойноосоо баруун урагшаа цувран тогтоно. Зүүн өмнө, өмнөд хэсгээрээ 1038.6 м, 1061.5 м, 1048.1 м, 1041.7 м, 1055.1 м өндөрлөг бүхий толгодоор хүрээлэгдэнэ. Эдгээр нь усны хагалбарын шугамыг илэрхийлэхээс гадна тэжээгдлийн муж болно.

Мөн физик газар зүйн онцлог, газрын гадаргуун ерөнхий байдал, өндрийн ялгаа ямар байгаа зэргээс хамаарч газрын доорх усны байрлал, уст давхаргын зузаан, чулуулгийн ус дамжуулах чадвар, шүүрүүлэх байдал, усан сүлжээ, тэжээгдлийн муж, усны химийн найрлага нь олон янз байна.

2.7. Дэд бүтэц, эдийн засаг, хүн ам:

Мандах сумын нутаг дэвсгэр бүхэлдээ манай улсын дэд бүтэц харьцангуй сул хөгжсөн хязгаар нутгуудын нэг юм. Сумын төв нь Сайншанд хотоос баруун урагш 170 км зайд байрладаг ба засаг захиргааны анхан шатны нэгж 5 багтай, нийт 1568 /2016он/ хүн амтай. 2017 онд барьж ашиглалтад оруулсан Цагаан суварга-Мандах чиглэлийн 22 кВ-ын цахилгаан дамжуулах шугам талбайн зүүн талаар 4-5 км-ийн зайд өнгөрдөг.

Тус сум нь 132.2 мянган толгой малтай, 1266061 га газар нутагтай нийт нутаг бэлчээрийн зориулалттай ашиглагддаг.

Цагаан суваргын ордыг ашиглахтай холбоотой Оюу толгой-Цагаан суваргын өндөр хүчдэлийн цахилгаан дамжуулах 220 кВ-ийн шугамыг барьж ашиглалтад оруулснаар бүс нутгийн цахилгаан хангамжид эергээр нөлөөлсөн. Мөн уул уурхайн бүтээгдэхүүний тээвэрлэлтэд зориулан говийн бүс нутгаар төлөвлөсөн хэвтээ чиглэлийн төмөр зам Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордоос урагш 15 км ойр зайтай байгаа юм.

3. ТӨСЛИЙН ГОЛ БА БОЛЗОШГҮЙ СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙН ТОВЧ ТОДОРХОЙЛОЛТ

Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутагт хэрэгжиж буй “Их түмэн хүрд” ХХК-ний нүүрсний орд ашиглах төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг тогтоохдоо 2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд

байгаль орчны төлөв байдал, дүгнэлт, урьд өмнө хийгдсэн байгаль, нийгэм эдийн засгийн холбогдолтой судалгааны материалууд, тухайн газарт явуулсан мэргэжлийн экспертүүдийн дүгнэлтүүдийг үндэслэн магадлан жагсаах арга, матрицын аргаар тодорхойлсон. Энэхүү үнэлгээгээр:

- БОННУ-ний ажлын хүрээнд төсөл хэрэгжих болон төслийн нөлөөлөлд өртөх нутаг дэвсгэрийн байгаль орчин, нийгмийн өнөөгийн төлөв байдал, бохирдол, доройтлын түвшнийг тогтоох, тухайн төслийн болзошгүй нөлөөллийн үнэлгээг хийхдээ “Магадлан жагсаах буюу хяналтын хуудасны арга” (Checklist)-ыг хэрэглэсэн.
- Болзошгүй нөлөөлөлд хамрагдах байгаль орчны бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг байгалийн төрөл зүйлийн өөрчлөлт, байгалийн нөөц ашиглалт, байгаль орчны өөрчлөлт, нийгэм-эдийн засаг, бусад гэсэн 5-н үндсэн бүлэгт багцлан хувааж, магадлан жагсаах аргаар нөлөөллийг “сөрөг”=(-), “эерэг”=(+), “нөлөөлөлгүй”=(0) гэсэн 3-н бүлэглэлээр үнэлж, эрчимжилтийг: “бага”, “дунд”, “хүчтэй” гэсэн 3-н зэргээр тогтоож, хэлбэр, хугацаа, чиглэлээр нь үнэлсэн.

Хүснэгт № 3. Болзошгүй нөлөөллийн хэлбэр, үргэлжлэх хугацаа, эрчим

Байгаль орчны үзүүлэлт	Хэлбэр			Хугацаа			Нөлөө		Эрчим		
	Шууд	Шууд бус	Өөрөө зохицуулагдах	Богино	Дунд	Урт	Буцах	Бувалтгүй	Бага	Дунд	Хүчтэй
Байгалийн экосистемийн өөрчлөлт											
Газрын доорх усны урсац, горим, чанар өөрчлөгдөх	-					-		-			-
Уурхайн ухаш, хөрсний овоолго, зам болон бусад барилга байгууламжаас ургамлын бүлгэмдэл, бүтцэд өөрчлөлт орох, талхлагдах	-					-		-			-
Уурхайн олборлолтын үйл ажиллагаанаас /хөрс хуулалт, олборлолт, овоолго, зам, барилга байгууламж/ хөрсөн бүрхэвч элэгдэх, эвдрэлд орох, дарагдах	-					-		-			-
Хөрс хуулалт, хүдэр олборлолтоос геологийн тогтоц өөрчлөгдөх	-					-		-			-
Хүн, машин техникийн хөдөлгөөн, газар шорооны ажилтай холбоотойгоор ойр орчимд нутагладаг ан амьтдын амьдрах орон зай өөрчлөгдөх	-				-			-			-
Бичил уур амьсгал өөрчлөгдөх		-		-			-			-	
Байгалийн нөөц ашиглалт											
Газрын нөөц баялаг	-				-			-			-
Газрын доорх усны нөөц	-				-					-	
Бэлчээрийн нөөц	-				-			-			-
Эрдэс түүхий эдийн нөөц	-				-			-	-		
Эрчим хүчний нөөц			-		-				-		
Байналь орчны чанарын өөрчлөлт											

**“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан**

Газрын доорх ус бохирдох		-		-		-		-		-	
Гадаргы усны бохирдол		-		-		-		-		-	
Агаар бохирдох	-			-		-		-		-	
Хөрс бохирдох	-			-		-		-		-	
Байгалийн өнгө төрх, түүх соёлын дурсгалт зүйлс											
Байгалийн үзэсгэлэнт төрх өөрчлөгдөх	-			-		-		-		-	
Ландшафтын хэлбэр өөрчлөгдөх	-			-		-		-		-	
Тусгай хамгаалалттай газар нутагт нөлөөлөх		-		-		-		-		-	
Түүх соёлын дурсгалт зүйлд нөлөөлөх	-			-		-		-		-	
Археологи, палентологийн олдворт нөлөөлөх	-			-		-		-		-	
Эдийн засаг, нийгмийн асуудал											
Татварын орлого нэмэгдэх	+			+		+		+		+	
Орон нутгийн орлого нэмэгдэх	+			+		+		+		+	
Ядуурлыг бууруулахад дэмжлэг үзүүлэх	+			+		+		+		+	
Ажлын байр нэмэгдэх	+			+		+		+		+	
Хүн амын эрүүл мэндэд нөлөөлөх	-	-		-		-		-		-	
Нийт	20	5	1	4	17	4	5	8	4	8	8

Төслийн үйл ажиллагаанаас үзүүлэх шууд нөлөөлөл 20%, шууд бус нөлөөлөл 5% байна. Нийт нөлөөллийн 8 нь бага эрчимтэй, 5 дунд эрчимтэй, 8 хүчтэй нөлөөлөлд хамрагдаж байна.

Нийт нөлөөллийн 80.8% нь сөрөг, 19.2% нь эерэг нөлөөлөл байна. Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх нийт нөлөөлөл нь шууд, дунд хугацааны, дунд зэргийн нөлөөлөл байна гэж үзсэн байна.

3.1. Газрын гадаргад үзүүлэх гол нөлөөлөл

Уурхайн бүтээн байгуулалт болон уурхайн үйл ажиллагааны явцад 2023 онд нийт 61,4 га (нүүрс тээврийн замын талбай орсон) талбайн одоогийн байдал, тухайн газрын гадаргын хэлбэр төрх өөрчлөгдсөн.

- Нүүрс олборлох явцад үүсэх уурхайн ухалга буюу карьер, карьераас гарах уурхайн хаягдал овоолго, нүүрсний агуулах, техникийн паркийн талбай, тээврийн зогсоол, нүүрс тээврийн болон технологийн замууд хийхэд газрын хэвлийн тогтоц өнөөгийн байгалийн унаган төрх өөрчлөгдөнө.
- Уурхайн технологийн замууд болон нүүрс тээврийн замыг хийж тогтмол усалгаа, арчилгаатайгаар ашигласанаар замын орчмын газрын гадарга дээгүүр олон салаа зам үүсэх нөхцөл багасаж мөн газрын гадаргад сөрөг нөлөө үзүүлэх нь багасна.

3.2. Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

- Үйл ажиллагааны явцад үүсэх тоос нь нүдэнд үл үзэгдэхээс үзэгдэх, усанд үл нордгоос нордог хүртэлх хэмжээтэй хөрс, шорооны нийлмэл шинж чанартай байна. Уурхайн

үйл ажиллагаа болон нүүрс тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаа явагдаж байгаа төслийн талбайн ойр орчимд тоосжилт үүсэх бөгөөд цаг агаар, салхины хурд, газарзүйн онцлог, тээврийн хэрэгслийн төрөл, жин, хурд, нэгж тээвэрлэлтийн хугацаа зэргээс шалтгаалан нөлөөлөл нь ялгаатай байна.

- Тоосжилт өндөртэй газар ажиллаж байгаа хүмүүс, ойролцоо ургамлын бүрхэвч өртөх магадлалтай.

3.3. Хөрсөн бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

- Хөрсний физик шинж чанарт өөрчлөлт орно. Төсөл хэрэгжиж байгаа газар нутаг болох говь хээрийн хөрс нь сийрэг бүтэцтэй тоосжилт ихээр үүсгэх нөхцлийг бий болгод. ог тул шороон замын орчимд хөрсний гадарга дээр нарийн ширхэгт тоосны хучмал үе үүссэнээр хөрсний хими, физик шинж чанар өөрчлөгдөх, ургамлын бүлгэмдэл өөрчлөлтөнд орох боломжтой.
- Уурхайн ухалгын нөлөөнд өртөж тухайн газрын гадаргын хэлбэр төрх өөрчлөгдөнө.
- Газрын хэвлий, хөрс нь ахуйн болон үйлдвэрийн бохир усаар дамжин бохирдвол газрын доорх болон гадаргын усанд нөлөөлөх, түүгээр дамжин хүн амын эрүүл мэндэд нөлөөлөх зэрэг хам нөлөөлөл үүсэж болзошгүй юм.

3.4. Ургамалан нөмрөгт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

- Уурхайн ухалгын нөлөөнд өртөх 61,4 га талбайн одоогийн байдал, тухайн газрын ургамалан бүрхэвч нөлөөлөлд өртөнө.
- Уурхайн үйл ажиллагаа болон нүүрс тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааны улмаас ургамлан нөмрөгт нөлөөлөх шууд нөлөөлөл нь тоосжилт юм. Төслийн үйл ажиллагааны улмаас үүссэн шороо тоос тухайн газраас хааш хаашаа 50-100 орчим метрт удаан хугацаагаар хадгалагдан үлдэнэ. Үүний улмаас орчны ургамлын навчны амсар хаагдаж, ургамлын навчны хэмжээ жижгэрэх улмаар ургамал бүхэлдээ давжаарч болзошгүй. Ургамлын навчинд бууж тогтсон нарийн ширхэгтэй шороон хучлага, тоос ургамлын амьдрах чадварт сөргөөр нөлөөлнө.
- Уурхайн үйл ажиллагаа болон нүүрс тээвэрлэлтийн үйл ажиллагааны явцад машин, техникийн шатах тос, тослох материал алдагдаж хөрс ургамлыг бохирдуулж болзошгүй.

3.5. Амьтаны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл

- Энэ бүс нутгийн махчин амьтад нь ихэвчлэн шөнийн идэвхтэй тул өдрийн цагаар махчин амьтдад үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл харьцангуй бага ба хулан гэх мэт зүйл хүний үйл ажиллагааны нөлөөлөлд өртсөн талбайгаас зайлсхийх магадлалтай.
- Мах идэшт хөхтөн амьтад нь байнгын хөдөлгөөний ачаалалтай автозамуудыг хөндлөн гарахаас зайлсхийх, уурхайн байнгын ажилагааны явцад дуу чимээ, хөдөлгөөнөөс зайлсхийх хандлагатай бөгөөд энэ нь популяцийн тусгаарлалт үүсгэх сөрөг нөлөөтэй.
- Уурхайн байнгын ажиллагаа болон нүүрс тээвэрлэх ажил гүйцэтгэж байгаа тээврийн хэрэгслийн байнгын шилжилт хөдөлгөөн, дуу чимээ нэмэгдсэнээр ан амьтан дайжих, байршил тархалт нь өөрчлөгдөх, амьдрах орон зай нь хумигдана.

3.6. Усан орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөлөл

Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн “Алаг Цав” төслийн нүүрсний уурхайн үйл ажиллагааны явцад гадаргын болон газрын доорхи усанд нөлөөлөх нөлөөлөл нь дундаас бага зэргийн нөлөөлөлтэй байна. Гэвч ус нь хүн амын амьдралын гол эх үүсвэр тул газрын доорхи болон гадаргын усыг агуулахын үйл ажиллагааны явцад бий болсон бохир ус хүрээлэн буй орчинд тархах, газрын доорхи усанд нэвчих, гадаргын усанд орохоос урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг нарийн төлөвлөн төслийн хэмжээний усны менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжүүлж ажиллахаар төлөвлөж байна.

4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ЗОРИЛТ

Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн “Алаг Цав” төсөл нь Монгол улсын хууль, тогтоол, дүрэм, журам, стандартыг баримталж, хариуцлагатай уул уурхайг Монгол улсад хөгжүүлэхэд өөрийн хувь нэмрийг оруулахын төлөө ажилладаг.

Энэхүү төсөл нь Монгол улсын холбогдох хууль тогтоомж, дүрэм, журам, стандарт, төрийн байгууллагуудын зөвлөгөө зөвлөмж, олон улсын сайн туршлагыг үйл ажиллагаандаа тусган, компаний байгаль орчны бодлогын хүрээнд байгаль орчны менежментийн системийг боловсруулж, говийн нөхцөлд тохирсон байгаль орчны менежментийн системийг нэвтрүүлж ажиллахыг үндсэн зорилгоо болгон ажиллаж байна.

5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

5.1. Газар болон хэвлийд үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах чиглэлээр

Төслийн үйл ажиллагаа, ялангуяа ил уурхайн олборлох үйл ажиллагаанд ТЭЗҮ-д заасан хэмжээнээс илүү хэмжээний газрын эвдрэл үүсгэхгүй байх.

Ухаш үүсгэж овоолго тавихдаа ТЭЗҮ-д заасан ажлын дараалал, технологийн горимыг баримтлан ажиллаж байна.



Зураг№ 6. Ил уурхайн уурхайн ухаш



Зураг№7. Алаг Цав уурхай

5.2. Агаарын чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах арга хэмжээ

Уурхайн дотоод, гадаад замын усалгааг тогтмол хийж орчны тоосжилтын хэмжээг бууруулах арга хэмжээг авах, автомашины хурдны хязгаарт хяналт тавих, зам талбайг тогтмол усалгаа хийгдэж байна.



Зураг № 8. Ил уурхайн уурхайн ухаш

5.3. Усны нөөц, чанарт үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах арга хэмжээний биелэлт

Аадар бороо, шар усны үерээс хамгаалах далан, сувгийг уулын малталтын гадна талаар болон Ажилчдын хотхон, уурхайн талбай дахь барилга, байгууламжуудын гадна талаар хийсэн. Унд ахуй болон үйлдвэрлэлд хэрэглэж байгаа усны өдрийн дундаж зарцуулалтыг бага байхаар төлөвлөн ус ашиглалтад хяналт тавьж байна.

5.1.1. Ус ашиглалт. Ашиглалтын 1 худагтай тоолуур суурьлуулж өдөр тутамд бүртгэл хөтлөж усны хэрэглээг хянаж байна.

Сарын сүүлд тоолуурын баталжуулалт хийгдэж ус ашигласны төлбөрийг тухай бүрт төлж барагдуулж байна. Зам талбайн усалгаа, унд ахуйд ашигласан усны хэрэглээ

График № 1. Нийт усны зарцуулалт



№	Сар	Худаг	
		Үйлдвэрлэл (м3)	Унд ахуй (м3)
4	4 сар	0	36
5	5 сар	150	40
6	6 сар	530	52
7	7 сар	900	64
8	8 сар	780	166
9	9 сар	3600	277
10	10 сар	2420	135
Нийт		8380	770



Зураг № 9. Малчны худаг, унд ахуйн худгийн байр, тоолууржуулсан байдал

5.1.2. Усны зохистой ашиглалтын талаар мэдлэг олгох сургалт:

Их Түмэн Хүрд ХХК нь байгаль орчны бодлогын хүрээнд нийт ажилчдын байгаль орчны мэдлэгийг дээшлүүлэх, байгаль хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийг хангах үүднээс мэдлэг олгох сургалтыг нийт ажилчдад орж байна. Энэ сургалтанд усны менежментийн ерөнхий танилцуулга, усны зөв зохистой хэрэглээ, усны ашиглалт болон хамгааллыг оновчтой байлгахын тулд юу хийх ёстойг тусган нийт ажилчдад хүргэдэг.

БО-ны сөрөг нөлөөллийг бууруулах, орчны бохирдлоос сэргийлэх, байгаль орчныг хамгаалах байгаль орчны мэдлэг олгох зорилгоор уурхайн нийт ажилтнуудад төлөвлөгөөт болон төлөвлөгөөт бус сургалтуудыг тогтмол орж байна.



Зураг № 10. Уурхайн ажилчдад Байгаль орчны сургалт зааварчилгаа орж байгаа нь

5.4. Хөрсөнд үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах арга хэмжээний биелэлт


Уурхайн бүтээн байгуулалтын үйл явцад болон уурхайн үйл ажиллагааны бүх үе шатанд олон салаа зам үүсгэхгүй байх бодлого баримтлан ажиллаж байна.

Технологийн замуудад тоосжилт бага үүсгэх материалаар дэвсэлт хийсэн. Зам арчилгаа, усалгааг тогтмол хуваарийн дагуу хийж ашиглаж байна.

Шимт хөрсийг холбогдох стандартад заасны дагуу 20-30 см-ийн зузаантай хуулж тусгайлан овоолго үүсгэн хадгалсан.

Зөвшөөрөлгүйгээр газар хөндөгдөж, хөрс эвдрэлд орохоос сэргийлж газар хөндөх зөвшөөрлийн журмыг хэрэгжүүлж ажилласан. Үйл ажиллагаа явуулсан хугацаанд 23 удаа газар хөндөх зөвшөөрөл олгож, 61,4 га эвдрэлд өртөж бүртгэн баримтжуулсан.

**“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан**

		Баталсан өгнө: 2023 Өргөмжлөлийн дугаар: 01 Хуудас 1/2 ПИЭС-ЭМ-007-ГАЗАР ХӨНДӨХ ЗӨВШӨӨРЛИЙН МАЯГТ	
ГАЗАР ХӨНДӨХ ЗӨВШӨӨРӨЛ			
Зөвшөөрлийн № 04		Заруулагч: <i>М.Н. СУРГАЙН АЖУУР</i> <i>УЧСЭЖ ТЭМЭЙН ШИМТ ХӨРӨ</i>	
Зөвшөөрөл хүсэгчийн нэр: <i>ИТХХК</i>	Албан тушаал: <i>Зөвлөл ахуйгач</i>	Өгнөв: <i>2023/05/28</i>	
Эхэлх өдөр: <i>2023/05/28</i>	Дуусах хугацаа: <i>2023/05/28 - 09/01</i>	Хөндөх газрын байршил: <i>М.Н. СУРГАЙН</i>	
АА-ны шаардлага:	1. Зөмж хөндөгчийн хаах <input checked="" type="checkbox"/> Тийм <input type="checkbox"/> Угүй <input type="checkbox"/> 2. Тус газрын аялт тууз тавих <input checked="" type="checkbox"/> Тийм <input type="checkbox"/> Угүй <input type="checkbox"/> 3. Дөхлөгчин байх <input checked="" type="checkbox"/> Тийм <input type="checkbox"/> Угүй <input type="checkbox"/> 4. Асарын нуруугийг ойроон эсэх <input checked="" type="checkbox"/> Тийм <input type="checkbox"/> Угүй <input type="checkbox"/> 5. Буцаа <i>Бүрэн сэргээгч</i> байх <input checked="" type="checkbox"/> Тийм <input type="checkbox"/> Угүй <input type="checkbox"/>		
Зөвшөөрөл олгосон: Бүтэц гарын үсэг зурж зөвшөөрөл олгоно. <i>Лондон асарын зураг хявчрагдсан байна!</i>			
1. Цахилгааны хэсгийн дүгээлт: Цахилгааны аялт монштагч эсэх: Тийм <input type="checkbox"/> Угүй <input checked="" type="checkbox"/>	2. Марсиныбар талбайн хэсгийн өргөмжлөлийн өргөмжлөлийн зураг гаргасан эсэх: Тийм <input checked="" type="checkbox"/> Угүй <input type="checkbox"/>	3. Байгаль орчны өргөмжлөлийн зураг гаргасан эсэх: Тийм <input checked="" type="checkbox"/> Угүй <input type="checkbox"/>	4. Уурхайн дарга: Өргөмжлөлийн дүгээлт: <i>М.Н. СУРГАЙН</i> <i>УЧСЭЖ ТЭМЭЙН ШИМТ ХӨРӨ</i> <i>М.Н. СУРГАЙН</i>
Хөндөх газрын шилт хорхойн хэмжээлт / м³: <i>17.833 м³</i>	Хөндөх газрын шилт хорхойн хэмжээлт / м³: <i>17.833 м³</i>	Хөндөх газрын шилт хорхойн хэмжээлт / м³: <i>17.833 м³</i>	Хөндөх газрын шилт хорхойн хэмжээлт / м³: <i>17.833 м³</i>
Зөвшөөрөл олгосон албан тушаалтны нэр: <i>И.Ф.М.Н. СУРГАЙН</i> Гарын үсэг: <i>И.Ф.М.Н. СУРГАЙН</i>	Зөвшөөрөл олгосон албан тушаалтны нэр: <i>Б. БАЯАР</i> Гарын үсэг: <i>Б. БАЯАР</i>	Зөвшөөрөл олгосон албан тушаалтны нэр: <i>Б. БАЯАР</i> Гарын үсэг: <i>Б. БАЯАР</i>	Зөвшөөрөл олгосон албан тушаалтны нэр: <i>Б. БАЯАР</i> Гарын үсэг: <i>Б. БАЯАР</i>
Гүйцэтгэл: Холбогдох ахлах ажилтнууд гарын үсэг зурж газар ухаа ажлын зөвшөөрлийг олгоно. Мэтгэлт хийх газрын зурагт бүх газрын тэмдэглэгээ, мэдээлэл үйлчилгээ, утгаар болон бусад суурилуулалт зэргийг харуулсан байна.			

Зураг № 11. Газар хөндөх зөвшөөрлийн маягт



Зураг № 12. Алаг Цав уурхайн технологийн зам



Зураг№ 13. Засварын газар, ШТС, Шатах тослох материалын агуулах хөрс бохирдохоос сэргийлж цементэн хучилттай болгосн байдал



Зураг№ 14. Уурхайн тоосжилт дарах усалгаа (өдөрт 2-3 удаа)

5.5. Ургамалд үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах арга хэмжээний биелэлт

Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний дагуу “Алаг Цав” төслийн нүүрсний ил уурхайн талбайд үйл ажиллагаа явуулж байгаа төсөл хэрэгжүүлэгч болон бүх гэрээт, туслан гүйэтгэгч байгууллагууд түүний ажилтнууд дагаж мөрдөх Байгаль орчны дотоод журмуудыг боловсруулан хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт тавих арга хэмжээг авч ажилласан.



Зураг№ 15. Төслийн талбайн ургамлын мониторингийн судалгаа

5.6. Амьтаны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийн арга хэмжээний биелэлт

- Энэ бүс нутгийн махчин амьтад нь ихэвчлэн шөнийн идэвхтэй тул өдрийн цагаар махчин амьтдад үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл харьцангуй бага ба хулан, хар сүүлт зээр зэрэг хөхтөн амьтдын тархац, байршил, тоо толгойг тогтоох ажиглалт судалгаа хийх, хур бороо багатай улиралд худаг уст цэг үүсгэж амьтдыг услах арга хэмжээг авах, өвлийн улиралд байршил нутагт өвс тавих биотехнологийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх ажлууд хийгдсэн.
- Төслийн талбайд олон салаа зам гаргах ан амьтдын үргээх дуу чимээ их гаргахаас зайлсхийх
- Уурхайн бүсэд ан амьтан орохоос хамгаалж торон хашаа барьсан
- Ан амьтны судалгааг Ашид Таван Эрдэнэ ХХК-тай гэрээ байгуулж хийлгэсэн.



Зураг№ 16. Төслийн талбайд байрлах Хулангийн сүрэг

№	Бүрэлдэхүүн хэсэг	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Гүйцэтгэл	Бүрэн хэрэгжсэн эсэх	
Агаар орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах					
1	1	Тээврийн хэрэгсэл, хүнд машин механизмын хөдөлгөөнөөс тоосжилт бий болох	Замаас үүсэх тоосжилтыг бууруулах зорилгоор замын засвар, арчилгаа тогтсон хуваарийн дагуу хийх	- Технологийн зам арчилгаа болон усалгаа тогтмол хийж байна. хоногт 2-3 удаа, тоосжилт ихтэй салхитай өдрүүдэд 4-5 удаа тус тус усалгааг хийж тоосны дэгдэлт үүсэхээс хамгаалах арга хэмжээ авсан. - Тоосжилтоос сэргийлж уурхайн технологийн замуудыг тоосжилт бага үүсгэх материалыг сонгон грейдэр, лодер зэрэг техникүүдээр дагтаршуулж стандартын шаардлага хангасан замтай болгосон.	Бүрэн хэрэгжсэн
2		Тээврийн зам дагуу агаарын чанарын хэмжилтийг хийх	Ашид Таван Эрдэнэ ХХК-аар агаарын чанарын хэмжилтийг хийж, үр дүнд мониторинг хийж ажилласан.	Бүрэн хэрэгжсэн Хавсралтаас тайланг үзнэ үү	
3		Хучилтгүй зам дээр тээвэр хийх, хурдны хязгаарлалтыг анхааруулсан замын тэмдэг, тэмдэглэгээ байршуулах	Тэмдэг, тэмдэглэгээ байршуулсан. 7 хоногт нэг удаа хурд хэмжилт хийж хяналт тавьж байна. Хурдын дээд хязгаар уурхайн замд 40 км, кемп, суурин хэсэгт 5-20 км болгон хязгаарлаж хөдөлгөөнд оролцуулах журмыг хэрэгжүүлдэг.	Бүрэн хэрэгжсэн	
4	2	Олборлолтын үйл ажиллагаанаас тоосжилт бий болох	Төслийн талбайд хурдны хязгаарлалтыг дагаж мөрдөх тухай журманд тусгаж өгөх	Хурдын дээд хязгаар уурхайн замд 40 км, кемп, суурин хэсэгт 5-20 км болгон хязгаарлаж хөдөлгөөнд оролцуулах журмыг хэрэгжүүлдэг.	Бүрэн хэрэгжсэн
5		Усалгааг үр дүнтэй зохион байгуулах	Уурхайн технологийн замуудын усалгааг өдөрт 2-3 удаа хийж, тоосжилтыг бууруулах арга хэмжээг авч ажиллаж байна.	Бүрэн хэрэгжсэн	
Гадаргын болон газрын доорхи усанд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр					
6	1	Усыг тооцоогүй ашигласнаас газрын	Ус ашиглах хэсгийг тоолууржуулах	Кемпийн гүний худгийг тоолууржуулан ашиглаж байна.	Бүрэн хэрэгжсэн

№	Бүрэлдэхүүн хэсэг	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Гүйцэтгэл	Бүрэн хэрэгжсэн эсэх	
7	доорхи усны нөөц хомсдох	Ус ашиглах дүгнэлтийг холбогдох байгууллагаар гаргуулж орон нутагтай гэрээ байгуулан төлбөрийг төлөх	Төслийн хэмжээнд ус ашиглах дүгнэлтийг Усны газраар гаргуулж хуулийн дагуу ажилласан. Ус ашиглалтын төлбөрийг	Бүрэн хэрэгжсэн	
8	2	Унд ахуйн ус хангамжийн эх үүсвэрийн нөөц хомсдох, бохирдох	Гүний усны ашиглалтын худгийг барилгажуулах, эрүүл ахуйн бүс тогтоох	Малчны худаг, унд ахуйд ашиглаж байгаа худгуудад байр барьж, тохижуулсан.	Бүрэн хэрэгжсэн
Газрын хэвлийд учруулж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр					
9	1	Газрын гадарга, хэвлий эвдэгдэх, доройтох, нөлөөлөлд өртөх	Хяналтгүйгээр газар хөндөхөөс сэргийлж аливаа газар хөндөх үйл ажиллагааг эхлүүлэхийн өмнө Газар хөндөх зөвшөөрөл (ГХЗ) авах, олгох, Газарзүйн мэдээлэлийн систем (ГМС)-д бүртгэл хөтлөх	Нийт 23 удаа газар хөндөх зөвшөөрлийг эвдрэлд орохоос өмнө зөвшөөрөл олгож, шимт хөрс хуулалтыг 20 см зузаантай хуулалт хийж, хяналт тавьж ажилласан	Бүрэн хэрэгжсэн
10					
11	1	Хөрсөн бүрхэвчийг хөндөж хуулах хадгалах	Аливаа газар хөндөх үйл ажиллагааны өмнө шимт болон шимэрхэг хөрсний гүнийг талбай тус бүрд тогтоож, тогтоосон хэмжээнд хуулж хадгалах	Шимт хөрсийг холбогдох стандартад заасны дагуу 20-30 см-ийн зузаантай хуулж тусгайлан овоолго үүсгэн хадгалсан.	Бүрэн хэрэгжсэн
12	1	Авто машины зогсоол, засварын талбайд санамсаргүй тохиолдлоор	Засварын талбайг хүрээтэй, хатуу хучилттай болгох	Засварын талбайн шимт хөрсийг хуулж, газрын түвшнээс 1м-ийн зузаан хучилт хийж, засвар үйлчилгээ хийх талбайг цементэлж үйлчилгээг хийлгэж байна.	Бүрэн хэрэгжсэн
13		асгаралт үүсэн	Асгаралтын үед хэрэглэх багаж хэрэгслээр хангаж ажиллах	Асгаралтын үед ашиглах Асгаралтын иж бүрдэл засварын газар, ШТС-т байрлуулсан	Бүрэн хэрэгжсэн

№	Бүрэлдэхүүн хэсэг	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Гүйцэтгэл	Бүрэн хэрэгжсэн эсэх
14	хөрсөн бүрхэвчийг бохирдуулах	Асгаралтын үеийн журам боловсруулах	Асгаралтын журмыг боловсруулж дагаж мөрдөж ажиллаж байна.	Бүрэн хэрэгжсэн
Ургамлан нөмрөгийг хамгаалах чиглэлээр				
15	1 Төслийн үйл ажиллагаанаас ургамлан бүрхэвч доройтох	Ургамалжилтын судалгааг мэргэжлийн байгууллагатай хамтарч гүйцэтгэх	Байгаль орчны мэргэжлийн байгууллага болгох “Ашид Таван Эрдэнэ” ХХК-аар төслийн талбайн хэмжээнд ургамалжилтын судалгааг хийлгэсэн.	Бүрэн хэрэгжсэн
Амьтны аймагт учруулах сөрөг нөлөөллийг бууруулах чиглэлээр				
16	1 Хур бороо багатай, ган зудтай үед зэрлэг амьтан үхэж хоргодох	Ган зуд болон байгалийн цаг уурын хүнд нөхцөл үүссэн тохиолдолд зэрлэг амьтдыг хамгаалах Биотехникийн арга хэмжээг зохион байгуулах	Зуны улиралд ан амьтан, нөлөөллийн бүсийн малтай иргэдэд байгалийн тогтоцыг ашиглах нуур үүсгэж, усны машинаар 7 хоногт 2-3 удаа ус дүүргэж усалгаа хийхэд ашиглаж байна.	Бүрэн хэрэгжсэн

6. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Их Түмэн Хүрд ХХК нь газрыг зөв зохистой ашиглахтай холбоотой Монгол Улсын хууль, тогтоомжуудын шаардлагууд, байгаль орчны стандартууд, Алаг Цав төслийн байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний шаардлагууд, компаний дотоод журмын дагуу уулын ажлын төлөвлөгөөтэй уялдуулан газар шорооны ажил хийгдэхээс өмнө шимт хөрс хуулах зөвшөөрөл авах ба хуулах шимт хөрсний зузаан, зөөж байрлуулах овоолгыг хэлбэржүүлэх зэргийг журам, заавар, зөвлөмжийн дагуу хийж гүйцэтгэж байна.

Хүснэгт № 6. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Гүйцэтгэл	/Бүрэн хэрэгжсэн эсэх/
1	Техникийн нөхөн сэргээлт	2023 оны 06 сард уурхайн хөрс хуулалт хийгдэж эхэлсэн бөгөөд Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд техникийн нөхөн сэргээлт тусгагдаагүй болно.	Төлөвлөгдөөгүй
2	Биолоогийн нөхөн сэргээлт	Байгаль орчны 2023 оны төлөвлөгөөнд техникийн нөхөн сэргээлт тусгагдаагүй болно.	Төлөвлөгдөөгүй
3	Татан буулгах хаалтад бэлтгэх	2023 онд уурхайн үйл ажиллагаа эхэлсэн тул уурхайн хаалтын үйл ажиллагаа төлөвлөгдөөгүй	Төлөвлөгдөөгүй

Уурхайн үйл ажиллагаагаар эвдрэлд орсон газруудад газар хөндөх зөвшөөрлийн журмыг хэрэгжүүлж MNS 5916:2008 стандартын дагуу шимт хөрсийг хуулалт хийж овоолго үүсгэн хадгалсан.

Газрын эвдрэлийг хянах, багасгах

- Газар хөндөх үйл ажиллагаанд хяналт тавих
- Хөндөгдсөн, нөхөн сэргээсэн газрыг бүртгэх
- Зөвшөөрөлгүйгээр газар хөндсөн зарчлийг бүртгэх, залруулах арга хэмжээ авах

Шимт хөрсийг хамгаалах

- Ажлын талбайгаас шимт хөрсийг зөв хуулж, хадгалах, бүртгэлжүүлэх
- Шимт хөрсний овоолгыг салхины элэгдлээс хамгаалж усалгаа хийх
- Урт хугацааны шимт хөрсний

Хүснэгт № 7. Шимт хөрсний хуулалт, хэлбэршүүлэлт

№	Овоолгын ангилал	Шимт хөрсний овоолгын хэлбэршүүлэлт (м ³)
1	I-р овоолго	28344,0
2	II-р овоолго	37705,0
3	III-р овоолго	5132,0
Нийт		71181,0



Зураг № 17. Нүүрсний агуулах шимт хөрс хуулалт



Зураг № 18. Уурхайн технологийн замын шимт хөрс хуулалт



Зураг№ 19. Шимт хөрсний овоолго I



Зураг№ 20. Шимт хөрсний овоолго II

7. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт №8. Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт

№	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Гүйцэтгэл	/Бүрэн хэрэгжсэн эсэх/
1	Дорноговь аймгийн Мандах сумаас төлөвлөж өгсөн газарт техникийн нөхөн сэргээлт хийх	2023 оны 06 сард уурхайн хөрс хуулалт хийгдэж эхэлсэн бөгөөд Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд техникийн нөхөн сэргээлт тусгагдаагүй болно. Мандах сумын Засаг даргаас сумын төвөөс баруун тийш нутагт 25 км-т 1,2-р багийн Боомт гэх газарт зөвшөөрөлгүйгээр гар аргаар ухсан эвдрэлд оруулсан талбайг нөхөн сэргээхээр санал болгосны дагуу нөхөн сэргээлт хийх ажлыг эхлүүлэн хийгдэж байна.	Хэрэгжүүлж байгаа



Зураг №21. Мандах сумын нутаг Боомт гэх газарт гар аргаар алт олборлогчдод өртөж эвдэрсэн талбай



Зураг№22. Мандах сумын 2-р багийн нутагт дүйцүүлэн хамгаалах төлөвлөгөөний дагуу нөхөн сэргээх талбай

8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн “алаг Цав” нүүрсний уурхайн 2023 оны уурхайн олборлолтын ажил, уурхайн бүтээн байгуулалтын ажил явагдах талбайд айл өрх байхгүй тул нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох талаарх арга хэмжээг төлөвлөгдөөгүй.

Нөлөөллийн бүсэд байдаг айл, өрхүүдтэй байнгын хамтын ажиллагаатай ажиллаж байна.

Нөлөөллийн бүсэд байгаа айл өрхүүдэд хамтын ажиллагааны хүрээнд:

- Нөлөөллийн бүсийн айлуудаас малын мах, сүү цагаан идээ худалдан авах
- Худаг, уст цэгийг засварлах
 - Малын өвөлжөө, хаваржааг засварлах (Нөлөөллийн бүсийн малчин Халзан, Элбэгзаяа),сөвөлжилт хүндэрсэн үед өвс, тэжээл өгөх зэргээр хамтран ажиллаж байна.



Зураг№23. Малчдын өвөлжөө, хаваржааны бууцыг янзалж байгаа нь

9. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ДУРСГАЛЫГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

ШУА-ийн Археологийн хүрээлэнгээр 2017 онд археологийн хайгуул судалгааны ажлыг уурхайн тусгай зөвшөөрлийн талбайд гүйцэтгэсэн. Судалгаагаар уурхайн ашиглалт явуулах лицензийн талбайд түүх соёлын дурсгал илрээгүй.

Хүснэгт №9. Түүх, соёлын дурсгалыг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт

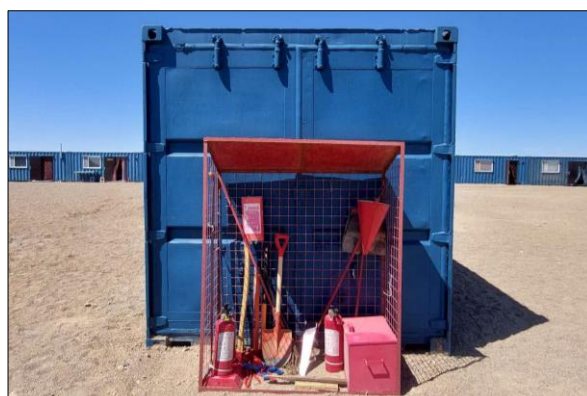
№	Нөлөөлд өртөх соёлын өв	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Гүйцэтгэл	/Бүрэн хэрэгжсэн эсэх/
1	Биет болон биет бус өв	Соёлын өвийг хамгаалах зааварчилгааг тогтмол өгч ажиллах	Шинэ ажилтны сургалтын хөтөлбөрт байгаль орчны хамгаалал, соёлын өв, түүх дурсгалын хамгаалах талаар сургалт талаар орж, зааварчилгаа өгч байна.	Бүрэн хэрэгжсэн

10. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

- Уурхайн төслийн талбайд явагдаж байгаа бүх ажлын талбай, үйл ажиллагаанд байгаль орчны осол, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор ажлын байрны үзлэг, шалгалтуудыг тогтмол хийж осол, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлж ажилласан.
- Уурхайн бүтээн байгуулалтын явцад онцгой, хортой химийн бодис ашиглагдахгүй. Ашигласан тос хадгалах сав бүхий талбайг үл нэвчүүлэх материал /хальс/ хатуу хучилт бүхий суурь, хүрээг тойруулсан хөмсөгтэйгээр байгуулж тосыг хөрсөнд нэвчихээс сэргийлэх арга хэмжээг авч хадгалж байна.
- ХАЛМ-ийг нийт ажилчдад танилцуулж, сургалт зөвлөгөө орж, зааварчилгааг өгч ажилладаг.
- Хөрсөнд шатах тослох материалын бохирдол үүсэхээс сэргийлж техник тоног төхөөрөмжийн засвар үйлчилгээ хийх Засварын газар, ШТМ-ын агуулах, Шатахуун түгээх станц, хогийн түр цэгүүдийг хөрснөөс тусгаарлаж цементэлж хийсэн.
- ШТМ асгарсан үед яаралтай шингээж цэвэрлэж авах асгаралтын иж бүрдлийг 2ш-ийг Засварын газарт байрлуулсан.

Хүснэгт №10. Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт

№	Бүрэлдэхүүн хэсэг	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Гүйцэтгэл
1	Автомашины осол	Замын хөдөлгөөний аюулгүйн дүрэм	Замын хөдөлгөөний аюулгүйн дүрмийг кемпийн дотоод дүрэм журамд тусгаж дагаж мөрдөж байна.
2	Гал түймэр	Уурхайн талбайд гал түймрээс сэргийлэх, эрсдлийг бууруулах боломжтой бүх арга хэмжээг авах	Гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор шаардагдах бүх материалыг бэлэн болгож мөн бүх ажилтнуудыг гал түймрийн талаар сургалтанд хамруулсан.
3	Аюултай бодис асгарах	Химийн бодис асгарсан, онцгой үед хэрэглэх багц, шингээгч материалыг зохих газруудад байрлуулах	Асгаралтын үед хэрэглэх асгаралтын иж бүрдлийг засварын газарт байрлуулсан. Төслийн талбайд мөрдөх асгаралтын үед мөрдөж журмыг батлан хэрэгжүүлж ажиллаж байна.
4		Ялангуяа шатах тослох материалын хаягдлыг түр хадгалах цэгийг хөрс бохирдохоос хамгаалж бэлтгэх, асгаралтын иж бүрдлийг бэлэн байлгах	ШТМ-ын агуулах, аюултай хог хаягдлын ангилан ялгах түр цэг, Шатахуун түгээх станц, хаягдал тосны ёмкость, Засвар үйлчилгээ хийх талбай зэргийг хөрсөнд бохирдол үүсгэхээс сэргийлж цементлэн тусгаарласан.



Зураг№24. Алаг Цав төслийн кемп, Засварын газарт, ШТС-т галын самбар, сарай байрлуулсан байдал




Зураг№25. ШТС, Засварын газар ШТМ-аар хөрс бохирдохоос сэргийлж талбайг цементлсэн байдал



Зураг №26. ШТМ-ын агуулах, талбайг хөрснөөс тусгаарлаж цементэлсэн байдал





АСГАРАЛТЫГ МЭДЭЭЛЭХ, ЦӨВЭРЛЭХ ЖУРАМ

АСГАРАЛТЫГ МЭДЭЭЛЭХ, ЦӨВЭРЛЭХ ЖУРАМ

Үйлдсэн	Нэр	Албан тушаал	Журамд оруулах санал	Гарын үсэг
Баталсан:	李永强	Гүйцэтгэх захирал		
Хянасан:	Банзрагч	Хуулийн зөвлөх		
Хянасан:	С.Алтэнгэрэл	Алаг Цав төслийн Уурхайн дарга		
Боловсруулсан:	Ч.Ганзориг	ХАБЭАБО хариуцсан менежер		

Баталсан, өөрчилсөн байдалын бүртгэл				
Оорчлолтийн №	Хүчинтэй болсон өгнөө	Өөрчилсөн хуудасны дугаар	Өөрчилсөн шалтгаан	Баталгаажуулалт

Зураг №27. ШТС, Засварын газар асгаралтын иж бүрдэл байрлуулсан, Асгаралтын журам хэрэгжүүлэн ажилладаг

11. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт №11. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт

№	Бүрэлдэхүүн хэсэг	Хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	Гүйцэтгэл
1	Ахуйн болон үйлдвэрийн	Уурхайн үйл ажиллагаанаас гарч байгаа хог хаягдлыг бууруулах, дахин ашиглах, боловсруулах ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх	Дахин ашиглагдах боломжтой хог хаягдлыг ангилан ялгаж боловсруулах үйлдвэрт гэрээ байгуулан өгч байна.
2	Аюултай хог хаягдал	Аюултай хог хаягдал тээвэрлэх, цуглуулах, хадгалах, дахин боловсруулах ажлыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх	Хаягдал тосны ёмкостиг хөрснөөс тусгаарлан цементлэн хадгалж байна. Хаягдал тосыг “Хай Би Ойл” ХХК-тай гэрээ байгуулж тээвэрлэлт хийлгэж устгуулж байна. Үйл ажиллагааны хугацаанд 3,2 тонн хаягдал гарсан бөгөөд 1 тонн тосыг тушаасан.
3	Ахуйн болон аюултай хог хаягдал	Батлагдсан маягт болон “Эх үүсвэрээс гарах хог хаягдлын кодчилсон жагсаалт”-ын дагуу хог хаягдлын тоо бүртгэлээ тухай бүр хөтөлж, тогтоосон хугацаанд тайлагнах	Хог хаягдлын бүртгэлийг гаргаж, сар бүр бүртгэл хөтөлж байна.

Үйл ажиллагааны явцад үүсч байгаа хог хаягдлыг хамгийн бага хэмжээнд байлгах, дахин ашиглах эсвэл дахин боловсруулах замаар гарсан хог хаягдлын сөрөг нөлөөллийг бууруулах, үлдсэн хог хаягдлыг байгаль орчинд аюулгүй арга технологиор устгах зарчмыг баримтлан хог хаягдлыг зүй зохистой удирдан зохицуулахыг зорьж ажиллаж байна.

- Төслийн үйл ажиллагаанаас гарч буй ахуйн хог хаягдлын нийлүүлэх гэрээ Мандах сумын ЗДТГ-тай байгуулсан. Хог хаягдлын төлбөрт 1.8 сая төгрөгийн төлсөн.
- Аюултай хог хаягдлын гэрээг **Цэцүүх трейд ХХК-тай** гэрээ байгуулан ажиллаж байна.
- Уурхайн техник, тоног төхрөөрөмжөөс гарсан хаягдал тосыг **Хай Би Ойл ХХК-тай** гэрээ байгуулан ажиллаж байна.
- Төслийн хэмжээнд үүсч буй бүх төрлийн хог хаягдлын төрлийг тодорхойлж, тэдгээрийн ангилах, ялгах, цуглуулах, устгах ажил тогтмол хийгдэж байна
- Дахин ашиглагдах болон дахин боловсруулагдах хог хаягдлын үр дүнтэй зохицуулалт хийх зорилгоор зориулалтын сав байрлуулж тэмдэглэгээ хийж цуглуулж байна.

- Хог хаягдлыг багасгах үр дүнтэй аргуудыг хэрэгжүүлэх зорилгоор уурхайн талбайд ажиллаж байгаа бүх ажилтнуудад хог хаягдлын бохирдол, ангилал, дахин боловсруулалт, дахин ашиглалтын талаарх сургалтуудыг хийж байна.
- Засвар үйлчилгээний явцад гарч байгаа тосны шүүр болон бусад шатах, тослох материалаар бохирдсон хаягдлыг тусгайлан бэлтгэсэн сав, талбайд аюулгүй цуглуулах, түр хадгалах арга хэмжээг авч байна.
- Зориулалтын шатаах зуух ашиглан шатах боломжтой хог хаягдлыг байгаль орчинд хор хөнөөл багатайгаар устгаж байна.
- Төслийн талбайд ангилан ялгаж түр хадгалх хогийн цэгийг байгуулж, Мандах сумын төвлөрсөн хогийн цэгт энгийн хог хаягдлаа тээвэрлэн хяаж устгалд оруулж байна.




Зураг№28. “Алаг Цав” төслийн уурхайн хог хаягдлын ангилан ялгалт



Зураг №29. Хуванцар сав ангиан ялгалт



Зураг №30. Алаг Цав төслийн уурхайн хог хаягдлын ангиан ялгаж түр хадгалах талбай


АЮУЛТАЙ ХОГ ХАЯГДЛЫГ ЦУГЛУУЛАХ, ХАДГАЛАХ, ТЭЭВЭРЛЭХ ЖУРАМ

“Мон Туи Си Хай Интернейшнл трейд” ХХК-ийн Гүйцэтгэх захиралт
 ойм дугаар сарын өдрийн тоот тушаалын хансалтаар батлав.

**АЮУЛТАЙ ХОГ ХАЯГДЛЫГ
ЦУГЛУУЛАХ, ХАДГАЛАХ, ТЭЭВЭРЛЭХ
ЖУРАМ**

Үйлэсэн	Нэр	Албан тушаал	Журамд оруулах синал	Гарын үсэг
Баталсан:	李尔强	Гүйцэтгэх захирал		
Хянасан:	Банзрагч	Хуулийн зөвлөх		
Хянасан:	С.Алтэнгэрэл	Алаг Цав төслийн Уурхайн дарга		
Боловсруулсан:	Ч.Ганзориг	ХАБЭАБО хариуцаан менежер		

Баталсан, өөрчилсөн байдлын бүртгэл				
Өөрчлөлтийн №	Хүчингэй болсон огноо	Өөрчилсөн хуудасны дугаар	Өөрчилсөн шалтгаан	Баталгаажуулалт

**ЭНГИЙН ХОГ ХАЯГДЛЫГ АНГИЛАН
ЯЛГАХ, ЦУГЛУУЛАХ, ТЭЭВЭРЛЭХ
ҮЙЛ АЖИЛЛАГАГА ЗОХИЦУУЛАХ
ЖУРАМ**

Үйлэсэн	Нэр	Албан тушаал	Журамд оруулах синал	Гарын үсэг
Баталсан:	李尔强	Гүйцэтгэх захирал		
Хянасан:	Банзрагч	Хуулийн зөвлөх		
Хянасан:	С.Алтэнгэрэл	Алаг Цав төслийн Уурхайн дарга		
Боловсруулсан:	Ч.Ганзориг	ХАБЭАБО хариуцаан менежер		

Баталсан, өөрчилсөн байдлын бүртгэл				
Өөрчлөлтийн №	Хүчингэй болсон огноо	Өөрчилсөн хуудасны дугаар	Өөрчилсөн шалтгаан	Баталгаажуулалт

Зураг №31. Хог хаягдлын журмыг хэрэгжүүлэн ажилладаг.

11.1. Хог хаягдлын мэдээлэл

Хог хаягдлын бүртгэлд үндэслэн 2023 онд төслийн үйл ажиллагаанаас үүсэх хог хаягдлыг ангилан ялгаж, аюултай хог хаягдлыг мэргэжлийн байгууллагатай гэрээ байгуулан устгуулах, дахин боловсруулах үйлдвэрт өгч дахин боловсруулж байгаль орчинд ээлтэй, сөрөг нөлөөгүй хог хаягдлын менежментийн хийж байна. Аюултай хог хаягдлыг Цэцүүх трейд, Хай Би Ойл ХХК-тай хамтран ажиллах гэрээ байгуулж ажилласан.Тайлангийн хугацаанд 10тн хаягдал тос, агаар шүүгч, тоёны шүүр 268 кг, хувцанцар савыг дахин боловсруулах үйлдвэрт 200кг тус тус тушаасан.

Хүснэгт №12. Хог хаягдлын мэдээ, тайлан

Үзүүлэлт		Хэмжих нэгж	Хэмжээ	Устгалд оруулсан хаягдал	
Хог хаягдлын төвлөрсөн түр цэг /Ажилчдын амрах байр түр хадгалах цэг/		тоо	1		
Хог хаягдлын ангилан ялгах түр цэгийн нийт талбай		м ²	20		
Засварын газрын төвлөрсөн түр цэг		тоо	1		
Зайлуулсан ахуйн хог хаягдал		тн	8,1	5	
Үүнээс	Энгийн	тн	5	5	
	Аюултай	тн	3.1	0.7	
	Хоолны хаягдал	тн	1.3	1.3	
	Дахин ашиглах	тн			
	Аюултай	Ашигласан тос	тн	3.2	1,0
		Аккумулятор	тн	0,3	-
		Тосны шүүр	тн	0,3	0,2
		Агаар шүүгч	тн	0,3	0,2
		Тостой арчих материал	тн	0,14	0,14
		Хаягдал төмөр	тн	0,5	-
		Тосны хувцанцар сав	тн	0,05	0,01
Хувцанцар сав		тн	0,3	0,05	
	Хаягдал дугуй (том, жижиг, дунд)	тн	7,5	-	
Нийт зайлуулсан ахуйн болон хог хаягдлын хэмжээ		тн		тн	


ОРЛОГЫН ПАДААН № 0000892

2023 оны 10-р сарын 23 өдөр

Цэцүүх трейд ХХК
Байгууллагын нэр: Цэцүүх трейд ХХК Дасалдах баримт № 333

№	Бариа материалын нэр	Шифр	Хэмжих нэгж	Нэг бүрийн үнэ	Тоо	Нийт үнэ
1	Акумулятор сав (тос)		кг		30 x 6,2 = 186 кг	
2	Агаар шүүгч		кг		130 кг	
3	Тосны шүүр		кг		134 кг	
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
	ДУН					

Бүгд _____ төгрөг _____ мөнгө (бичгээр) болно.

Хүлээн авсан нярав:  Хүлээлгэн өгсөн: М. Сэр

Сангийн сайдын 2017 оны 12 дугаар сарын 5-ны өдрийн 347 тоот тушаалын хэсгээр

НЭХЭМЖЛЭХ №

Нэхэмжлэгч: _____ Төлөгч: _____
Байгууллагын нэр: Цэцүүх трейд ХХК Байгууллагын нэр: Цэцүүх трейд ХХК
Хаяг: АД: 6375889 Хаяг: АД: 6375889

Утас: Факс: 99904034
Э.шуудан: _____ Гарзаний № _____
Банкны нэр: ХХ Банк Банкны дотоо дугаар: 40502586 Нэхэмжилсэн өлсөө: 150.000
Регистрийн №: 2615134 Төлбөр хийх хугацаа: 2023.10.28

№	Гүйцэтгэлийн утга	Тоо хэмжээ	Нэгжийн үнэ	Нийт үнэ
1	Акумулятор хог	107кг	150,000	150,000
2	Агаар шүүгч			
3	Тосны шүүгчийн хурцлага			
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
	ДУН			150,000

Мөнгөнөө дүн: М. Сэр (Тэмгэ) _____
Хүлээн авсан: _____
Нийтлэн бодсон: М. Сэр

Зураг №32. Аюултай хог хаягдлыг гэрээт компанид нийлүүлэн ажилладаг.

Аймаг, нийслэл	Дорноговь	Улсын бүртгэлийн дугаар	
Сум, дүүрэг	Мандах сум	Регистерийн дугаар	
Аж ахуйн нэгжийн нэр	Их Түмэн Хүрд ХХК	Үйл ажиллагааны чиглэл буюу хог хаягдлын бүлэг	Уул уурхай

Хүснэгт №13. Алаг Цав төслийн үйл ажиллагаанаас гарч буй хог хаягдлын бүртгэл

№	Ангиллын код	Ангиллын код	Хуулийн нэршил	Ангиллын код	Хаягдлын нэр	Ангилал	Хэмжих нэгж	хэмжээ, тн	Хог хаягдлын талбайн байршил
1	16	16 02	15 02 01-д зааснаас бусад шингээгч, бохир алчуур материал, фильтрийн материал	16 02 07*	CO2 шингээгч материал	Аюултай	тн	0	Дахин боловсруулах үйлдвэрт илгээнэ
2	16	16 06	Хартугалгатай батерей, аккумулятор	16 06 01*	Машины зай хураагуур	Аюултай	тн	0.22	Дахин боловсруулах үйлдвэрт илгээнэ
3	13	13 02	Хөдөлгүүр, хурдны хайрцагны болон тосолгооны бусад тос	13 02 05*	Техникийн хаягдал тос	Аюултай	тн	3.2	Дахин боловсруулах үйлдвэрт илгээнэ
4	16	16 01	Тосны шүүр	16 01 04*	Тосны шүүр	Аюултай	тн	0.1	Дахин боловсруулах үйлдвэрт илгээнэ
5	15	15 01	Хортой бодисын үлдэгдэл агуулсан эсвэл бохирдсон сав баглаа боодол	15 01 09*	Химийн бодисын хоосон сав /Төмөр будгийн сав/	Аюултай	тн	0	Дахин боловсруулах үйлдвэрт илгээнэ
6	15	15 01	Хортой бодисын үлдэгдэл агуулсан эсвэл бохирдсон сав баглаа боодол	15 01 09*	Химийн бодисын хоосон сав /Төмөр будгийн сав/	Аюултай	тн	0	Уурхайн дотоод хэрэгцээнд дахин ашиглана
7	15	15 01	Хортой бодисын үлдэгдэл агуулсан эсвэл бохирдсон сав баглаа боодол	15 01 09*	Химийн бодисын хоосон сав /Хуванцар 1 тн сав/	Аюултай	тн	0	Уурхайн дотоод хэрэгцээнд дахин ашиглана
8	15	15 01	Хортой бодисын үлдэгдэл агуулсан эсвэл бохирдсон сав баглаа боодол	15 01 09*	Химийн бодисын хоосон сав /Хуванцар канистер/	Аюултай	тн	0	Уурхайн дотоод хэрэгцээнд дахин ашиглана
9	16	16 05	Химийн бодисын хаягдал, даралттай саванд савласан хий	16 05 02	Шүршдэг будгийн сав болон баллон	Аюултай	тн	0.0001	Дахин боловсруулах үйлдвэрт илгээнэ
10	18	18 01	Цуглуулах, устгахад тусгай шаардлага тавигддаг халдвартай хаягдал	18 01 03	Эмнэлгийн хаягдал	Аюултай	тн	0	Сумын эмнэлэгт илгээнэ

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

№	Ангиллын код	Ангиллын код	Хуулийн нэршил	Ангиллын код	Хаягдлын нэр	Ангилал	Хэмжих нэгж	хэмжээ, тн	Хог хаягдлын талбайн байршил
11	8	08 01	Органик уусгагч болон бусад хортой бодис агуулсан будаг, лакны хаягдал	08 01 01*	Будаг	Хяналттай	тн	0	Дахин боловсруулах талбай
12	8	08 03	Хортой бодис агуулсан хэвлэлийн хорны хаягдал	08 03 08*	Принтерийн хор	Хяналттай	тн	0	Аюулгүйгээр хадгалах
13	15	15 02	Хортой бодисоор бохирдсон шингээгч, бохир алчуур материал, фильтрийн материал	15 02 01*	Тостой материал	Хяналттай	тн	0.14	Аюулгүйгээр хадгалах
14	15	15 01	Цаасан болон кардонон сав баглаа боодол	15 01 01	Цаасан хайрцаг	Энгийн	тн	0.1	Дахин боловсруулах талбай
15	18	18 01	Цуглуулах, устгахад тусгай шаардлага тавигддаггүй халдваргүй хаягдал (боолт, шохойн боолт, даавуу)	8 01 04	Ариутгасан эмнэлгийн хаягдал	Энгийн	тн	0.001	Сумын эмнэлэгт илгээнэ
16	20	20 03	Холимог ахуйн хог хаягдал	20 03 01	Ахуйн хаягдал	Энгийн	тн	0	Сумын эмнэлэгт илгээнэ
17	10	10 13	Бетонын хаягдал ба бетонын лаг	10 13 10	Бетоны хаягдал	Энгийн	тн	0	Идэвхгүй хаягдлын талбай
18	20	20 01	Тусгайлан заагдаагүй бусад хог хаягдал	20 01 99	Бүтээлэг	Энгийн	тн	0	Дахин боловсруулах талбай
19	10	10 01	Нүүрсний дэгдэмхий үнс	10 01 02*	Бүхэл үнс	Энгийн	тн	0	Идэвхгүй хаягдлын талбай
20	20	20 01	Хүнсний өөх тос	20 01 13	Гал тогооны тос	Энгийн	тн	0	Дахин боловсруулах талбай
21	2	02 01	01 02 01, 01 02	02 01 01	Гал тогооны тостой ус	Энгийн	тн	2	Септик цэвэрлэх байгууламж
22	19	19 12	Хуванцар, резин	19 12 04	Гялгар уут	Энгийн	тн	0.01	Дахин боловсруулах талбай
23	16	16 01	Ашиглалтаас гарсан дугуй	16 01 01	Дунд дугуй	Энгийн	тн	1	Дахин боловсруулах талбай
24	16	16 01	Ашиглалтаас гарсан дугуй	16 01 01	Жижиг дугуй	Энгийн	тн	0.5	Дахин боловсруулах талбай
25	17	17 02	Мод	17 02 01	Мод	Энгийн	тн		Дахин боловсруулах талбай
26	10	10 01	Зуухны доод үнс, шлак, зуухны тоос (10 01 04-д зааснаас бусад)	10 01 01	Нунтаг үнс	Энгийн	тн	0.3	Идэвхгүй хаягдлын талбай
27	19	19 08	Ахуйн бохир усны цэвэрлэгээний лаг (пресслэсэн лаг)	19 08 03	Нягтруулса н лаг	Энгийн	тн	0.5	Сайншанд Төвлөрсөн цэвэрлэх байгууламж
28	19	19 12	Хуванцар, резин	19 12 04	Резин	Энгийн	тн	0	Дахин боловсруулах талбай

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

№	Ангиллын код	Ангиллын код	Хуулийн нэршил	Ангиллын код	Хаягдлын нэр	Ангилал	Хэмжих нэгж	хэмжээ, тн	Хог хаягдлын талбайн байршил
29	16	16 01	Тусгайлан заагдаагүй бусад эд анги	16 01 19	Резин хоолой	Энгийн	тн	0	
30	16	16 01	Төмөр	16 01 14	Сэндвич хавтан	Энгийн	тн	0	Дахин боловсруулах талбай
31	16	16 01	Ашиглалтаас гарсан дугуй	16 01 01	Том дугуй	Энгийн	тн	5	Дахин боловсруулах талбай
32	16	16 01	Хар төмөрлөг	16 01 14	Төмөр	Энгийн	тн	0.5	Дахин боловсруулах талбай
33	20	20 01	Хуванцар	20 01 27	Хатуу хуванцар	Энгийн	тн	0.05	Дахин боловсруулах талбай
34	20	20 03	Тусгайлан заагдаагүй бусад хог хаягдал	20 03 99	Хаягдал ус	Энгийн	тн	0	Ууршуулах цөөрөм
35	20	20 01	Биозадралд ордог хоол, хүнсний бүтээгдэхүүний хаягдал (гал тогоо)	20 01 03	Хоолны хаягдал	Энгийн	тн	1.2	Бордооны талбай
36	17	17 06	17 06 01, 17 06 02-д зааснаас бусад дулаалгын материал	17 06 03	Хөөсөнцөр	Энгийн	тн	0.05	Дахин боловсруулах талбай
37	19	19 12	Хуванцар, резин	19 12 04	Хуванцар усны сав	Энгийн	тн	0	Дахин боловсруулах талбай
38	19	19 12	Хуванцар, резин	19 12 04	Хуванцар хоолой	Энгийн	тн	0	Дахин боловсруулах талбай
39	16	16 02	Хаягдал тоног төхөөрөмжөөс ялгаж авсан 16 02 07-д зааснаас бусад бодис	16 02 08	Цахилгаан хэрэгсэл	Энгийн	тн	0.5	Дахин боловсруулах талбай
40	17	17 04	17 04 09-д зааснаас бусад кабель	17 04 10	Цахилгааны утас	Энгийн	тн	0	Дахин боловсруулах талбай
41	17	17 02	Шил	17 02 02	Шил	Энгийн	тн	0.001	
42	15	15 01	Нийлмэл материалтай сав баглаа боодол (өөр өөр материалаас бүрдсэн хэд хэдэн давхаргатай)	15 01 05	Шуудай	Энгийн	тн	0	Дахин боловсруулах талбай

12. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭ ХӨТӨЛБӨР

Их Түмэн Хүрд ХХК нь уурхайн үйл ажиллагаа явуулахдаа байгаль орчныг хамгаалах, байгаль орчны сөрөг нөлөөллийг хамгийн бага түвшинд байлгах, сөрөг нөлөөлөл гарсан тохиолдолд шуурхай арилгах, нийт ажилтнуудыг байгаль орчны мэдлэг олгох сургалтуудыг тогтмол зохион байгуулах, тухайн орон нутгийн байгаль орчныг хамгаалах бодлого, дүрэм журмыг гарган батлуулж, мөрдөн хэрэгжүүлж ажилласан.

Бид орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ:

- Байгаль орчны чанарын стандартыг шаардлагыг хангахгүй байгаа тохиолдолд шаардлагатай залруулах ба сэргийлэх үйл ажиллагааг төлөвлөх ба хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах
- Байгуулагын байгаль орчны дотоод хэмжилтүүдийн үр дүнг мэргэжлийн лабораторийн үр дүнтэй харьцуулан дүн шинжилгээ хийх
- Уурхайн төслийн үе шатуудын явцад агаарын болон хөрс, усны шинж чанарт өөрчлөлт байгаа эсэхийг тодорхойлж, мэргэжлийн байгууллага, итгэмжлэгдсэн лабораториудын дүнд анализ хийж ажилласан.
- Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийг “Ашид Таван Эрдэнэ” ХХК-тай хамтран хэрэгжүүлж ажилласан.

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Хяналтын цэгийн байршил	Хугацаа ба давтамж	Гүйцэтгэл
1	Агаар дахь нүүрстөрөгчийн дутуу исэл /CO/	Төслийн хашаан дотор	2	Агаарын хяналт шинжилгээг Байгаль орчны мэргэжлийн байгууллага “Ашид Таван Эрдэнэ” ХХК-тай гэрээ байгуулж хийлгэсэн. Хавсралт дахь Байгаль орчны мониторингийн тайлангаас үзнэ үү.
	Агаар дахь азотын давхар исэл /NO2/		2	
	Хүхэрлэг хий /SO2/		2	
	Нийт тоос /TSP/		2	
2	Хөрсний хүнд метал	Авто зогсоол	2	Хөрсний шинжилгээг төслийн талбайн 8 цэгээс 3 удаагийн давтамжтайгаар дээж авч итгэмлэгдсэн лабораторит шинжилгээ хийлгэж, үр дүнд анализ хийж, сөрөг нөлөөлөл үүсгэхээс сэргийлж байна.
		Авто засвар	2	
		Бултуур	2	
		Ажилчдын хотхон	2	
		Хог хаягдлын цэг	2	
3	Усны химийн шинжилгээ	Унд ахуйн худаг	2	Усны шинжилгээг 2 цэгээс 3 удаагийн давтамжтай дээж шинжилгээнд хамруулсан. (Хавсралтаас үзнэ үү)
		Шүүрлийн ус-1	2	Шүүрлийн ус байхгүй тул шинжилгээ хийгдэхгүй
		Шүүрлийн ус-2	2	Шүүрлийн ус байхгүй тул шинжилгээ хийгдэхгүй
		Малчны худаг	2	
4	Ургамлын судалгаа	Төслийн талбайн хэмжээнд	2	Ургамлын судалгааг Байгаль орчны мэргэжлийн байгууллага “Ашид Таван Эрдэнэ” ХХК-тай гэрээ байгуулж хийлгэсэн. Хавсралт дахь Байгаль орчны мониторингийн тайлангаас үзнэ үү.
5	Амьтны судалгаа	Төслийн талбайн хэмжээнд	2	Ан амьтны судалгааг Байгаль орчны мэргэжлийн байгууллага “Ашид Таван Эрдэнэ” ХХК-тай гэрээ байгуулж хийлгэсэн. Байгаль орчны мониторингийн тайлангаас амьтны аймаг хэсгээс үзнэ үү.

12.1.Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн тайлан

Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээ хийх тусгай зөвшөөрөлтэй “Ашид Таван Эрдэнэ”ХХК нь уул уурхайн олборлолт гүйцэтгэдэг “Их Түмэн Хүрд”ХХК-тай гэрээ байгуулан Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутагт орших MV-021559 ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлийн дугаартай “Түмэн айл” чулуун нүүрсний орд ашиглах төслийн 2023 оны орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг гүйцэтгэв.

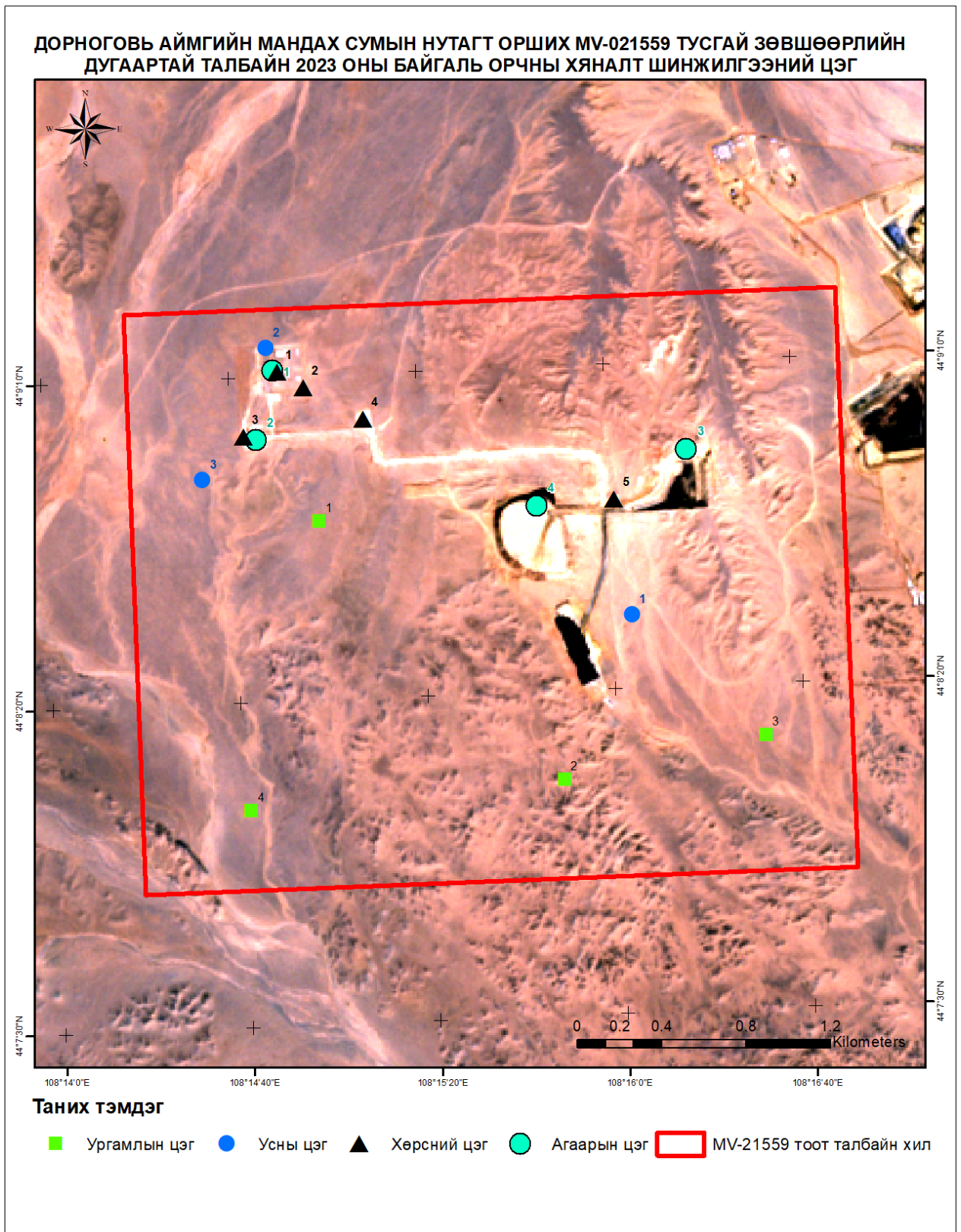
- Гүйцэтгэгч: “Ашид Таван Эрдэнэ” ХХК
Улсын бүртгэлийн дугаар: 9011645079 /РД: 6138004/
- Тусгай зөвшөөрлийн дугаар: № 0000182
- Хаяг: УБ хот, БГДүүрэг, 3-р хороо, Замчдын гудамж, 84/2 оффис, 2 давхар, 205 тоот
- Утас, Email хаяг: 88103619, 89898181, ashidtavanerdene@gmail.com

Хүснэгт №15. ОХИХ гүйцэтгэсэн мэргэжилтнүүдийн товч танилцуулга

№	Нэр	Албан тушаал	Мэргэжил, эрдмийн зэрэг
1	Б.Амаржаргал	Захирал	Хөрс судлаач, Байгаль хамгаалах технологийн магистр
2	Д.Зоёо	Ургамал судлаач	Биологийн ухааны доктор
3	Л.Амгалан	Амьтан судлаач	Биологийн ухааны доктор
4	Б.Ганцоож	Усны мэргэжилтэн	Усны мэргэжилтэн, Байгаль хамгаалах технологийн магистр
4	О.Батхишиг	Агаарын шинжээч	Цаг уурч, бакалавр

Хүснэгт №16. ОХИХ-ийн хийж гүйцэтгэсэн ажлын хураангуй

№	Байгалийн бүрэлдэхүүн	Дээж авсан цэгийн байршил	Нийт дээж	Шинжилгээ хийлгэсэн лаборатори
1	Хөрсний хяналт шинжилгээ	Ажилчдын хотхон, хотхоны хатуу хог хаягдлын цэг, засварын газар, ШТС, Уурхайн машин паркын талбай	5	ШУА-ын “Газарзүй Гео-экологийн хүрээлэн”-ийн Хөрс судлалын лаборатори, “Инженер геодези”ХХК
2	Агаарын хяналт шинжилгээ	Ажилчдын хотхон, засварын газар, ил уурхай, гадаад овоолго	4	ЦУОШГ-ын “Байгаль орчин, хэмжилзүйн төв лаборатори”
3	Усны хяналт шинжилгээ	Ажилчдын хотхоны худаг, уурхайн худаг, малчдын худаг	3	“Инженер геодези”ХХК
4	Ургамлын мониторинг	Уурхайн лицензийн талбайд	4	-
5	Амьтны мониторинг	Уурхайн нөлөөллийн бүсэд	-	-



Зураг №33. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн цэг

12.2. АГААРЫН ЧАНАР

12.2.1. Агаарын бохирдлыг тодорхойлогч бодисуудын товч тодорхойлолт

- **Нуйм тоосонцор (*Suspended particulate matter (SPM), total suspended TSP*):** Агаарт дэгдэх төлөвт тоос шороо, утаа униар, усны уур тодорхой хугацааны туршид оршин байх бөгөөд эдгээр эгэл хэсгүүд алсын барааг муутгадаг. Аэрозол амьсгалаар дамжин уушигний нүх сүвээр орж уушгийг гэмтээх, амьсгалах процесст нөлөөлдөг.
- **PM 2.5 (*Particulate Matter 2.5*):** 2.5 микрометрээс бага диаметртэй тоосонцор юм. Үүнийг уушгинд нэвтэрдэг тоосонцор гэж нэрлэдэг. Энэ тоосонцор их хэмжээний хорт бодис агуулахаас гадна агаарт урт хугацааны туршид тогтож, алс зайд нүүдэллэдэг учраас амьсгалын замаар дамжин уушгины агаарын солилцоонд сөрөг нөлөө үзүүлэхийн зэрэгцээ бронхит, астма үүсгэхээс гадна зүрх судас болон цусны эргэлтийн тогтолцооны өвчний гол шалтгаан болдог.
- **PM 10 (*Particulate Matter 10*):** 10 микрометрээс бага диаметртэй тоосонцрыг хэлнэ. Ийм хэмжээтэй тоосонцрыг амьсгалыг дагаж ордог тоосонцор гэж нэрлэдэг байна. Энэ тоосонцор агаарт урт хугацааны туршид дэгдэмхий байдлаар орших чадвартай бөгөөд хүний биед амьсгалын замаар нэвтэрч зарим төрлийн өвчнийг үүсгэнэ.
- **Хүхэрлэг хий (*Sulphur dioxide, SO₂*):** Өнгөгүй, хурц үнэр, амттай, урвалд идэвхитэй ордог хий. Нүүрс, газрын тосны шаталтаас үүсдэг. Голдуу нүүрс хэрэглэдэг дулааны станцуудаас хаягдана. Мөн цаас боловсруулах болон төмөр хайлуулах үйлдвэрүүдийн үйлдвэрлэлийн процессийн үед ялгардаг байна. Энэ хий хүчиллэг тунадас, утааны гол үүрэг гүйцэтгэдэг бөгөөд уушигны үрэвслийг бий болгодог.
- **Нүүрстөрөгчийн дутуу исэл (*Carbon monoxide, CO*):** Өнгөгүй, үнэргүй энэ хий бензин, дизель болон нүүрстөрөгч агуулсан түлшний дутуу шаталтаас үүсдэг. Түүнчлэн байгалийн болон байгалийн бус (тамхи мэтийн) бүтээгдэхүүний шаталтаас үүсдэг. Энэ хийн хольц хүний цусанд нэвтрэх хүчилтөрөгчийн хэмжээг багасгаснаар рефлексийг сулруулж, унтаа байдалд оруулдаг.
- **Азотын исэл (*Nitrogen oxide, NO_x*):** Азотын исэл утаа униар болон хүчиллэг тунадасыг бий болгодог. Энэ нь бензин, дизель, нүүрс мэтийн түлшний шаталтаас үүсдэг. Ялангуяа өвлийн улиралд хүүхдийн амьсгалын замын өвчний дэгдэлтийн гол шалтгаан болно.

12.2.2. Уурхай орчмын агаарын чанар

Тус хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн хүрээнд агаарын тоосжилт, бохирдуулагч хорт хийн хэмжилтийг ажилчдын хотхон, засварын газар, ил уурхай, гадаад овоолго зэрэг 5 цэгт хэмжилт хийлээ.

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

Хэмжилтийг HAZ-SCANNER model HIM-6000 багажаар хийж шинжилгээг Цаг уур,
орчны шинжилгээний газар, Байгаль орчны хэмжил зүйн төв лабораторид хийлгэв.
/Шинжилгээний хариуг хавсаргав/

Хүснэгт№17. Агаарын хэмжилт хийсэн газрын координат цэг

№	Дээж авсан газар	Өргөрөг			Уртраг		
1	Ажилчдын хотхон	44	9	10.88	108	14	49.23
2	Засварын шоп	44	9	0.33	108	14	45.15
3	Ил уурхай	44	8	56.36	108	16	16.95
4	Гадаад овоолго	44	8	48.56	108	15	44.5



Зураг№34. Агаарын чанарын хяналт шинжилгээ хийж буй байдал

Хүснэгт№18. Агаарын чанарын шинжилгээний үр дүн

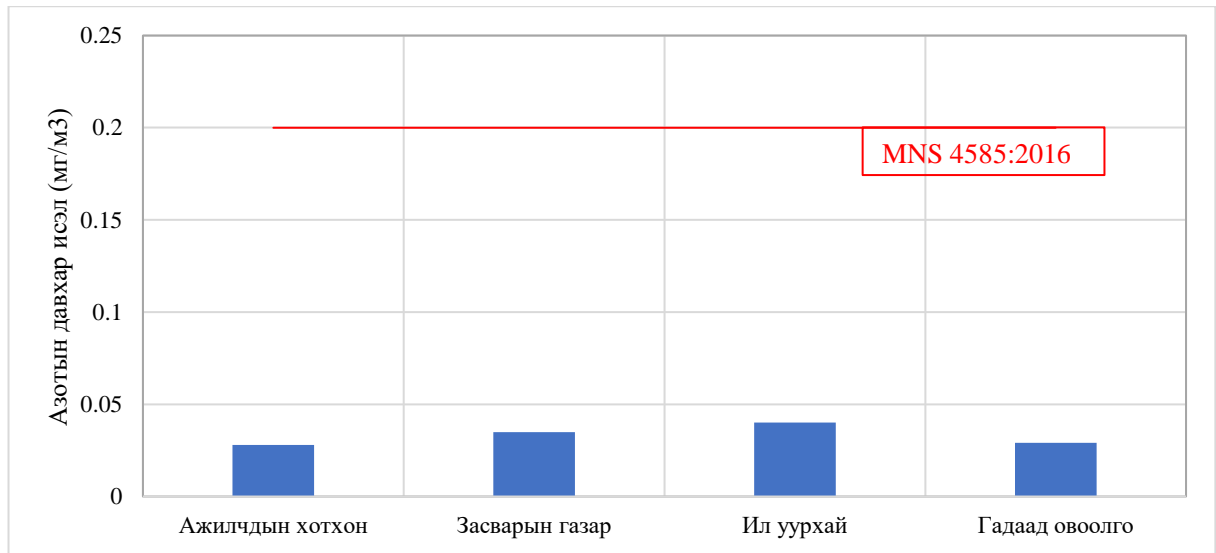
Дээж авсан цэг	Хүхэрлэг хий (мг/м3)	MNS 4585:2016	Азотын давхар исэл (мг/м3)	MNS 4585:2016	Нийт тоос (TSP)	MNS 4585:2016	Дуу чимээ (ДБА)	MNS 4585:2016
Ажилчдын хотхон	0.015	0.045	0.028	0.200	0.040	0.500	55	60
Засварын шоп	0.017	0.045	0.035	0.200	0.036	0.500	60	60
Ил уурхай	0.014	0.045	0.040	0.200	0.078	0.500	84	60
Гадаад овоолго	0.017	0.045	0.029	0.200	0.060	0.500	65	60

Тоосжилт болон агаар орчинд хорт хий үүсэх уурхай, үйлдвэрийн орчинд хийсэн хэмжилтийн үр дүнг агаарын чанарын үзүүлэлт тус бүрээр графикаар үзүүлэв.

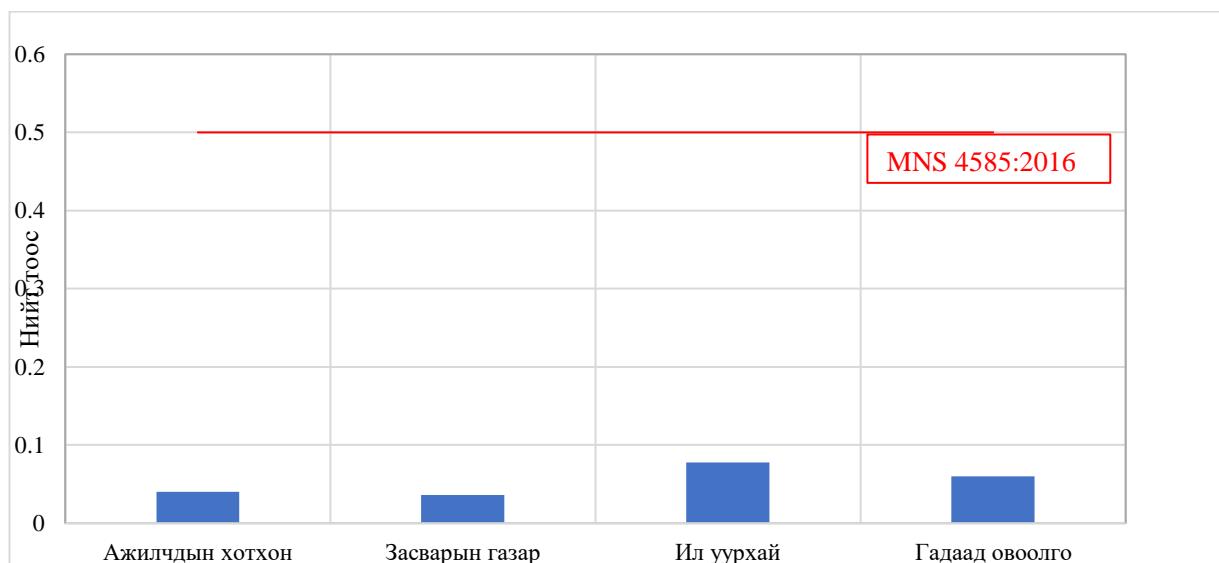
“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан



График№ 2. Хүхэрлэг хийн үзүүлэлт



График№ 3. Азотын давхар ислийн үзүүлэлт



График№ 4. Нийт тоосны үзүүлэлт

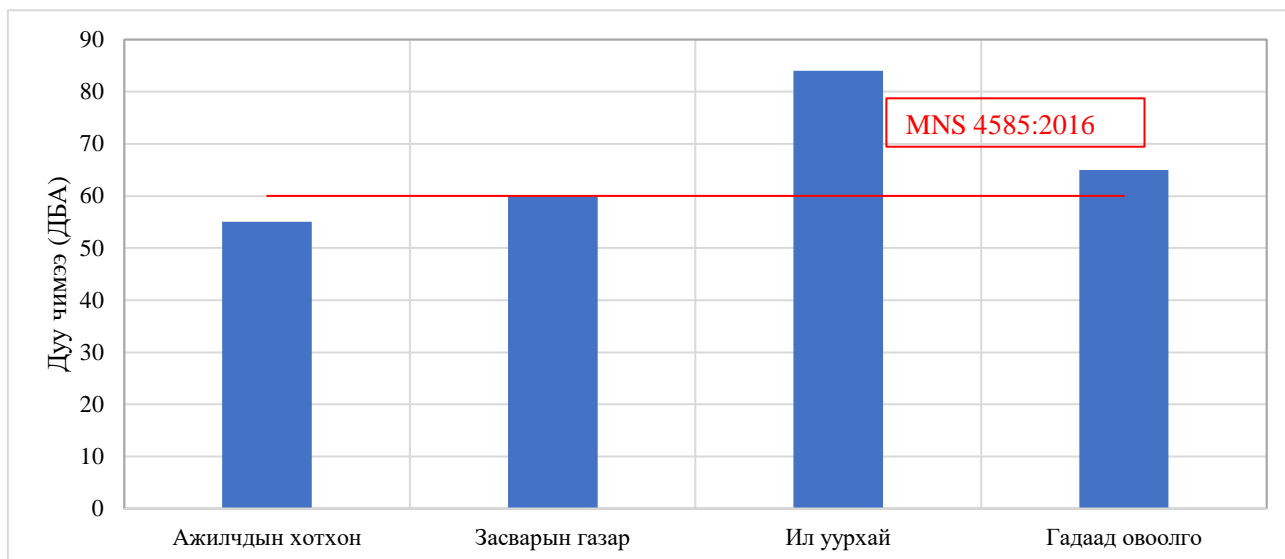


График № 5. Дуу чимээ

Хэмжилтийн үр дүнгээс харахад судалгааны цэгүүд дээр Хүхэрлэг хий, Азотын давхар исэл, нийт тоосны хэмжээ Агаарын чанарын стандарт MNS 4585:2016 үзүүлэлт дээр давсан утга байхгүй буюу агаарын бохирдолгүй байна. Харин дуу чимээ ил уурхай, гадаад овоолгын орчинд стандарт үзүүлэлтээс их байна. Иймд уурхайн ажилчдын эрүүл мэнд аюулгүй ажиллагааг хангасан хөдөлмөр хамгаалах хэрэгслэлээр тогтмол хангах, жил бүр тогтмол эрүүл мэндийн үзлэгт хамруулж байх, уурхайн олборлолтын үйл ажиллагааг өдрийн цагаар явуулж орон нутгийн иргэдийн эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах, ан амьтны нүүдлэн шилжих, идээших зэрэг амьдрах орчинд сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлж тогтмол хяналт тавьж ажиллах шаардлагатай.

12.3. ГАЗРЫН ДООРХ УС

“Их Түмэн Хүрд” ХХК нь унд ахуй, уурхайн тоосжилтыг дарах усалгааны зориулалтаар 2 гүний худаг ашигладаг. Мөн төслийн талбайд малчдын унд ахуй, мал услах зориулалттай 1 худаг гаргасан байна. Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн дагуу 3 худгаас дээжлэлт хийж усны хими, физик шинж чанарыг тодорхойлов.

Хүснэгт № 19. Гүний худгуудын байршил

№	Дээж авсан газар	Өргөрөг			Уртраг		
1	Уурхайн худаг	44	8	31.00	108	16	1.41
2	Ажилчдын хотхон	44	9	11.92	108	14	48.34
3	Малчдын худаг	44	8	54.00	108	14	33.89

12.3.1. Судалгааны аргазүй

Усан орчны ОХШХ-ийн мониторингийн цэгүүдээс усны дээжлэлт авсан болно.

✓ Дээжлэлтийг авахдаа: **MNS ISO5667-6-2001**

Ерөнхий химийн үзүүлэлтийг “Инженер геодези ХХК-ийн усны шинжилгээний лабораторид шинжлүүлэв. Ерөнхий химийн үзүүлэлтийг “MNS 0900:2018” Монгол улсын ундны усны стандартай харьцуулж дүгнэлт өглөө.

Судалгааны үр дүн

Гүний худаг 1/Уурхайн худаг/: Тус худгийн ус нь усан орчины хувьд сул шүлтлэг, усны хатуулаг маш хатуу, өнгөгүй, үнэргүй, булингаргүй, тунгалаг, хуурай үлдэгдэл 2970 мг/л, исэлдэх чанар 1.28 мг/л үзүүлэлттэй гарсан байна.

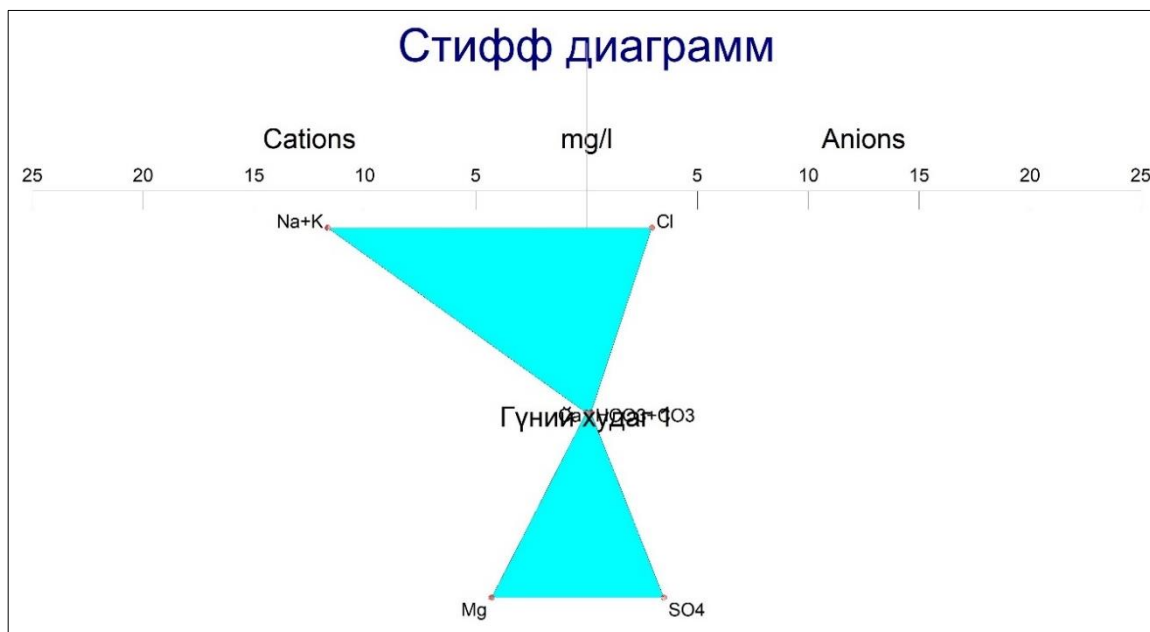
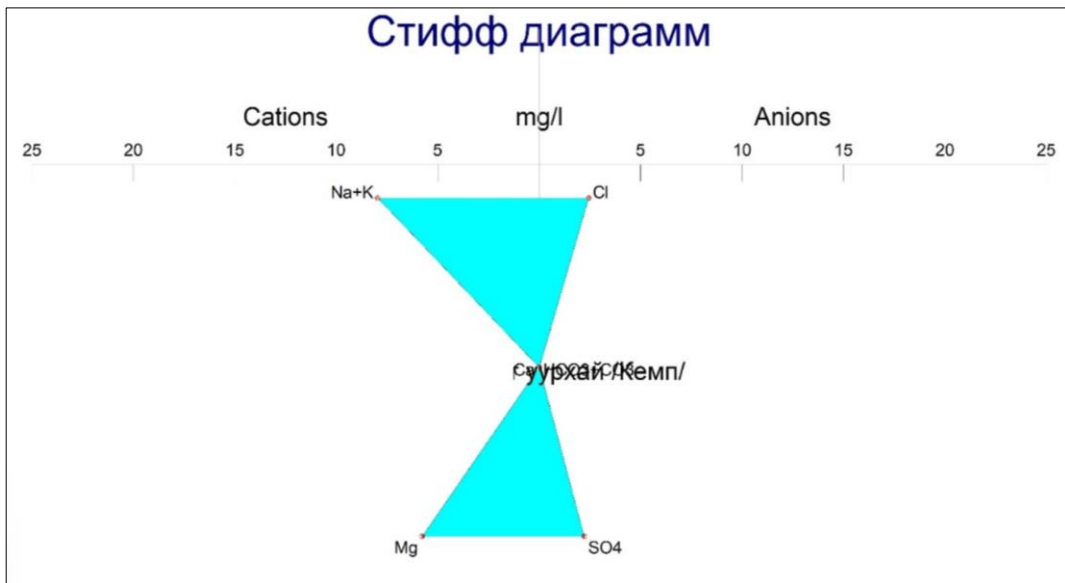


График № 6. Гол ионуудын агууламж (Стифф)

Шинжилгээний дүнгээс үзвэл химийн бүрэлдэхүүнээрээ хлорын ангийн, натрийн бүлгийн, 2-р төрлийн, чанарын хувьд их эрдэсжилттэй, маш хатуу ус байна. Шинжилсэн химийн үзүүлэлтүүдээс ерөнхий хатуулаг, сульфат ион, хуурай үлдэгдэлийн хэмжээ “Хүрээлэн байгаа орчин. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS 0900:2018” стандартын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс даваагүй боловч өндөр агууламжтай байна. Ундны усанд хэрэглэхэд тохиромж муу бөгөөд заавал шүүж, хатуулгийг бууруулж хэрэглэх шаардлагатай. Диаграммаас харахад катионаас натри кали ион, анионаас гидрокарбонат ион зонхилсон байна.

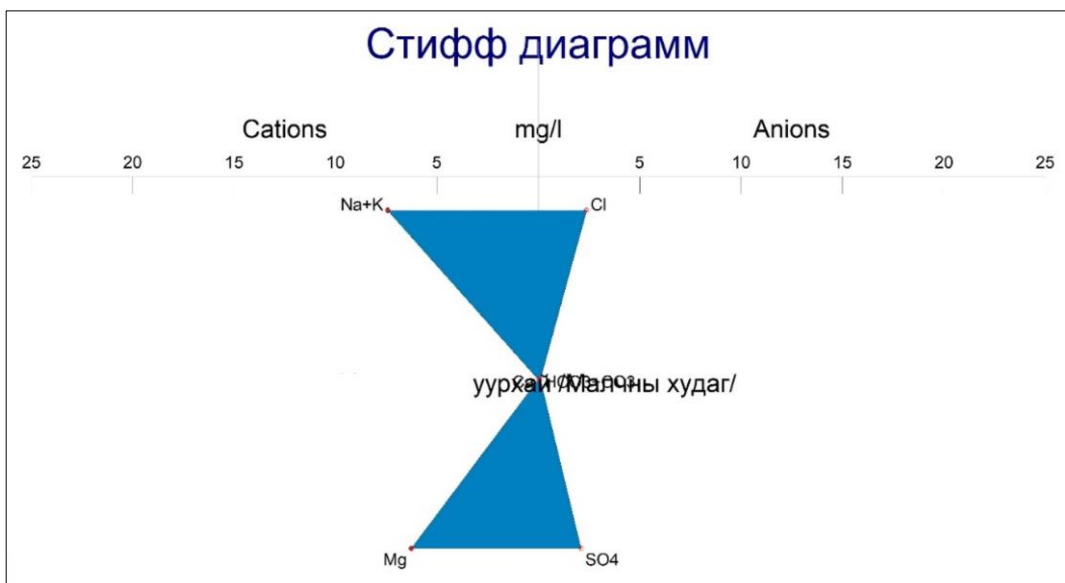
Гүний худаг 2 (Хотхоны худаг): Унд ахуйд хэрэглэж буй ус нь усан орчины хувьд сул сул шүлтлэг, усны хатуулагтай, өнгөгүй, үнэргүй, булингаргүй, тунгалаг, хуурай үлдэгдэл 1706 мг/л, исэлдэх чанар 0.80 мг/л үзүүлэлттэй гарсан байна.



График№ 7. Гол ионуудын агууламж (Стифф)

Шинжилгээний дүнгээс үзвэл химийн бүрэлдэхүүнээрээ гидрокарбонат ангийн, натрийн бүлгийн, 2-р төрлийн, чанарын хувьд их эрдэсжилттэй, хатуу ус байна. Шинжилсэн химийн үзүүлэлтүүд “Хүрээлэн байгаа орчин. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS 0900:2018” стандартын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс даваагүй байна. Ундны усанд хэрэглэхэд тохиромж муу бөгөөд заавал шүүж, хатуулгийг бууруулж хэрэглэх шаардлагатай. Диаграммаас харахад катионаас натри кали ион, анионаас гидрокарбонат ион зонхилсон байна.

Гүний худаг 3/Малчны худаг/: Тус худгийн ус нь усан орчины хувьд шүлтлэг, усны хатуулаг дундаж, өнгөгүй, үнэргүй, булингаргүй, тунгалаг, хуурай үлдэгдэл 888.0 мг/л, исэлдэх чанар 1.12 мг/л үзүүлэлттэй гарсан байна.



График№ 8. Гол ионуудын агууламж (Стифф)

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

Шинжилгээний дүнгээс үзвэл химийн бүрэлдэхүүнээрээ гидрокарбонат ангийн, натрийн бүлгийн, 2-р төрлийн, чанарын хувьд ихэвтэр эрдэсжилттэй, зөөлөвтөр ус байна. Шинжилсэн химийн үзүүлэлтүүдээс ерөнхий хатуулаг, хлорын ион, сульфат ион, “Хүрээлэн байгаа орчин. Эрүүл мэндийг хамгаалах. Аюулгүй байдал. Ундны ус. Эрүүл ахуйн шаардлага, чанар, аюулгүй байдлын үнэлгээ MNS 0900:2018” стандартын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс даваагүй боловч өндөр агууламжтай, хуурай үлдэгдэлийн хэмжээ стандартаас давсан байна. Ундны усанд хэрэглэхэд тохиромж муу бөгөөд заавал шүүж, хатуулгийг бууруулж хэрэглэх шаардлагатай. Диаграммаас харахад катионаас натри кали ион, анионаас гидрокарбонат ион зонхилсон байна.

Дээжийн дүнг доорх хүснэгтэд нэгтгэв. Шинжилгээний дүнгээс харахад:

Хүснэгт № 20. Шинжилгээний нэгдсэн дүн (ундны ус)

дд	Сорилтын үзүүлэлт	Сорилт гүйцэтгэсэн стандартын дугаар	Зөвшөөрөгдөх хэмжээ (MNS 0900:2018)	ДЭМБ	Гүний худаг 1	Гүний худаг 2	Гүний худаг 3
1	рН	MNS ISO 10523:2001	6.5-8.5	<8	8.43	8.86	9.14
2	Ерөнхий хатуулаг (мг-экв/л)	MNS (ISO) 6059:2005	< 7.0	-	17.5	7.40	1.10
3	Натри+Кали, мг/л	MNS 1097:1970	200	-	433.94	448.34	282.40
4	Аммонийн ион	MNS 1097:1970	0.5	-	0.2	0.10	0.1
5	Кальци, мг/л	MNS 1097:1970	100	-	136.27	52.10	10.02
6	Магни, мг/л	MNS 1097:1970	< 30.0	-	130.11	58.37	7.30
7	Карбонат, мг/л	MNS ISO 9963-1:2005	-		0.0	6.0	15.4
8	Хлорид, мг/л	MNS 9297:2005	350.0	250	666.46	350.96	67.36
9	Гидрокарбонат, мг/л	MNS ISO 9963-1:2005	-	-	598.0	817.67	512.57
10	Нитрит, мг/л	MNS 4431.2005	< 1.000	50	0.01	0.01	0.01
11	Нитрат, мг/л	MNS 4431.2005			1.72	2.06	15.14
12	Төмөр, мг/л	MNS 4430:2005	0.3	-	0.2	0.0	0.0
13	Сульфат, мг/л	MNS 6271:2011	500	500	374.80	167.10	126.90
14	Хуурай үлдэгдэл, мг/л	MNS 4423:1997	< 1000	-	2970	1706.0	888.0

Газрын доорх ус нь нийтлэгээрээ гидрокарбонат анги, 2-р төрлийн, хатуу ус бөгөөд усны төрлийн хувьд $\text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$ найрлага бүхий ус давамгайлж байна. Төслийн талбай орчимд хур тунадас бага, газрын доорх усны эргэлт удаан явагддаг тул, солилцоонд орох чадвар бага, ижил төрлийн найрлагатай боловч зарим тохиолдолд шинж чанар болон тэжээгдлийн нөхцөлөөс хамаарч өөрчлөгдөх магадлалтай байдаг.

Дүгнэлт: Ажлын даалгаврын хүрээнд гүний усны 3 цэгээс усны дээж авч хими физик шинж чанарын ерөнхий шинжилгээг итгэмжлэгдсэн лабораторит шинжлүүлэн үр дүнг харгалзах стандартуудтай харьцуулсан болно.

Гүний худгуудын хувьд эрдэсжилт ихтэй, хатуулаг өндөр, унд ахуйд шууд хэрэглэхэд тохиромжгүй гарсан байна. Худгийн усны чанарт тухайн орчны хөрсөн бүрхэвчийн шинж чанар, уур амьсгал, байгалийн бүс бүслүүр нөлөөлсөн байх магадлалтай юм. Тус малчны худгийн усыг унд ахуйд ашиглахдаа заавал шүүлтүүрээр шүүх, эсвэл хатуулаг болон эрдэсжилтийг багасган хэрэглэх шаардлагатай.

12.4. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ

Судалгааны аргазүй

Дээж авах цэг сонгосон загвар: Судалгааны зорилго, хамрах хүрээ зэргээс шалтгаалан хөрсний дээж авах цэг сонгох аргазүй буюу загвар өөр өөр байдаг (трансектийн дагуу авах, торлол үүсгэж цэг сонгох, санамсаргүй аргаар түүвэрлэж авах г.м).

MV-021559 тоот талбайн хөрс орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт БОМТ-ний дагуу ажилчдын хотхон, хотхоны хатуу хог хаягдлын цэг, засварын шоп, ШТС, уурхайн машин паркийн талбай зэрэг уул уурхайн үйл ажиллагаагаар эвдрэлд өртсөн талбайг сонгож санамсаргүй аргаар түүвэрлэж хөрсний дээж авсан. Энэхүү судалгааны талбайг бүлэглэн дээж авах загварыг *Stratified random sampling* (Carter & Gregorich, 2007) гэж нэрлэдэг.

Хөрсний хээрийн судалгааг 2023 оны 7 дугаар сар болон 10 дугаар сар хийж гүйцэтгэсэн ба нийт 5 цэгээс өнгөн хөрсний дээж авсан. Сонгосон цэгээс хөрсний дээж авахдаа “Шинжилгээний дээж авахад тавигдах ерөнхий шаардлагууд MNS 3298:1990” стандартыг баримталлаа. Хөрсний хими, физик шинж чанар болон хүнд металлын бохирдлын шинжилгээг “Инженер геодези”ХХК, ШУА-ын “Газарзүй-Геоэкологийн хүрээлэн”-ийн Хөрс судлалын лабораторид шинжлүүлэв.

Хүснэгт № 21. Хөрсний мониторингийн координат цэг

ОХШХ-ийн мониторингийн цэг	Өргөрөг			Уртраг		
Ажилчдын хотхон	44	9	10.61	108	14	50.44
Хогийн цэг	44	9	8.1	108	14	55.87

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

Засварын шоп	44	9	0.86	108	14	42.65
ШТС	44	9	2.87	108	15	8.30
Уурхайн машин паркын талбай	44	8	49.15	108	16	1.25

12.4.1. Хөрсний хээрийн судалгаа, зүсэлт, морфологи бичиглэл

Хөрсний судалгааны цэг-1

Газрын гадаргын төлөв байдал:



Зураг№ 35. Хөрсний судалгааны цэг-1, Ажилчдын хотхон

- Байршил : Лицензийн талбайн баруун хойно
- Чулууны бүрхэц : 20%
- Хөрсний эвдрэл : Антропоген
- Зонхилох ургамал : Ургамлан бүрхэвч талхлагдсан
- Хөрсний нэр : Говийн элсэрхэг бор хөрс

Үе давхарга: Хөрс хүн техникийн нөлөөгөөр элэгдэлд орсон, өнгөн үе давхаргын үржил шимт нөөц багассан, бор өнгөтэй, жижиг чулуутай, ургамлын үндэсгүй, хуурай, элсэнцэр бүрэлдэхүүнтэй, нягтавтарт.

Хөрсний судалгааны цэг-2

Газрын гадаргын төлөв байдал:



Зураг№ 36. Хөрсний судалгааны цэг-2, Хатуу хог хаягдлын цэг

- Байршил : Лицензийн талбайн баруун хойно, ажилчдын хотхоны зүүн урд
- Чулууны бүрхэц : 40%
- Хөрсний эвдрэл : Антропоген, техноген

Зонхилох ургамал : Ургамлан бүрхэвч талхлагдсан

Хөрсний нэр : Говийн элсэрхэг бор хөрс

Үе давхарга: Хөрс хүн техникийн нөлөөгөөр элэгдэлд орсон, өнгөн үе давхаргын үржил шимт нөөц багассан, бор өнгөтэй, жижиг чулуутай, ургамлын үндэс мэр сэр, хуурай, элсэнцэр бүрэлдэхүүнтэй, нягт.

Хөрсний судалгааны цэг-3

Газрын гадаргын төлөв байдал:



Зураг№ 37. Хөрсний судалгааны цэг-3, Засварын газар

Байршил : Лицензийн талбайн баруун хойно, ажилчдын хотхоны урд

Хөрсний эвдрэл : Хөрс онцгой их эвдрэлд орсон. Хөрсний үржил шимт өнгөн давхарга талхлагдаж, ургамлан бүрхэвч устсан, чулууны агууламж нэмэгдсэн буюу бүрхэц 80%

Хөрсний нэр : Эвдрэлд орсон хөрс

Үе давхарга: Хөрс техникийн нөлөөгөөр онцгой их элэгдэлд орсон, хөрсний үржил шимт өнгөн үе давхарга, бүтэц алдагдсан, цайвар бор өнгөтэй, чулуутай, ургамлын үндэсгүй, хуурай, элсэнцэр бүрэлдэхүүнтэй, нягтавтар.

Хөрсний судалгааны цэг-4

Газрын гадаргын төлөв байдал:



Зураг№ 38. Хөрсний судалгааны цэг-4, Шатахуун түгээх станцын дэргэд

Байршил : Лицензийн талбайн баруун хойно, Засварын газрын зүүн талд

Хөрсний эвдрэл : Хөрс онцгой их эвдрэлд орсон. Хөрсний үржил шимт өнгөн давхарга талхлагдаж, ургамлан бүрхэвч устсан, чулууны агууламж нэмэгдсэн буюу бүрхэц 80%

Хөрсний нэр : Эвдрэлд орсон хөрс

Үе давхарга: Хөрс машин техникийн нөлөөгөөр элэгдэлд орсон, өнгөн үе давхаргын үржил шимт нөөц багассаг чулуун хучаас үүссэн, цайвар бор өнгөтэй, чулуутай, ургамлын үндэсгүй, хуурай, элсэнцэр бүрэлдэхүүнтэй, нягт.

Хөрсний судалгааны цэг-5

Газрын гадаргын төлөв байдал:



Зураг№ 39. Хөрсний судалгааны цэг-5, Уурхайн машин паркийн талбай

Байршил : Лицензийн талбайн төв хэсэгт, ил уурхайн баруун талд
 Хөрсний эвдрэл : Хөрс онцгой их эвдрэлд орсон. Хөрсний морфологи тогтоц, бүтэц алдагдаж, ялзмагийн агууламж буурсан, ургамлан бүрхэвч устсан.
 Чулууны бүрхэц : 30%
 Хөрсний нэр : Эвдрэлд орсон хөрс
 Үе давхарга: Цайвар бор өнгөтэй, жижиг чулуутай, ургамлын үндэсгүй, хуурай, хөнгөн шавранцанр бүрэлдэхүүнтэй, маш нягт.

12.4.2. Хөрсний хими, физик шинж чанар

Хөрсний хими болон физик шинжийн задлан шинжилгээгээр химийн үндсэн үзүүлэлтүүд болох хөрсний ялзмагийн хэмжээ, урвалын орчин /рН/, хөрсний давсжилт, цахилгаан дамжуулах чадвар, хөрсөн дэх хөдөлгөөнт элементүүд болох фосфор, кали, солилцох суурь элементүүд кальци, магни зэргийг тодорхойлж хүснэгтээр үзүүлсэний зэрэгцээ механик бүрэлдэхүүнийг ширхэгийн хэмжээний ангиллаар буюу Гидрометрийн аргаар тодорхойлуулж дүнг тус тус үзүүлсэн болно.

БОМТөлөвлөгөөний дагуу 7 болон 10 дугаар сард хөрсний хяналт шинжилгээг хийж гүйцэтгэв. Хөрсний хими физик шинж чанарын лабораторийн шинжилгээний дүнг сар тус бүрээр хүснэгтээр үзүүлэв.

Хүснэгт№ 22. Хөрсний хими физик шинж чанар, 2023 оны 7 дугаар сар

Дээжний дугаар	Гүн, см	рН	ЕС _{2.5} dS/m	Ялзмаг	%	CaCO ₃	%	Шим тэжээлийн элементүүд, мг/100г	
								P ₂ O ₅	K ₂ O
Ажилчдын хотхон	0-10 см	8.75	0.206	0.210		0.68		0.51	30.5
Хогийн цэг	0-10 см	8.69	0.354	0.961		0.82		0.66	16.8

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

Засварын газар	0-10 см	10.1	0.687	0.485	2.77	1.62	15.6
ШТС	0-10 см	9.70	1.305	0.154	2.54	0.75	48.2
Уурхайн машин паркын талбай	0-10 см	9.07	2.236	0.654	1.69	2.25	51.2

Хүснэгт № 23. Хөрсний хими физик шинж чанар, 2023 оны 10 дугаар сар

Дээжний дугаар	Гүн, см	рН	Давс %	ЕС _{2.5} dS/m	Ялзмаг %	СаСО ₂ %	Шим тэжээлийн элементүүд, мг/100г		Шингээгдсэн сууриуд, мг-экв/100 гр	
							Р ₂ О ₅	К ₂ О	Са	Мg
Ажилчдын хотхон	0-10	8.76	0.09	0.205	0.15	0.66	0.4	48	6.5	3.9
Засварын газар	0-10	10.1	0.31	0.641	0.48	2.80	1.6	13	8.4	5.3
ШТС	0-10	9.70	0.57	1.231	0.11	2.63	0.7	50	8.2	5.4
Уурхайн машин паркын талбай	0-10	9.07	1.06	2.230	0.60	1.65	2.2	51	7.0	6.0

Ажилчдын хотхоны хөрс дунд шүлтлэг, бусад талбайн хөрс маш хүчтэй шүлтлэг урвалын орчинтой, карбонаттай, ялзмагийн агууламж бага, давжилт бага, хөдөлгөөнт фосфорын болон калийн агууламж бага буюу үржил шим багатай. Ялзмагийн агууламж, үржил шимт бодисын агууламж бага, рН их байгаа нь тухайн бүс нутгийн хөрсөн бүрхэвчийн онцлог юм.

Хүснэгт № 24. Хөрсний механик бүрэлдэхүүн, 2023 оны 7 дугаар сар

Дээжийн нэр	Дээж авсан гүн	Механик ширхгүүд, % ширхгийн хэмжээ		
		Элс (2-0.05 мм)	Тоос (0.05-0.002 мм)	Шавар (<0.002 мм)
Ажилчдын хотхон	0-10 см	61.4	29.3	9.3
Хогийн цэг	0-10 см	65.8	11.7	22.5
Засварын газар	0-10 см	70.2	19.0	10.8
ШТС	0-10 см	51.2	26.3	22.5
Уурхайн машин паркын талбай	0-10 см	65.8	26.3	7.9

Хүснэгт № 25. Хөрсний механик бүрэлдэхүүн, 2023 оны 10 дугаар сар

Дээжийн нэр	Дээж авсан гүн	Механик ширхгүүд, % ширхгийн хэмжээ						
		1-0.25	0.25-0.05	0.05-0.01	0.01-0.005	0.005-0.001	<0.001	<0.01
Ажилчдын хотхон	0-10 см	31.6	51.8	5.1	3.0	2.4	6.1	11.5
Засварын газар	0-10 см	26.3	27.4	18.4	22.9	1.0	4.0	27.9
ШТС	0-10 см	19.8	19.5	27.5	15.2	3.2	14.8	33.2
Уурхайн машин паркын талбай	0-10 см	24.9	22.4	27.9	12.3	2.8	9.7	24.8

Ажилчдын хотхоны хөрс элсэнцэр, машин паркын талбай болон засварын газрын хөрс хөнгөн шавранцар, ШТС-ын хөрс дунд шавранцар механик бүрэлдэхүүнтэй.

12.4.3. Хөрсний хүнд металлын бохирдол

Хүний үйл ажиллагааны нөлөөнөөс шалтгаалж ямар нэгэн химийн бодис болон биологийн элементээр хөрс бохирдож, хөрсөн дэх химийн бодис элементийн агууламж зөвшөөрөгдөх стандарт хэмжээнээс илүү болох үйл явцыг хөрс бохирдох гэнэ. Хөрс бохирдуулагч эх үүсвэрүүдэд янз бүрийн дэд бүтцийн байгууламжууд, техник тоног төхөөрөмжүүд, болон бусад сектороос ялгарч буй хорт нэгдлүүд, хог хаягдал, бохир ус, нефтийн бүтээгдэхүүний асгаралт гэх мэт олон эх үүсвэрүүд багтдаг. Хөрсний бохирдол болон элэгдэл, эвдрэл нь хоорондоо салшгүй холбоотой байдаг. Бохирдсон хөрс ихэнх тохиолдолд эвдрэлд орсон байдаг.

Хүнд металлын бохирдолын судалгааг хөрсний бохирдол үүсэх эрсдэлтэй талбай болох ажилчдын хотхоны хатуу хог хаягдлын цэг, засварын газрын ашигласан тос масло хадгалах цэг, ШТС, Уурхайн машин паркын талбай орчимд дээжлэлт хийв.

Хүснэгт№ 26. Хөрсний хүнд металлын бохирдлын үндсэн үзүүлэлтүүд

Дээжний дугаар	Гүн, см	Хүнд металлын агууламж, мг/кг					
		Cr	Pb	Cd	Ni	Cu	Zn
Хатуу хог хаягдлын цэг	Өнгөн хөрс (0-10 см)	-	8.73	-	33.2	44.1	47.9
Засварын газар	Өнгөн хөрс (0-10 см)	8.52	17.3	-	20.5	50.3	51.3
ШТС	Өнгөн хөрс (0-10 см)	10.6	20.8	-	31.6	55.3	68.3
Уурхайн машин паркын талбай	Өнгөн хөрс (0-10 см)	8.44	17.1	-	50.3	50.3	63.6
Хүлцэх агууламж		150.0	100.0	3.0	150.0	100.0	300.0
Хортой агууламж		400.0	500.0	10.0	1000.0	500.0	600.0
Аюултай агууламж		1500.0	1200.0	20.0	1800.0	1000.0	1000.0
Элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ стандарт		MNS 5850:2019					

Лабораторийн шинжилгээний дүнгээс харахад бохирдуулагч элементүүд нь стандартын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс бага буюу бохирдолгүй байна.

MV-021559 тоот талбайн олборлолт нь хөрс хуулалтын шатандаа явагдаж байгаа бөгөөд “Мон тун си хай интернэйшнл”ХХК нь уурхайн хэлтэс нэгжүүдэд орчны бохирдлыг бууруулах, бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх багаж хэрэгсэл байршуулах, хог хаягдлыг

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан ангилан ялгах зэрэг арга хэмжээг хэрэгжүүлэн ажиллаж байгаа сайн талбай байна. Цаашид байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг хамгийн бага түвшинд байлгах, хөдөлмөрийн аюулгүй байдлыг хангаж ажиллах нь уурхайн орчинд хөрсний бохирдол үүсэх эрсдэл бага байх боломжтой.

12.5. УРГАМЛАН НӨМРӨГ

Ажлын гол зорилго нь Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутаг дэвсгэрт байрлах Нүүрсний уурхай орчмын ургамалжилтын хэвшинжийг тогтоох, зүйлийн бүрэлдэхүүнийг илрүүлэх, уурхайн үйл ажиллагааг явуулснаар тухайн нутгийн ургамал бүрхэвчинд нөлөөлөх сөрөг үр дагавар байгаа эсэхийг тогтоох, үнэлгээ өгөх явдал юм.

Судалгаа явуулсан бүс нутаг нь Ургамал-газарзүйн мужлалаар Евразийн хээрийн муж, Умард говийн цөлийн хошуунд багтах Дорнод Говийн цөлийн хээрийн тойрог, Өндөр шилийн районд хамаарна (Юнатов, 1977).

Энэхүү тойрогт тарчиг намхан ургамалтай монгол өвст цөлийн хээр Дорнод говийн тойрогт өргөн тархсан бөгөөд бүсийн шинж төлөв хадгалсан бүлгэмдэл юм.

Төслийн талбайд баглуур-хармагт, говийн хялгана-баглуурт, сөөгт бүлгэмдлүүд тааралдана.

12.5.1. Судалгааны аргазүй

Ургамлын судалгааны уламжлалт аргазүйн дагуу судалгааны цэгт хээрийн судалгааг 2023 оны 10-р сарын 23-24-ны өдрүүдэд явуулав. Хээрийн судлагааны ажил дараах үе шаттай. Үүнд:

Судалгааны талбай сонгох. Геоботаникийн бичиглэл үйлдэх талбайг тухайн ургамалжлын хэв шинжийг бүрэн илэрхийлж чадахуйц, газрын гадарга нэгэн жигд байхаар сонгоно.

Геоботаникийн бичиглэл үйлдэх. Судалгааны цэгүүдийг сонгон геоботаникийн дэлгэрэнгүй бичиглэлийг Друдегийн аргаар үйлдэнэ. Үүнд эхлээд нүдэн баримжаагаар ургамлын зүйл тус бүрийн арви, бүрхэц, үржлийн ба ургал найлзуурын өндрийг тэмдэглэхээс гадна үзэгдэл зүйн ямар үе шатанд байгааг тодорхой бичнэ. Бичиглэл хийх судалгааны талбай 1х1 м-ийн Раменский тор тавьж бичиглэж, 10х10 м хэмжээтэй талбайд ургамлыг бүрэн бичиглэнэ.

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

Хүснэгт № 27. Ургамлын шинжилгээ судалгааны аргууд

д/д	Судалгааны үзүүлэлтүүд	Шинжилгээ судалгааны арга
1	Ургамлын арви, тусгагийн бүрхэц	Друде (1913)-гийн нүдэн баримжааны аргаар арви, зүйл тус бүрийн бүрхэцийг процентоор (1-100%), (soc-100%, сор ₃ 50-100%, сор ₂ 25-50%, сор ₁ 10-25, sparsae 1-10, sol 0.1-1 гэх зэргээр)
2	Ургамлын зүйлийн бүрдэл	Ургамлын зүйлийн нэрийг онооход Грубов (1982)-ын тодорхойлох бичиг
3	Ургамлын зүйлийн статус	Эмийн болон ашигт ургамлын илтгүүр зүйлийг Лигаа ба бусад (2005); Хөл газрын илтгүүр зүйлийг Цэрэнбалжид (2002), ховор, нэн ховор статусыг Байгалийн ургамлын тухай хууль, 1995, МУ-ын Улаан ном, 1987, 1997, 2013;

Тухайн төслийн талбайн бэлчээрийн ургамалжилтыг Монгол орны бэлчээр хадлангийн ангилаагаар ангиллаа.

12.5.2. Ургамлын бичиглэл

Төслийн талбайд болон түүний ойр орчмын нутагт хийсэн судалгааны үр дүнд нийт 10 овог, 20 төрөлд хамаарагдах 24 зүйлийн ургамал бүртгэгдэв.

Хүснэгт № 28. Төслийн талбайн ургамлын аймгийн бүтэц бүрэлдэхүүн

Д/д	Латин нэрс	Монгол нэрс	амьдралын хэлбэр	аж ахуйн бүлэг	эмийн ба ашигт	хадлан, бэлчээр, ховс хамгаалах	хөл газрын	онцгойлох статус
1. Gramineae Juss. – Үетэн								
1	<i>Chloris virgata</i>	Саваан булган сүүл	нэг наст	үетэн		1	1	
2	<i>Stipa gobica Roshev.</i>	Говийн хялгана	олон наст	үетэн		1		
3	<i>Stipa glareosa P.Smirn.</i>	Сайрын хялгана	олон наст	үетэн		1		
4	<i>Cleistogenes songorica (Roshev.) Ohwi.</i>	Зүүнгарын Хазаар өвс	олон наст	үетэн		1		
2. Cyperaceae Juss. - Улалжийн овог								
5	<i>Carex stenophylloides</i>	Утсан навчит Улалж	олон наст	улалж		1		
3. Lilaceae Juss. - Сараанын овог								
6	<i>Allium mongolicum</i>	Хөмөл	олон наст	элдэв өвс	1	1		ховор
7	<i>Allium polyrrhizum</i>	Таана	олон наст	элдэв өвс	1	1		
8	<i>Asparagus gobicus</i>	Говийн Хэрээн нүд	олон наст	элдэв өвс		1		
4. Chenopodiaceae Vent. - Луулийн овог								
9	<i>Bassia dasyphylla</i>	Үс манан Хамхаг	нэг наст	элдэв өвс		1	1	
10	<i>Salsola passerina</i>	Бор бударгана	заримдаг сөөг	элдэв өвс		1		
11	<i>Salsola collina Pall.</i>	Толгодын Бударгана	нэг наст	элдэв өвс		1	1	

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

12	<i>Anabasis brevifolia</i>	Ахар навчит баглуур	олон наст өвслөг	элдэв өвс		1		
13	<i>Eurotia ceratoides (L.)C.A.M</i>	Орог Тэсэг	сөөг	элдэв өвс		1		
14	<i>Salsola laricifolia Turcz.et Litv.</i>	Шинэсэрхүү Б.	сөөг	элдэв өвс	1	1		
	<i>Rosaceae Juss.</i>	Тэргүүлэгч цэцэгтэн						
15	<i>Amygdalus pedunculata Pall.</i>	Бариулт Буйлс	сөөг		1	1		
5. leguminosae Juss. – Буурцагтан								
16	<i>Caragana leucophloea</i>	Алтан Харгана	сөөг	Буурцагт	1	1		
17	<i>Oxytropis aciphylla Ldb.</i>	Өргөст Ортууз	сөөглөг	Буурцагт	1	1		ховор
6. Tamaricaceae- Сухайн овог								
18	<i>Reaumuria soongorica</i>	Зүүнгарын бугаргана	олон наст сөөг		1	1	1	
7. Zygophyllaceae- Хотирын овог								
19	<i>Peganum nigellastrum</i>	Харлаг өмхий өвс	олон наст	элдэв өвс	1	1	1	
20	<i>Nitraria sibirica</i>	Сибирь хармаг	сөөг		1	1		
8. Convolvulaceae Juss. - Сэдэргэнийн овог								
21	<i>Convolvulus Ammanii Desr.</i>	Амманы Сэдэргэнэ	олон наст	элдэв өвс		1	1	
9. Labiatae Juss. - Уруул цэцэгтэн								
22	<i>Lagochillus ilicifolius</i>	Ямаан Ангалзуур	олон наст	элдэв өвс			1	
10. Compositae Giseke - Нийлмэл цэцэгтэн								
23	<i>Artemisia pectinata Pall.</i>	Шүлхий Ш.	нэг наст	элдэв өвс			1	
24	<i>Scorzonera divaricata</i>	Дэрэвгэр хависхана	олон наст	элдэв өвс		1		ховор

Овгуудын дотроос луулийн овог-6 зүйл, үетний овог- 4 зүйл, бусад овог 1-2 зүйлтэй тохиолдож байна. Түүнчлэн зүйлүүдийн дотроос сөөг-6 , нэг наст ургамал 4 зүйл байгаа бөгөөд 14 зүйл олон наст ургамал ургаж байна.

Төслийн талбайн хэмжээнд эмийн болон ашигт ургамал -7 зүйл, хадлан бэлчээр, хөрс хамгаалах ургамал-24 зүйл, хөл газрын ургамал 7 зүйл тохиолдоно.

12.5.3. Төслийн талбайд тэмдэглэгдсэн ховор болон нэн ховор ургамлууд

Бид байгалийн ургамлын тухай Монгол Улсын хуулийн хавсралтанд болон Монгол улсын “Улаан ном” бүтээлийг баримтлан ховор, нэн ховор ургамлын ургаж байгаа

Тухайн нутагт хийсэн ургамлын аймгийн судалгааны явцад нэн ховор статустай ургамал байхгүй, ховор статустай Өргөст Ортууз, Монгол сонгино, Дэрэвгэр хависхана зэрэг ургамлууд тэмдэглэгдлээ.

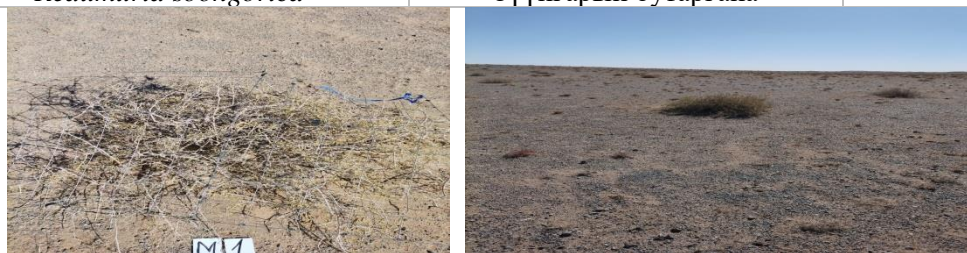
Эдгээр ургамлуудын ургалтанд төслийн үйл ажиллагаа сөргөөр нөлөөлөх боломжтой. Энэхүү үйл ажиллагаа эхлэхээс өмнө орон нутгийн малчид бэлчээрийн мал аж ахуйн зориулалтаар ашиглаж байсан нь тодорхой бөгөөд тэжээлийн нөөц бараг бүх талбайд эрс буурна.

12.5.4. Төслийн талбайн ургамлын бичиглэлүүд:

1-р бичиглэл: Уурхайн овоолгын хойт хэсэгт Хармаг оролцсон говийн хялгана-баглуурт бүлгэмдлийн тусгаг бүрхэц 15% байх ба 1м² талбайд 6 зүйл ургамал тохиолдохоос сөөгнөөс: Сибирь хармаг-5% үетнээс: Говийн хялгана-3%, алаг өвснөөс: Ахар навчит баглуур -8%, -ийн бүрхэцтэйгээр, 10 м² талбайд нийт 12 зүйл ургамал ургаж байна. Ургамлын өндөр 5-25 см байлаа.

Хүснэгт№ 29. Ургамлын бичиглэл-1, Зүйлийн бүрэлдэхүүн

№	Ургамлын латин нэр	Ургамлын монгол нэр	Бүрхэц /%-иар/
	Тусгаг бүрхэц		15
1	<i>Nitraria sibirica</i>	Сибирь хармаг	3
2	<i>Anabasis brevifolia</i>	Ахар навчит баглуур	8
3	<i>Stipa gobica</i>	Говийн Хялгана, Монгол өвс	4
4	<i>Allium polyrrhizum</i>	Таана	2
5	<i>Cleistogenes songorica</i> (<i>Roshev.</i>) <i>Ohwi.</i>	Зүүнгарын Хазаар өвс	1
6	<i>Reaumuria soongorica</i>	Зүүнгарын бутаргана	



Зураг№ 40. Ургамлын бичиглэл-1, Хармаг оролцсон говийн хялгана-баглуурт бүлгэмдэл

2-р бичиглэл: Уурхайн баруун урьд хэсэгт толгодын оройн хэсгийн говийн хялгана-баглуурт бүлгэмдлийн тусгаг бүрхэц 20% байх ба 1м² талбайд 5 зүйл ургамал тохиолдохоос сөөгнөөс: Шинэсэрхүү Бударгана-10%, үетнээс: Говийн хялгана-5%, алаг өвснөөс: Ахар навчит баглуур -3%, Таана 2%-ийн бүрхэцтэйгээр, 10 м² талбайд нийт 10 зүйл ургамал ургаж байна. Ургамлын өндөр 5-20 см байна.

Хүснэгт№ 30. Ургамлын бичиглэл-2, Зүйлийн бүрэлдэхүүн

№	Ургамлын латин нэр	Ургамлын монгол нэр	Бүрхэц /%-иар/
	Тусгаг бүрхэц		20
1	<i>Salsola laricifolia Turcz. et Litv.</i>	Шинэсэрхүү Бударгана	10
2	<i>Stipa gobica</i>	Говийн Хялгана, Монгол өвс	5
3	<i>Anabasis brevifolia</i>	Ахар навчит баглуур	3
4	<i>Allium polyrrhizum</i>	Таана	2
5	<i>Convolvulus Ammanii Desr.</i>	Амманы Сэдэргэнэ	1

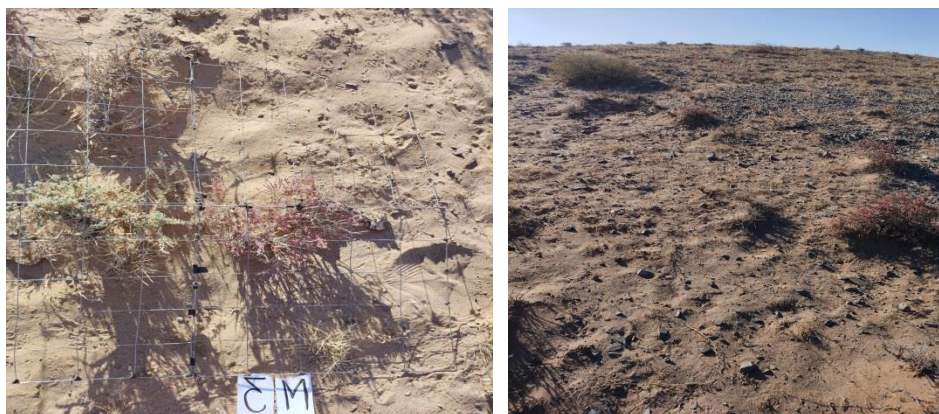


Зураг№ 41. Ургамлын бичиглэл-2, Говийн хялгана-баглуурт бүлгэмдэл

3-р бичиглэл: Уурхайн баруун урьд хэсэгт толгодын жалга дагасан сөөг-бударганат бүлгэмдлийн тусгаг бүрхэц 23% байх ба 1м² талбайд 5 зүйл ургамал тохиолдохоос сөөгнөөс: Шинэсэрхүү Бударгана-3%, үетнээс: Сайрын хялгана-2%, алаг өвснөөс: - Зүүнгарын бутаргана 10%, Бор бударгана 9%-ийн бүрхэцтэйгээр, 10 м² талбайд нийт 9 зүйл ургамал ургаж байна. Ургамлын өндөр 5-20 см байна.

Хүснэгт№ 31. Ургамлын бичиглэл-3, Зүйлийн бүрэлдэхүүн

№	Ургамлын латин нэр	Ургамлын монгол нэр	Бүрхэц /%-иар/
	Тусгаг бүрхэц		23
1	<i>Reaumuria soongorica</i>	Зүүнгарын бутаргана	10
2	<i>Salsola passerina</i>	Бор бударгана	9
3	<i>Stipa glareosa P.Smirn.</i>	Сайрын хялгана	2
4	<i>Chloris virgata</i>	Саваан булган сүүл	1
5	<i>Scorzonera divaricata</i>	Дэрэвгэр хависхана	1

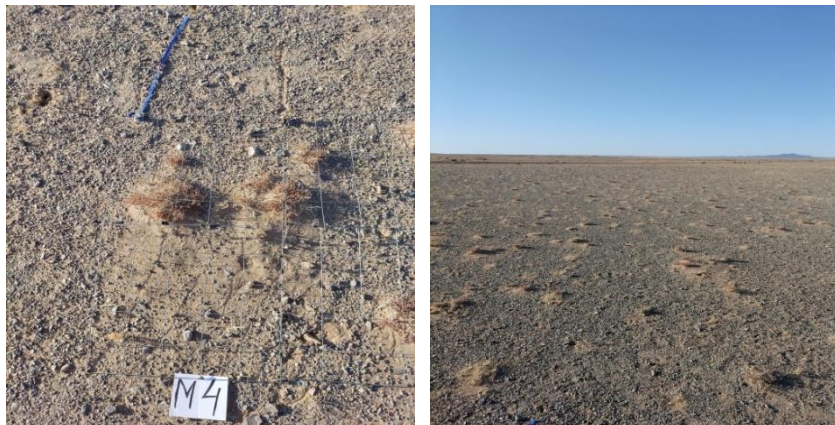


Зураг№ 42. Ургамлын бичиглэл-3, Сөөг-бударганат бүлгэмдэл

4-р бичиглэл: Уурхайн баруун талд говийн хялгана-баглуурт бүлгэмдлийн тусгаг бүрхэц 20% байх ба 1м² талбайд 3 зүйл ургамал тохиолдохоос үетнээс: Говийн хялгана-5%, алаг өвснөөс: Ахар навчит баглуур -15%-ийн бүрхэцтэйгээр, 10 м² талбайд нийт 8 зүйл ургамал ургаж байна. Ургамлын өндөр 3-10 см байлаа.

Хүснэгт № 32. Ургамлын бичиглэл-4, Зүйлийн бүрэлдэхүүн

№	Ургамлын латин нэр	Ургамлын монгол нэр	Бүрхэц /%-иар/
	Тусгаг бүрхэц		20
	<i>Anabasis brevifolia</i>	Ахар навчит баглуур	15
	<i>Stipa gobica</i>	Говийн Хялгана, Монгол өвс	5
	<i>Chloris virgata</i>	Саваан булган сүүл	1



Зураг № 43. Ургамлын бичиглэл-4, Говийн хялгана-баглуурт бүлгэмдэл

Ургамлан бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах:

Төслийн үйл ажиллагаанаас ургамал бүрхэвчид үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулахын тулд дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Үүнд:

1. Нөхөн сэргээлтэнд тус бүс нутгийн унаган ургамал, бут сөөгийг ашиглах, ургах чадвар сайтай, нөхөн сэргээлтэнд ашиглах боломжтой нутгийн ургамлуудыг тариулах туршилт судалгаа хийх, үрийн нөөц бэлтгэх зэргээр мэргэжлийн байгууллагатай хамтран гүйцэтгэх.

2. Авто тээврийн хөдөлгөөн, барилга байгууламж байгуулах талбайгаас гадагш байрлах талбайн ургамал бүлгэмдлийг талхлагдал, өөрчлөлтөнд оруулахгүй байх олон талт арга хэмжээг авч, шаардлагатай газруудад хашаа барих, ургамал нөмрөг доройтолд ороогүй газарт машин техник нэвтрүүлэхгүй байх, олон салаа зам үүсэхээс сэргийлж замын тэмдэг тэмдэглэгээ байршуулах зэрэг арга хэмжээ авах.

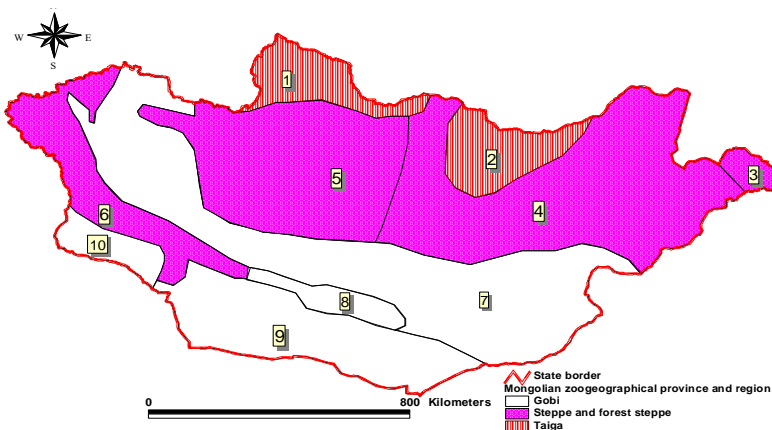
3. Газрын хөрсний усаар тэжээгддэг ургамлын ургалт нь зуны хур борооны усаар үүсэх гадаргын урсацын хуримтлалаас хамаарах тул уул толгодын жалга, сайраар тал руу бууж ирэх урсацын горимыг алдагдуулахгүй байхад анхаарах нь зүйтэй.

12.6.АМЬТНЫ АЙМАГ

Дорноговь аймгийн Мандах сумын нутаг нь Төв Азийн их говь цөлийн бүсэд цөлийн хээр, цөлжүү хээр болон элсэрхэг гадаргын гурван үндсэн бүрэлдэхүүнд хуваарилагдсан

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан байдаг (Цэгмид, 1969). Энд говь цөлийн элементүүд буюу ийм экосистемд байнга тархан байршдаг хоёр нутагтан, мөлхөгчид, шувууд, хөхтөн амьтад тархан байршдаг онцлогтой.

Амьтны газар зүйн мужлалаар (Банников 1954) Хойд говийн тойрогт хамаарах бөгөөд жижиг толгодын сайр садаргаар ихээхэн хэрчигдсэн харгана, буйлст хайрга чулуурхаг зарим хэсэгт хужир мараа бүхий дэрс, түнгэт хотгор бүхий янз бүрийн биотоптой.



Зураг № 44. Монгол орны амьтны газар зүйн мужлал (А.Г.Банников 1954)

Тайлбар: 1. Хөвсгөл орчмын тойрог 2. Хэнтийн тойрог 3. Баруун Хянганы тойрог 4. Монгол дагуурын тойрог 5. Хангайн тойрог 6. Баруун хойд Монголын тойрог 7. **Хойд говийн тойрог** 8. Говь-Алтайн тойрог 9. Алтайн өвөр говийн тойрог 10. Баруун говийн тойрог

Бид судалгаандаа Хойд говийн тойрогт хамрагдах тэр дундаа тухайн нутагт тохиолдох амьтдыг өөрсдийн болон өмнөх судлаачдын хийсэн судалгаа, ном бүтээлээс магадлан авч анги, баг, төрөл, зүйлээр ялган авч үзлээ. Тохиолдож болох амьтдын хамгааллыг Монгол улсын Амьтны тухай хууль, Монгол улсын улаан ном, Улаан данс болон Олон улсын байгаль хамгаалах байгууллагуудын баримт бичигт хэрхэн үнэлэгдсэнийг тодрууллаа.

Бидний судалгаа хийсэн хугацаа 10-р сарын дундуур байсантай холбоотой шавьж, хоёр нутагтан, мөлхөгчид, зарим хөхтний идэвхи буурсан, ичээндээ орсон, нүүдлийн шувууд буцсан, буцаж байгаа онцлог үе байлаа. Иймээс бидний сонгон авсан уурхайн орчны хяналт шинжилгээний талбайд (уурхайн эргэн тойронд 10-15 км) амьтад биеэр болон нүх, ул мөр маш цөөн тохиолдсон.

“Түмэн айл” нүүрсний ил уурхай нь Мандах сумын нутагт орших Түмэн айлын чулуун нүүрсний ордын баруун урд байрладаг учир зүүн, зүүн хойт талаараа бусад нүүрсний уурхайнуудтай хил залгаа байдаг тул энэ хэсэгтэй зэрлэг амьтан байршин нутаглах боломжгүй байна.

Орчны хяналт шинжилгээ хийж байгаа хугацаанаас гадна энэ нутагт сүүлийн 2 жил хур тунадас бага гандуу байсантай холбоотой байгалийн хүчин зүйлээс хамааралтай хөрс

шүтэн амьдрагч мэрэгчдын ул мөр маш ховор, том хөхтөн, суурин амьдардаг шувууд тархац, байршил нутгаасаа шилжин нүүж, тоо толгой ховордож ихээхэн хүчтэй нөлөөлсөн байна.

Энэ уурхайн байршил нутгийн нэг онцлог нь нутгийн иргэдийн тахин шүтэж байдаг, орон нутгийн тусгай хамгаалалтад авсан Арван наймын Богд уул юм. Хайрханы баруун, зүүн салбар уулсаар булаг шанд элбэгтэй, намар орой сөл тасардаг тул аргаль хонь, янгир ямаа, хулан адуу, хар сүүлт зэрэг ховор амьтад байршин нутаглаж байдаг онцлогтой. Уурхайгаас хойно 12 км-т ховор туруутан байршдаг гол нутаг.



Зураг№ 45. Арван наймын Богд уул. Орон нутгийн тусгай хамгаалалттай газар.

12.6.1. Хоёр нутагтан, мөлхөгчид

Энэ нутагт өмнөх судлаачдын бүтээлийг шүүж үзэхэд 1 зүйл хоёр нутагтан, 6 зүйл мөлхөгчид байрших бөгөөд зүйл тус бүр өөр өөрийн амьдрах бичил орчинд тохиолдох онцлогтой. Эдгээр зүйлүүд Монгол орны хоёр нутагтан, мөлхөгчдын улаан дансанд өргөн тархацтай анхааралд өртөхөөргүй гэж үнэлэгдсэн байдаг. Олон улсын байгаль хамгаалах холбооны (IUCN) улаан дансанд эдгээр зүйлүүд үнэлгээ хийгдээгүй байгаа нь дээрхи амьтдын Монгол орон дахь судалгааны мэдээлэл хомс, тодорхой судалгаа хийгдээгүйн улмаас хамгааллын статус олон улсын хэмжээнд тодорхойгүй гэсэн үг юм.

Бүх хоёрнутагтан, мөлхөгчид нь тодорхой биотопд амьдрах онцлогтой тул нүүдэл шилжилт хөдөлгөөн хийх нь маш ховор. Иймээс уул уурхайн хайгуул, олборлолтийн үйл ажиллагаа тухайн орчны амьтдыг хүй бүлээр нь устгах, амьдрах орчны доройтол, хомсдолд хүргэж байгаа бөгөөд хэрэв энэ үйл ажиллагаа цаашид улам өргөжвөл ховордуулах гол шалтгаан болно.

Тухайн бүс нутагт тархан байрших зүйлүүд өргөн тархацтай анхааралд өртөхөөргүй зүйлүүд учир нөлөөлөл харьцангуй бага байна. Судалгааны хугацаанд хоёр нутагтан, мөлхөгчдийн идэвхи буурсан байсан тул биетээр тохиолдоогүй.

12.6.2. Шувууд

Судалгаа болон өмнөх судлаачдын тэмдэглэснээр энэ нутагт 8 багт хамаарах 38 зүйлийн шувууд бүртгэгдсэн байдаг байна.

Уурхайн талбай орчимд тархсан шувуудыг амьдралын хэлбэр нь голчлон хээржсэн цөлд амьдрах бөгөөд гандуу нутгийн жижиг уул, толгод, дэрс, сухай бүхий булаг шанд орчмоор амьдардаг шувуудын бүрдэл юм. Энэ нутагт жилийн турш байнга амьдардаг ойр зуур бага зэрэг нүүдэл хийх боловч суурин амьдардаг 15 зүйл шувуу байдаг. Эдгээрээс 2 зүйл Монгол улсын улаан номонд данстай, 6 зүйл шувуу CITES-ийн конвенцийн II хавсралтад бүртгэгдсэн.

Энэ орчимд манай оронд хавар 3-р сарын дунд үеэс ирээд, өндөглөн зусаад, намар 10-р сарын сүүлч болоход буцдаг (нүүдлийн, өндөглөдөг) 23 зүйл шувуу тэмдэглэгдсэн байна. Дээрх шувуудаас 3 зүйл монгол улсын улаан номонд данстай, 8 зүйл шувуу CITES-ийн конвенцийн II хавсралтад бүртгэгдсэн. Жороо тоодгой (*Chlamydotis undulate*) гэх нэг зүйл шувуу Азийн болон Монгол улсын улаан номонд данслагдсан.

Судалгааны хугацаанд нутгийн малчин иргэдтэй уулзаж мэдээлэл цуглуулахад хар хэрээ, шилийн сар, нөмрөг тас, хадны тагтаа, монгол ногтруу, өвөөлж, хөх цэгцгий, монгол хуланжороо, бор шувуу зэрэг зүйлүүд тохиолддог тухай ярьж байлаа.

Ажиглалтын хугацаанд хар хэрээ, хадны тагтаа, монгол ногтруу нисэж байгаатай тааралдсан бөгөөд уурхайн талбайгаас баруун хойт зүгт 9 км-т Монгол хулан жороог биетээр нь харав. Монгол улсын улаан номонд орсон ховор зүйл, ОУБХХ-ны Улаан дансны шалгуураар “эмзэг” зүйлд хамаарна



Зураг № 46. Монгол хуланжороо (*Podoces hendersoni*).

12.6.3. Хөхтөн амьтад

Хээрийн судалгаа болон урд өмнө хийсэн судалгаа, ном бүтээлээс магадлахад Хойд говийн тойрог, түүнээс уурхайн талбай, дэд бүтцийн нөлөөллийн бүс орчимд 7 багийн 32 зүйлийн хөхтөн амьтад байршин нутагладаг болохыг тогтоолоо.

Уурхайн талбай, дэд бүтэц орчимд Засгийн газрын 2012 оны 7-р тогтоолоор ховор амьтны жагсаалтад орсон 5 зүйл, Монгол улсын улаан номонд орсон 5 зүйл ховор амьтад байна.

Амьтан ургамлын ховордсон зүйлийг ОУ-ын хэмжээнд худалдаалах тухай конвенцын I хавсралтад (хулан адуу), II хавсралтад орсон (аргаль хонь, шилүүс мий, мануул мий, саарал чоно) 4 зүйл байгаа нь хамгаалах, сурталчилгаа хийхэд анхаарах шаардлагатай болно.

Энэ нутгийн хөхтөн амьтаас Олон улсын Байгаль хамгаалах холбооны (IUCN) үнэлгээгээр устаж болзошгүй 1 зүйл, ховордож болзошгүй 5 зүйл, эмзэг зэрэглэлд 5 зүйл, анхааралд өртөхөөргүй 21 зүйл байна.

Бүс нутгийн үнэлгээ буюу Монгол орны хөхтөн амьтны улаан дансанд үнэлэгдсэн байдлыг авч үзвэл устаж болзошгүй 2 зүйл, ховордож болзошгүй 6 зүйл, эмзэг 2 зүйл, анхааралд өртөхөөргүй 12 зүйл, мэдээлэл дутмаг 10 зүйл байна.

Биологийн олон янз байдлын Конвенц, Зэрлэг амьтдын нүүдлийн зүйлүүдийг хамгаалах тухай Конвенцийн гишүүн орны хувьд Өмнөговь, Дорноговь, Дундговь аймгийн нутаг нь Монгол төдийгүй Дэлхийн хулан адуу, хар сүүлтийн хамгийн зүүн хойд зах, хамгийн том популяци байдгаараа онцлогтой бөгөөд энэ популяцийн байршил нутгийг хэсэгчилэн тасархайтуулахгүй байх, тоо толгойг хэвийн байлгах үүргийг дэлхий нийтийн өмнө хүлээсэн байдаг.

Судалгаагаар Уурхайн хойт хэсэг Арваннаймын Богд уулын бэл, баруун хойт, баруун хэсэг нутаг нь харьцангуй дуу чимээ болон тоосжилт, хөл хөдөлгөөн бага байгаатай холбоотой ховор амьтан болох хулан адуу, хар сүүлтийн ул мөр, биетээр тохиолдож байлаа. Бид 3 сүрэг 14 толгой (3+4+7) хар сүүлт үзэж тоолсон болно. Мөн Байшинт булагт усанд орсон хулан адууны мөр цөөн, хар сүүлтийн мөр элбэг тохиолдож байлаа.

Уурхайн орчны хяналт шинжилгээнд анхаарах зүйл

- Уурхай болон дэд бүтцийн үйл ажиллагааны үед амьтны орчны хяналт шинжилгээг улирал тутам тогтмол хийж байх. Улирлын хяналтын явцад илэрсэн сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээг төлөвлөж, хэрэгжүүлэх дүн шинжилгээ хийх.

- Хөрсны шүүрлийн усан санд нүүдлийн шувууд, говьд цөөнгүй тохиолдох ногтруу зэрэг шувууд болон зарим туруутан амьтад цуглах түүнээс сэргийлэх хамгаалалт хийх.
- Хөрсний эвдрэл, доройтол, орчны тоосжилтын улмаас ургамал идэшт амьтдын тоо толгой буурах нөлөөлөл гарна.
- Уурхайн үйл ажиллагаа хөрс шүтэн амьдрагч мэрэгч амьтад, мөлхөгчид болон шавьжийн зүйлийн бүрдэл, тоо толгойг бууруулах, амьдрах орчинг алдагдуулах сөрөг нөлөөг хамгийн бага байлгах.
- Амьтдын амьдрах орчин өөрчлөгдөж, шинээр бий болсон орчинд тухайн нутагт өмнө нь тохиолдож байгаагүй, эсвэл тоо толгой нь цөөн байсан амьтад олноор шилжин суурьшиж болзошгүй
- Бүс нутгийн биологийн төрөл зүйл, тоо толгойг хамгаалах үүднээс орон нутгийн засаг захиргаа, байгаль орчны алба, мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах шаардлагатай тохиолдолд тэдгээрийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэх
- Байшинт булаг N44⁰111100; E108⁰100030 (Уурхайгаас баруун хойт зүгт 10 орчим км-д) Энэ булгийн эх ундаргыг хамгаалсан хашаа барьж урсацыг тэтгэх.
- Уурхай орчмын амьтдыг тогтвортой байршуулах Байшинт булаг, Арваннаймын Богд ууланд биотехникийн арга хэмжээ авах, уст цэгийг тохижуулах, амьдрах орчны нөхцлөөр ижил төстэй газарт дүйцүүлэн хамгаалах ажлыг БОАЖЯ, мэргэжлийн байгууллагатай хамтран хийх
- Уурхайн ойролцоо ан амьтан агнахгүй байх, хамгаалах мэдээлэл, сурталчилгаа хийх, анхааруулсан зурагт хуудас байрлуулах зэрэг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх



Зураг № 47. Хар сүүлт 3 толгой уурхайгаас баруун хойт зүгт, байршил (E440097241; N1080114638; h1106 м)



Зураг№ 48. Хар сүүлт 4 толгой , байришл (E440112180; N1080131310; h1109 м)



Зураг№ 49. Хар сүүлт 7 толгой , байришл (E440112180; N1080131310; h1109 м)



Зураг№ 50. Уст цэг орчмын амьтны мөр

12.7. ДҮГНЭЛТ

Агаар: Агаарын чанарын хувь төслийн талбайд 4 цэг дээр хэмжилт хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд хэмжилтийн дүнгээс харахад хүхэрлэг хий, азотын давхар исэл, нийт тоосны хэмжилт стандарт хэмжээнээс хэтрээгүй буюу бохирдолгүй байна. Харин уурхайн орчинд дуу чимээ агаарын чанарын стандарт үзүүлэлтээс давсан үзүүлэлттэй байв.

Усан орчин: Төслийн талбайн гүний худгуудын ус эрдэсжилт ихтэй, хатуулаг өндөр, унд ахуйд шууд хэрэглэхэд тохиромжгүй байна. Иймд “Мон тун си хай интернэйшнл” ХХК нь ажилчдын ундны усанд савласан цэвэр ус, ахуйн хэрэглээнд шүүсэн ус ашиглаж байна. Усны эх үүсвэрийг хамгаалах, эрүүл ахуйн хамгаалалтын бүс тогтоох, барилга байгууламж барих, усны хэрэглээг тоолуураар хянах зэрэг арга хэмжээнүүдийг 3 гүний худагт хэрэгжүүлсэн байна. Малчдын худгийн усыг унд ахуйд ашиглах тохиолдолд шүүлтүүр байршуулах шаардлагатай.

Хөрс: Ажилчдын хотхоны хөрс нь шүлтлэг, уурхай болон бусад хэлтэс нэгжийн хөрс маш хүчтэй шүлтлэг урвалын орчинтой, карбонаттай, ялзмагийн агууламж бага, давсжилттай, хөдөлгөөнт фосфорын болон калийн агууламж бага, элсэнцэр болон хөнгөн шавранцар механик бүрэлдэхүүнтэй. Хөрсний хүнд металлын бохирдлын шинжилгээгээр бохирдуулагч элементүүд стандартын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээнээс бага, микробиологийн бохирдолгүй байв.

Ургамал: Төслийн талбайд баглуур-хармагт, говийн хялгана-баглуурт, сөөгт бүлгэмдлүүд тааралдана. Төслийн талбайн хэмжээнд эмийн болон ашигт ургамал -7 зүйл, хадлан бэлчээр, хөрс хамгаалах ургамал-24 зүйл, хөл газрын ургамал 7 зүйл тохиолдоно.

Тухайн нутагт хийсэн ургамлын аймгийн судалгааны явцад нэн ховор статустай ургамал байхгүй, ховор статустай Өргөст Ортууз, Монгол сонгино, Дэрэвгэр хависхана зэрэг ургамлууд тэмдэглэгдлээ. Газар нутгийн байршлын онцлогоос хамааран нийт талбайн ургамлан бүрхэвч бага буюу 15-25%, 1м² талбайд 3-5 зүйл ургамалтай, ургамлын өндөр 3-25 см байна.

Амьтан: ОХШХ-ийн амьтны судалгааг 10-р сард хийхэд шавьж, хоёр нутагтан, мөлхөгчид, зарим хөхтний идэвхи буурсан, ичээндээ орсон, нүүдлийн шувууд буцсан, буцаж байгаа онцлог үе байлаа. Иймээс бидний сонгон авсан уурхайн орчны хяналт шинжилгээний талбайд (уурхайн эргэн тойронд 10-15 км) амьтад биеэр болон нүх, ул мөр маш цөөн тохиолдсон. MV-021559 тоот талбайд нүүрсний уурхайнуудтай хил залгаа байдаг тул энэ хэсэгтэй зэрлэг амьтан байршин нутаглах боломжгүй байна. Уурхайн хойт хэсэг Арваннаймын Богд уулын бэл, баруун хойт, баруун хэсэг нутаг нь харьцангуй дуу чимээ болон тоосжилт, хөл хөдөлгөөн бага байгаатай холбоотой ховор амьтан болох хулан адуу,

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан хар сүүлтийн ул мөр, биетээр тохиолдож байлаа. Бид 3 сүрэг 14 толгой (3+4+7) хар сүүлт үзэж тоолсон болно. Мөн Байшинт булагт усанд орсон хулан адууны мөр цөөн, хар сүүлтийн мөр элбэг тохиолдож байлаа.

13. УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Байгаль орчны бодлого, дүрэм журам шаардлагуудыг боловсруулан хэрэгжүүлж ажиллаж байна. 2023 онд Байгаль орчны удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээний төлөвлөгөөний хүрээнд дараах бичиг баримтуудыг боловсруулан мөрдөж ажиллаж байна.

13.1. Байгаль орчны менежментийн батлагдсан дотоод журмууд

Хүснэгт № 33. Байгаль орчны менежментийн батлагдсан дотоод журмууд

№	Бичиг баримтын нэр
1	Үржил шимт хөрс хуулах, хадгалах журам
2	Энгийн хог хаягдал журам
3	Аюултай хог хаягдлыг цуглуулах, тээвэрлэх журам
4	Асгаралт хөрсний бохирдлыг үед хариу арга хэмжээ авах журам
5	Ажлын байрны үзлэг шалгалт хийх журам
6	Байгаль орчны зөрчил мэдээлэх, зөрчил арилгах журам
7	Байгаль орчны зааварчилгаа

Мөн байгаль орчны байгаль орчны хамгаалах өдөр болон бусад тэмдэглэлт өдрүүдийг тохиолдуулан ажилтнуудад сургалт, мэдээллийг тогтмол өгч ажиллаж байна. Үүнээс гадна байгаль орчны дотоод журмуудыг боловсруулан батлуулж, төслийн нийт ажилтнуудад танилцуулан хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Хүснэгт № 34. Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилт

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Хугацаа	Гүйцэтгэл
1	Байгаль орчныг хамгаалах тэмдэглэлт өдрүүд	Мод тарих үндэсний өдөр /4, 10 дугаар сар/	Мод тарих ажлыг зохион байгуулсан
2	Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачлагаар зохион байгуулагдах "Тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөн", "Тонн баялаг- Нэг мод" тогтоолыг хэрэгжуулэх ажлыг хэрэгжуулэх.	2023 онд бид нийт 1000 мод тарихаар төлөвлөн ажиллаж байна.	Төслийн талбайд хавар 4-р сад мод тарих өдрөөр 400ш мод, намрын мод тарих өдрөөр 800ш мод нийт 1200ш модыг тарьж арчлан ургуулж байна.

№	Төлөвлөсөн арга хэмжээ	Хугацаа	Гүйцэтгэл
4	Тухайн орон нутгийн иргэдийн тавьсан саналын дагуу орон нутгийн иргэдтэй хамтарч ажиллах /өвөлжилт хүндэрсэн нөхцөлд өвс тэжээл, техник төхөөрөмж, хүн хүчний дэмжлэг үзүүлэх гэх мэт/		2023 оны 12-р сард үйл төслийн талбайн хойно байрлах Арван наймын Богд ууланд зэрлэг ан амьтдад зориулж 300 боодол өвс биотехникийн арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэн т төлөвлөн ажиллаж байна. Төслийн талбайн баруун талд ан амьтанд зориулж байгалийн хөв цөөрөм байгуулж өдөрт 7 хоногт 2-3 удаа 20 тонны усны машинаар ус зөөж уст цэгт мал, ан амьтанд усаар хангах ажлыг зохион байгуулсан.
Нийт дүн			

Уурхайн үйл ажиллагаагаар эвдрэлд орсон талбайг дүйцүүлэн хамгаалах, 1 тэрбум мод хөтөлбөрийн хүрээнд лицензийн талбайн нийт 2 га газарт хаврын тарилтаар 400ш мод, намрын тарилт 800ш мод нийт 1200 ширхэг модны суулгац тарьж усалгаа, арчилгааг хийж хашаалж ургуулж байна.

Модны төрөл: Хайлаас-200 ш, Жигд-700 ш, Улиас-200 ш, Бургас-100 ш тус тус тарьсан.



Зураг № 51. Мод тарьсан талбай



Зураг№ 52. Модны усалгаа арчилгаа, хамгаалалт



Зураг№ 53. Модны ургалтын байдал

Нөлөөллийн бүсэд мал амьтанд зориулж байгалийн тогтоцод тулгуурлан хонхор ус тогтдог хэсэгт 7 хоногт 2-3 удаа усны машинаар ус зөөвөрлөн хийж мал, ан амьтныг услах биотехникийн арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн.



Зураг№ 54. Мал ан амьтад зориулсан нуур

14. НӨЛӨӨЛЛИЙН БҮСИЙН ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт № 35. Нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө

№	БОМТ, БОМТ-ний хэрэгжилтийг тайлагнах оролцогч талууд	Тайлагнах хэлбэр	Зохион байгуулах хугацааны тов	Гүйцэтгэл
1	Дорноговь аймаг, ЗД, БОГ	Илтгэл тайлан	Жил бүрийн 11 сард	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг 11-р сарын 01-ний дотор
2	БОАЖЯ	Тайлан, төлөвлөгөө	Жил бүрийн 12-р сард	Тайланг 11-р сарын 01-ний дотор БОАЖЯ-ны www.eic.mn сайтад цахимаар хүргүүлсэн.
3	БОМ-ийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг тайлагнах	ИНХ	10 сар	Багийн иргэдийн нийтийн хуралд 12-р сард танилцуулахаар төлөвлөсөн.

15. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРДАЛ

Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн “Алаг Цав” нүүрсний уурхайн төслийн үйл ажиллагаануудад холбогдох 2023 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх ажилд нийт **19 107 000** /арван есөн сая нэг зуун долоон мянган/ төгрөг зарцуулахаар төлөвлөсөн.

Хүснэгт № 36. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн хэрэгжүүлсэн зардал

№	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний бүрэлдэхүүнхэсэг	Төлөвлөгдсөн нийт зардал мян.төг	Гүйцэтгэл зардал мян.төг
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	2,000.0	75,000.0
2	Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	0.0	0.0
3	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	5,000.0	5,000.0
4	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	0.0	5,000.0
5	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	0.0	0.0
6	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	6,500.0	33000.0
7	Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	1,000.0	11000.0
8	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	607.0	13,000.0
9	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	4,000.0	10,000.0
10	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөллийн бүсэд оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөө	0.0	
Нийт зардал мян.төг		19,107.0	152,000.0



ХАНЛАБ ХХК
Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, 17 р хороо, Богд Жавзаптамба
гудамж 34/6 тоот, Хан Рашаан компанийн байр
Утас: 70109968, 99995316
<http://www.khanlab.mn>



ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ДҮН

ЗАХИАЛАГЧИЙН НЭР: **МОН ТУН СИ ЯАЙ**
/Интернейшл трейд ХХК/

ДЭЭЖИЙН ТӨРӨЛ,
ТОО

Ус, 1

ЗАХИАЛГА №: **2023/808**

ХҮЛЭЭН АВСАН ОГНОО: **2023.05.25**

ШИНЖИЛСЭН ОГНОО: **2023.06.05**

ДЭЭЖ БОЛОВСРУУЛАЛТ: **хийгдээгүй**

ХУУДАСНЫ ТОО: 1

Сорилтын үр дүн зөвхөн тухайн дээжинд хамаарна.
Дээжлэлтийн талаарх асуудлыг манай лаборатори хариуцахгүй болно.

Чанарын менежер:  Д.Пүрэвжаргал

Хамтран ажилласан таньд талархлаа.

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

ЗАХИАЛГЫН ДУГААР: 2023/808
ДЭЭЖИЙН ДУГААР: Эрээн цав
ЛАБОРАТОРИЙН ДУГААР: Л-10905

№	ЭЛЕМЕНТ	НЭГЖ	ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ДҮН	ЗӨВШӨӨРӨГДӨХ		СТАНДАРТ АРГА
				ХЭМЖЭЭ	/MNS 0900:2018/	
1	pH	-	7.27	6.5-8.5		MNS ISO 10523:2001
2	Кали (K ⁺)	мг/л	1.95	-		MNS 5465:2005
3	Натри (Na ⁺)	мг/л	436.6	200.0		
4	Кальци (Ca ²⁺)	мг/л	42.29	100.0		MNS ISO 2572:1999
5	Магни (Mg ²⁺)	мг/л	47.85	30.00		
6	Аммон, (NH ₄ ⁺)	мг/л	<0.10	1.50		MNS ISO 7150-1:2006
7	Хлорид, (Cl)	мг/л	336.9	350.0		MNS ISO 9297:2005
8	Сульфат (SO ₄ ²⁻)	мг/л	130.1	500.0		MNS 3652.4:1984 MNS ISO 11885:2011
9	Нитрит (NO ₂ ⁻)	мг/л	<0.05	1.00		MNS 4431:2005
10	Нитрат, (NO ₃ ⁻)	мг/л	2.18	50.00		MNS ISO 7890-3:2001
11	Карбонат (CO ₃ ²⁻)	мг/л	<1.50	-		MNS ISO 9963-1:2005
12	Гидрокарбонат (HCO ₃ ²⁻)	мг/л	729.1	-		
13	Нийт хатуулаг	мг-экв/л	6.05	7.00		
14	Хуурай үлдэгдэл, TDS	мг/л	1402	1000		MNS 4423:1997
15	Цахиурын хүчил, H ₂ SiO ₃	мг/л	16.61	-		
16	Исэлдэх чадвар /KMnO ₄ /	мгO ₂ /л	3.20	-		MNS ISO 4889:1999
17	Фтор, F	мг/л	1.42	0.7-1.5		MNS ISO10359-1:2002
18	Мөнгө, Ag	мг/л	<0.01	0.1		
19	Хөнгөнцагаан, Al	мг/л	<0.025	0.50		
20	Мышьяк, As	мг/л	<0.01	0.01		
21	Бор, B	мг/л	0.48	2.40		
22	Бари, Ba	мг/л	0.02	0.70		
23	Берелли, Be	мг/л	<0.001	0.0002		
24	Кадми, Cd	мг/л	<0.005	0.003		
25	Кобальт, Co	мг/л	<0.001	-		
26	Хром, Cr	мг/л	<0.005	0.05		
27	Зэс, Cu	мг/л	<0.02	2.0		
28	Төмөр, Fe	мг/л	0.05	0.3		MNS (ISO) 11885:2011
29	Марганец, Mn	мг/л	0.04	0.1		
30	Молибден, Mo	мг/л	<0.005	0.07		
31	Никель, Ni	мг/л	<0.005	0.02		
32	Хартугалга, Pb	мг/л	<0.01	0.01		
33	Фосфор, P	мг/л	<0.05	-		
34	Сурьма, Sb	мг/л	<0.01	0.02		
35	Селен, Se	мг/л	<0.05	0.04		
36	Стронци, Sr	мг/л	1.68	2.00		
37	Уран, U	мг/л	<0.10	0.03		
38	Цайр, Zn	мг/л	<0.01	5.0		
39	Дианид, CN _{free}	мг/л	<0.002	0.01		





ХАНЛАБ ХХК
Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, 17 р хороо, Богд Жавзандамба
гудамж 34/6 тоот, Хан Рашаан компанийн байр
Утас: 70109968, 99995316
<http://www.khanlab.mn>



ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ДҮН

ЗАХИАЛАГЧИЙН НЭР: ИХ ТҮМЭН ХҮРД ХХК

ДЭЭЖИЙН ТӨРӨЛ,
ТОО

Ус, 2

ЗАХИАЛГА №: 2023/1182-2

ХҮЛЭЭН АВСАН ОГНОО: 2023.08.01

ШИНЖИЛСЭН ОГНОО: 2023.08.14

ДЭЭЖ БОЛОВСРУУЛАЛТ: хийгдээгүй

ХУУДАСНЫ ТОО: 2

Сорилтын үр дүн зөвхөн тухайн дээжинд хамарна.
Дээжлэлтийн талварх асуудлыг манай лаборатори хариуцахгүй болно.

Чанарын менежер:  Д.Пүрэвжаргал

Хамтран ажилласан танд талархлаа.

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

ЗАХИАЛГА №: 2023/1182-2

ДЭЭЖИЙН ДУГААР: Уурхай карьерын зүүн талын худаг

ЛАБОРАТОРИЙН ДУГААР: Л-14090

№	ЭЛЕМЕНТ	НЭГЖ	ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ДҮН	ЗӨВШӨӨРӨГДӨХ	СТАНДАРТ АРГА
				ХЭМЖЭЭ /MNS 0900:2018/	
1	pH	-	7.81	6.5-8.5	MNS ISO 10523:2001
2	Кали (K ⁺)	мг/л	3.87	-	MNS 5465:2005
3	Натри (Na ⁺)	мг/л	511.8	200.0	
4	Кальци (Ca ²⁺)	мг/л	100.6	100.0	
5	Магни (Mg ²⁺)	мг/л	83.56	30.00	MNS ISO 2572-1999
6	Аммони, (NH ₄ ⁺)	мг/л	<0.10	1.50	MNS ISO 7150-1:2006
7	Хлорид, (Cl ⁻)	мг/л	626.2	350.0	MNS ISO 9297:2005
8	Сульфат (SO ₄ ²⁻)	мг/л	518.4	500.0	MNS 3652.4:1984 MNS ISO 11885:2011
9	Нитрит (NO ₂ ⁻)	мг/л	0.22	1.00	MNS 4431:2005
10	Нитрат, (NO ₃ ⁻)	мг/л	4.13	50.00	MNS ISO 7890-3:2001
11	Карбонат (CO ₃ ²⁻)	мг/л	3.00	-	MNS ISO 9963-1:2005
12	Гидрокарбонат (HCO ₃ ²⁻)	мг/л	347.8	-	
13	Нийт хатууллаг	мг-экв/л	11.90	7.00	
14	Хуурай үлдэгдэл, TDS	мг/л	2121	1000	MNS 4423:1997
15	Цахиурын хүчил, H ₂ SiO ₃	мг/л	20.07	-	
16	Исэлдэх чадвар /KMnO ₄ /	мгO ₂ /л	3.84	-	MNS ISO 4889:1999
17	Фосфат, PO ₄ ³⁻	мг/л	<0.05	3.5	MNS ISO 6878:2001
18	Фтор, F ⁻	мг/л	1.13	0.7-1.5	MNS ISO10359-1:2002
19	Хүхэртүстөрөгч, H ₂ S	мг/л	<0.10	0.1	
20	Чөлөөт хлорид, Cl _{free}	мг/л	<0.10	0.2-0.3	MNS ISO 7393-1:2001
21	Булингар	NTU	<10.0	1.5	
22	Мөнгө, Ag	мг/л	<0.01	0.1	
23	Хөнгөнцагаан, Al	мг/л	<0.025	0.50	
24	Мышьяк, As	мг/л	<0.01	0.01	
25	Бор, B	мг/л	1.71	2.40	
26	Бари, Ba	мг/л	<0.01	0.70	
27	Берелли, Be	мг/л	<0.001	0.0002	
28	Кадми, Cd	мг/л	<0.005	0.003	
29	Кобальт, Co	мг/л	<0.001	-	
30	Хром, Cr	мг/л	<0.005	0.05	
31	Зэс, Cu	мг/л	<0.02	2.0	
32	Төмөр, Fe	мг/л	4.00	0.3	MNS (ISO) 11885:2011
33	Марганец, Mn	мг/л	0.18	0.1	
34	Молибден, Mo	мг/л	<0.005	0.07	
35	Никель, Ni	мг/л	0.005	0.02	
36	Хартугалга, Pb	мг/л	<0.01	0.01	
37	Сурьма, Sb	мг/л	<0.01	0.02	
38	Селен, Se	мг/л	<0.05	0.04	
39	Стронци, Sr	мг/л	2.87	2.00	
40	Уран, U	мг/л	<0.10	0.03	
41	Цайр, Zn	мг/л	<0.01	5.0	
42	Цианид, CN _{free}	мг/л	<0.002	0.01	
43	Мөнгөн ус, Hg	мг/л	<0.001	0.001	





**ШИНЖЛЭХ УХААНЫ АКАДЕМИ
ГАЗАРЗҮЙ ГЕОЭКОЛОГИЙН ХҮРЭЭЛЭН
ХӨРСНИЙ ЛАБОРАТОРИ**

Хаяг: Монгол улс, Улаанбаатар, Сүхбаатар дүүрэг,
7-р хороо, Эрхүүгийн гудамж, 11-р хороолол

Утас: +976 99141955

E-mail: soilab.IGG@gmail.com

Хөрсний задлан шинжилгээний дүн

Дээж авсан газрын нэр:

Дорноговь аймгийн Мандах сум, Алаг цав төсөл,
MV-21559 тоот талбай

Дээж шинжлүүлсэн байгуулага, хувь хүн:

"Мон тун си хай интернэшнл" ХХК

Шинжилгээ хийсэн огноо:

2023 он 07 сар 05

Хөрсний химийн үндсэн шинж

№	Дээжний дугаар	Гүн, см	pH _{H₂O} (1:5)	CaCO ₃ %	Ялзмаг %	EC _{2.5} dS/m	Хөдөлгөөнт, мг/100г	
							P ₂ O ₅	K ₂ O
1	Ажилчдын хотхон	-	8.75	0.68	0.210	0.206	0.51	30.5
2	Хогийн цэг	-	8.69	0.82	0.961	0.354	0.66	16.8
3	Засварын шоп	-	10.12	2.77	0.485	0.687	1.62	15.6
4	ШТС	-	9.79	2.54	0.154	1.305	0.75	48.2
5	Уурхайн машин паркын талбай	-	9.05	1.69	0.654	2.236	2.25	51.2

Хөрсний ширхэгийн бүрэлдэхүүн

№	Дээжний дугаар	Гүн, см	Ширхэгийн хэмжээ, % (мм-ээр)		
			Элс (2-0.05мм)	Тоос (0.05-0.002мм)	Шавар (< 0.002мм)
1	Ажилчдын хотхон	-	61.4	29.3	9.3
2	Хогийн цэг	-	65.8	11.7	22.5
3	Засварын шоп	-	70.2	19.0	10.8
4	ШТС	-	51.2	26.3	22.5
5	Уурхайн машин паркын талбай	-	65.8	26.3	7.9

Шинжилгээний арга

pH, EC-MNS ISO 10390:2001- Ионметр, кондуктометр

CaCO₃-Кальциметр (10% HCl)

Ялзмаг-Тюрин (Walkley & Black)

Хөдөлгөөнт фосфор, кали-Спектрофотометр, Дөлөн фотометр-Мачигин (1% (NH₄)₂CO₃)

Хөрсний ширхэгийн бүрэлдэхүүн-Гидрометрийн арга

Хөрсний лабораторийн эрхлэгч, доктор (Ph.D.)  Х.Золжаргал



**“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан**



ХАНЛАБ ХХК
Улаанбаатар хот, Хан-Уул дүүрэг, 17-р хороо, Богд Жавзандамба
гуудамж 34/6 тоот, Хан Рашван компанийн байр
Утас: 70109968, 99995316
<http://www.khanlab.mn>



ИТГЭМЖ, ТЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИЙН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ДҮН

ЗАХИАЛГА № 2023/1182-1

ЗАХИАЛАГЧИЙН НЭР: **ИХ ТҮМЭН ХҮРД ХХК**

ДЭЭЖИЙН ТӨРӨД ТОО: **Хорс, 5**

№	ЛАБОРАТОРИЙН ДУГААР	ДЭЭЖИЙН ДУГААР	ДЭЭЖИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ	ЭЛЕМЕНТ, %					ЭЛЕМЕНТ, мг/кг				
				Na	Ca	Mg	K	Fe _{total}	As	Ba*	Be	Bi	Cd
1	Л-14084	ШТС	Хорс	2.16	2.09	0.76	2.03	3.27	16.80	636.1	<1.0	<10.0	<1.0
2	Л-14085	Засварын газар 1	Хорс	1.29	1.79	0.66	1.70	4.01	19.27	551.5	<1.0	<10.0	<1.0
3	Л-14086	Засварын газар 2	Хорс	1.37	3.16	0.78	1.49	2.58	17.55	614.0	<1.0	<10.0	<1.0
4	Л-14087	Хотийн цэг	Хорс	2.27	2.88	0.83	2.42	2.73	19.05	706.1	<1.0	<10.0	<1.0
5	Л-14088	Бохирын цэвэрлэг	Хорс	1.26	3.57	0.93	1.88	3.03	15.65	622.6	<1.0	<10.0	<1.0
MNS5850: 2019				-	-	-	-	-	20.00	-	-	-	3.00

№	ЛАБОРАТОРИЙН ДУГААР	ДЭЭЖИЙН ДУГААР	ДЭЭЖИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ	ЭЛЕМЕНТ, мг/кг									
				Co	Cr	Cu	La	Li	Mn	Mo	Ni	P	Pb
1	Л-14084	ШТС	Хорс	13.68	43.97	38.65	16.27	17.06	400.2	<5.0	24.99	609.9	<5.0
2	Л-14085	Засварын газар 1	Хорс	21.38	64.58	81.30	18.39	24.54	333.6	<5.0	54.64	753.3	<5.0
3	Л-14086	Засварын газар 2	Хорс	12.75	34.42	35.85	14.12	16.20	607.0	<5.0	23.25	814.8	<5.0
4	Л-14087	Хотийн цэг	Хорс	10.67	37.12	25.12	18.97	16.50	449.4	<5.0	18.04	441.5	<5.0
5	Л-14088	Бохирын цэвэрлэг	Хорс	15.02	39.50	35.26	23.60	18.92	460.8	<5.0	22.85	372.8	<5.0
MNS5850: 2019				50.00	150.0	100.0	-	-	-	5.0	-	-	-



№	ЛАБОРАТОРИЙН ДУГААР	ДЭЭЖИЙН ДУГААР	ДЭЭЖИЙН ТОДОРХОЙЛОЛТ	ЭЛЕМЕНТ, мг/кг							
				Sb	Se	Sr*	Ti	V	Y	Zn	Zr*
1	Л-14084	ШТС	Хорс	<10.0	<5.0	399.6	3171	105.0	15.22	56.91	65.82
2	Л-14085	Засварын газар 1	Хорс	<10.0	<5.0	386.3	4177	137.9	18.71	73.34	83.14
3	Л-14086	Засварын газар 2	Хорс	<10.0	<5.0	262.7	2752	92.88	13.57	75.57	53.06
4	Л-14087	Хотийн цэг	Хорс	<10.0	<5.0	400.5	2728	84.57	15.22	49.41	61.39
5	Л-14088	Бохирын цэвэрлэг	Хорс	<10.0	<5.0	296.8	3080	76.69	17.20	55.27	64.67
MNS5850: 2019				-	10.00	800.0	-	150.0	-	300.0	-

Чанарын менежер:  Д. Пүрэвжаргал

Тайлбар: * - Бүрэн хэдэрсгүй. Хамас тэмдэгтэй.

Сорилгын үр дүнг зөвхөн тухайн дэглэмд заагаарай. Дүгнэлтийнх нь өөрөөр асуудлыг манай лаборатори харууцдаггүй болно.

ХҮЛЭЭН АВСАН ОГНОО: 2023.08.01

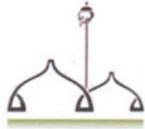
ШИНЖИЛСЭН ОГНОО: 2023.08.14

ДЭЭЖ БОЛОВСРУУЛАЛТ: **хийгэсэн.**

ХУУДАСНЫ ТОО: 2

Хамтран ажилласан талд талархтай.

Хуудас 2-2



**ХӨРС СУДЛАЛЫН
ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИ**



Дугаар: 23/2132

ИНЖЕНЕР ГЕОДЕЗИ ХХК
Утас/Факс 77278899, 77288899
E-mail: soil_lab@geo-mongol.mn

Дээж авсан огноо: 2023 он 10 сарын 16

Шинжилгээ хийсэн огноо: 2023 он 10 сарын 17-19

Дээж авсан газрын нэр: Дорноговь аймаг, Мандах сум, Алаг цав төсөл, MV-21559 тоот талбай

Координат: -

НДТ: -

Дээж шинжлүүлсэн байгууллага, хувь хүн: “Ашид Таван Эрдэнэ” ХХК

Харилцах утас: 88103619

Хөрсний химийн задлан шинжилгээний дүн

№	Лаб №	Дээжний нэр	Гүн, см	pH	Давс, %	ЦДЧ, dsm	Ялзмаг, %	NO ₃ мг/ 100г	CaCO ₂ , %	Шингээгдсэн сууриуд мг- экв/100 гр		Шим тэжээлийн элементүүд мг/ 100 гр	
										Ca	Mg	P ₂ O ₅	K ₂ O
0	1	2	3	4	5	6	7	8	10	11	12	13	14
1	23/5561	Ажилчдын хотхон	-	8.76	0.09	0.205	0.15	0.13	0.66	6.5	3.9	0.4	48
2	23/5563	Засварын шоп	-	10.1	0.31	0.641	0.48	0.15	2.80	8.4	5.3	1.6	13
3	23/5564	ШТС	-	9.70	0.57	1.231	0.11	0.11	2.63	8.2	5.4	0.7	50
4	23/5565	Уурхайн машин паркийн талбай	-	9.07	1.06	2.230	0.60	0.16	1.65	7.0	6.0	2.2	51

Хөрсний механик бүрэлдэхүүн

№	Лаб №	Дээжний нэр	Гүн, см	Механик ширхэгүүд %, ширхэгийн хэмжээ, мм						
				1-0.25	0.25-0.05	0.05-0.01	0.01-0.005	0.005-0.001	<0.001	<0.01
1	23/5561	Ажилчдын хотхон	-	31.6	51.8	5.1	3.0	2.4	6.1	11.5
2	23/5563	Засварын шоп	-	26.3	27.4	18.4	22.9	1.0	4.0	27.9
3	23/5564	ШТС	-	19.8	19.5	27.5	15.2	3.2	14.8	33.2
4	23/5565	Уурхайн машин паркийн талбай	-	24.9	22.4	27.9	12.3	2.8	9.7	24.8

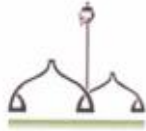
Жич: Энэхүү шинжилгээний хариу нь тухайн цэгийн дээжинд хамаарах ба хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.

Шинжилгээ хийсэн арга стандарт:

(MNS 3310:1991, MNS ISO 10390:2001, MNS 6824:2020)

Лабораторийн эрхлэгч:  Л.Цагаандархи /MS.c/

Задлан шинжээч:  О.Дагвийжалам /MS.c/



ХӨРС СУДЛАЛЫН
ИТГЭМЖЛЭГДСЭН ЛАБОРАТОРИ



ИНЖЕНЕР ГЕОДЕЗИ ХХК
Утас/Факс 77278899, 77288899
E-mail: soil_lab@geo-mongol.mn

Дугаар: 23/2133

Дээж авсан огноо: 2023 он 10 сарын 16

Шинжилгээ хийсэн огноо: 2023 он 10 сарын 17-19

Дээж авсан газрын нэр: Дорноговь аймаг, Мандах сум, Алаг цав төсөл, MV-21559 тоот талбай

Координат: -

НДТ: -

Дээж шинжлүүлсэн байгууллага, хувь хүн: “Ашид Таван Эрдэнэ” ХХК

Харилцах утас: 88103619

Хөрсний хүнд металл

№	Лаб №	Дээжний нэр	Гүн, см	Хүнд металл мг/кг					
				Ni /Никель/	Cd /Кадми/	Pb /Хар тугалга/	Cu /Зэс/	Zn /Цайр/	Cr /Хром/
1	23/5562	Хогийн цэг	-	33.2	ND	8.73	44.1	47.9	ND
2	23/5563	Засварын шон	-	20.5	ND	17.3	50.3	51.3	8.52
3	23/5564	ШТС	-	31.6	ND	20.8	55.3	68.3	10.6
4	23/5565	Уурхайн машин паркын талбай	-	50.3	ND	17.1	50.3	63.6	8.44
Хүлээх агууламж /MNS 5850:2019/				150,0	3,0	100,0	100,0	300,0	150,0
Хорттой агууламж /MNS 5850:2019/				1000,0	10,0	500,0	500,0	600,0	400,0
Аюултай агууламж /MNS 5850:2019/				1800,0	20,0	1200,0	1000,0	1000,0	1500,0
Элементүүдийн зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээ стандарт				/MNS 5850:2019/					

*ND-not detect

Жич: Энэхүү шинжилгээний хариу нь тухайн цэгийн дээжинд хамаарах ба хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.

Шинжилгээ хийсэн арга стандарт:

(MNS ISO 11466:2007)

Лабораторийн эрхлэгч:

Задлан шинжээч:



Д.Цагаандархи /MS.c/-г

О.Дагвийжалам /MS.c/



ЦАГ УУР, ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ГАЗАР
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, ХЭМЖИЛ ЗҮЙН
ТӨВ ЛАБОРАТОРИ

17043, Үйлдвэр 2-4, Чингисийн өргөн чөлөө гудамж,
Хан-Уул дүүрэг, 20-р хороо, Утас: 11-341818
E-mail: bohztli@gmail.com



СОРИЛТЫН ДҮН

Дугаар он/№	: 2023/A-319
Сорьц ирүүлсэн газрын нэр, хаяг, утас	: *Ашид таван эрдэнэ*ХХК
Сорьцын авсан хүний нэр, албан тушаал	: Б.Батхишиг агаарын хэсэг
Сорьцын тоо, төрөл	: 4 агаар, 4 дуу чимээ
Сорьц авсан огноо	: 2023.10.13
Сорьцын тодорхойлолт	: Дорноговь аймаг Мандах сум МУ-21559 талбай
Шинжилгээний аргын стандарт	: MNS 17-2-5-12:2021, MNS 17-2-5-11:2021 MNS 5002:2000, CA3 A07-2016
Шинжилсэн огноо	: 2023.10.15
Хуудасны тоо	: 1/1
Үр дүн :	

№	Сорьц авсан цэг	Сорьц авсан өдөр	Сорьц авсан цаг	Хүхэрлэг хий	Азотын давхар исэл		Дуу чимээ
					Нийт тоос /TSP/	ДБА	
					мг/м ³		
1	Ажилчдын кемп	X/13	10:15	0.015	0.028	0.040	55
2	Засварын газар	X/13	10:35	0.017	0.035	0.036	60
3	Ил уурхай	X/13	11:05	0.014	0.040	0.078	84
4	Гадаад овоолго	X/13	11:30	0.017	0.029	0.060	65
Агаарын чанарын техникийн ерөнхий шаардлага MNS 4585:2016, Хүлцэх агууламж (20 минутын хэмжилт)				0.450	0.200	0.500	60

Шинжилгээ гүйцэтгэсэн инженер:

Хянаж баталгаажуулсан инженер:
/Чанарын менежер/



Э.Оюунтуяа

Б.Алтантуяа

Хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.
Сорилтын дүн нь зөвхөн шинжилсэн сорьцонд хүчинтэй

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

Хавсралт № 3. Алаг Цав төслийн агаарын шинжилгээний дүн



ЦАГ УУР, ОРЧНЫ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ГАЗАР
БАЙГАЛЬ ОРЧИН, ХЭМЖИЛ ЗҮЙН
ТӨВ ЛАБОРАТОРИ

17043, Үйлдвэр 2-4, Чингисийн өргөн чөлөө гудамж,
Хан-Уул дүүрэг, 20-р хороо, Утас: 11-341818
E-mail: bohzi@gmail.com

СОРИЛТЫН ДҮН



Дугаар он/№	: 2023/A-319
Сорьц ирүүлсэн газрын нэр, хаяг, утас	: "Ашид таван эрдэнэ" ХХК
Сорьцын авсан хүний нэр, албан тушаал	: Б.Батхилиг агаарын хэсэг
Сорьцын тоо, төрөл	: 4 агаар, 4 дуу чимээ
Сорьц авсан огноо	: 2023.10.13
Сорьцын тодорхойлолт	: Дорноговь аймаг Мандах сум МУ-21559 талбай
Шинжилгээний аргын стандарт	: MNS 17-2-5-12:2021, MNS 17-2-5-11:2021 MNS 5002:2000, САЗ А07-2016
Шинжилсэн огноо	: 2023.10.15
Хуудасны тоо	: 1/1
Үр дүн :	

№	Сорьц авсан цаг	Сорьц авсан өдөр	Сорьц авсан цаг	Хүхэрлэг хий	Азотын давхар исэл		Нийт тоос /TSP/	Дуу чимээ ДБА
					мг/м ³			
1	Ажилчдын кемп	X/13	10:15	0.015	0.028	0.040	55	
2	Засварын газар	X/13	10:35	0.017	0.035	0.036	60	
3	Ил уурхай	X/13	11:05	0.014	0.040	0.078	84	
4	Гадаад овоолго	X/13	11:30	0.017	0.029	0.060	65	
Агаарын чанарын техникийн ерөнхий шаардлага MNS 4585:2016, Хүлцэх агууламж (20 минутын хэмжилт)				0.450	0.200	0.500	60	

Шинжилгээ гүйцэтгэсэн инженер:

Хянаж баталгаажуулсан инженер:
/Чанарын менежер/



Э.Оюунтуяа

Б.Алтантуяа

Хуулбарлан хэрэглэхийг хориглоно.
Сорилтын дүн нь зөвхөн шинжилсэн сорьцонд хүчинтэй

10/27/23, 7:46 AM ОЙ, УС, ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗРЫН КАДАСТРЫН ЛАВЛАГААНЫ МЭДЭЭЛЛИЙН САН

ОЙ, УС, ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗРЫН
КАДАСТРЫН ЛАВЛАГААНЫ МЭДЭЭЛЛИЙН САН

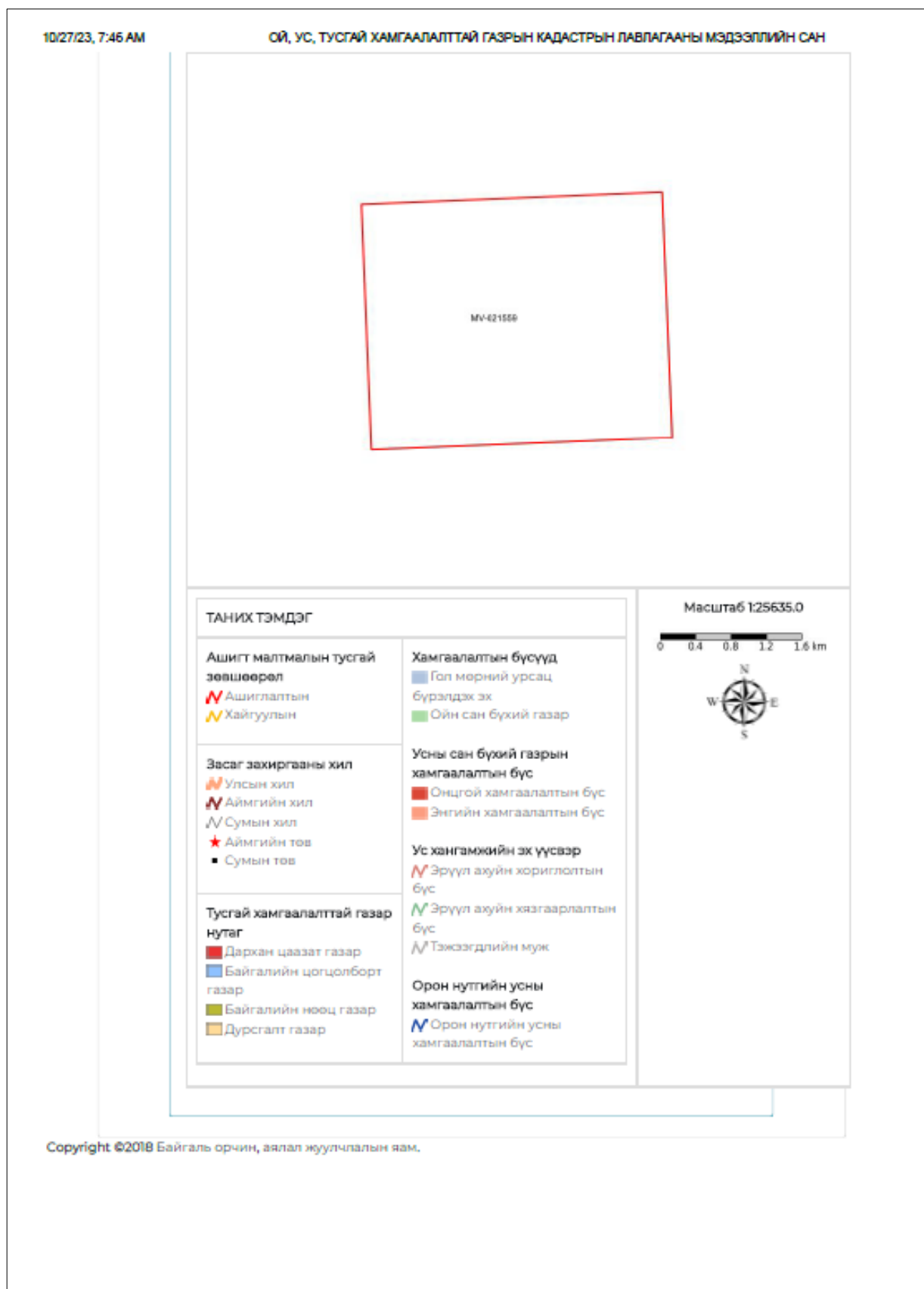
Кадастрын лавлагаа

Лавлагааны мэдээлэл

Таны лавлагаа авах хүсэлт мэдээллийн санд бүртгэгдлээ. Хүсэлтийг хянан Ашиг малтмал, газрын тосны газарт цахим байдлаар хүргэгдэнэ.

Тусгай зөвшөөрлийн дугаар	MV-021559
Талбайн нэр	Түмэн айл
Тусгай зөвшөөрлийн талбайн хэмжээ, га	932.13
Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн нэр	Их түмэн хүрд
Аймаг, сум, сав газрын нэр	Дорноговь аймаг Мандах сум, Галба - Өөш - Долоодын говь голын сав газар
Хуулиар хориглосон бүстэй давхцалтай эсэх	давхцалгүй
Давхцсан талаарх мэдээлэл	

<https://eic.mn/cadastre/referenceapplicant.php> 1/2



Ашигт малтмал, газрын тосны газрын даргын
2022 оны 12 дугаар сарын -ны өдрийн
..... дүгээр тушвалын хоёрдугаар хэсэрт

Батлав:
Их түмэн хүрд ХХК-ийн
захирал / Ж.ДАШХОРСЛ /



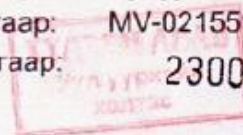
Хүлээн авсан:
АМГТГ-ын Уул уурхайн хэлтсийн
дарга / М.Мэндбаяр /



ДОРНОГОВЬ АЙМГИЙН МАНДАХ СУМЫН ТҮМЭН АЙЛ ОРДЫН 2023 ОНЫ УУЛЫН АЖЛЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ



Ашигт малтмалын төрөл: Чулуун
Үндсэн АТЗ-ийн дугаар: MV-021559
Нэмэлт АТЗ-ийн дугаар: 230070

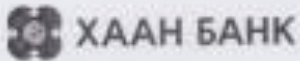


Танилцсан: Уул уурхайн хэлтсийн ахлах мэргэжилтэн

/П.Зоригт/

БОЛОВСРУУЛСАН:

1. Ерөнхий инженер
2. Уулын инженер
3. Баяжуулагч инженер
4. Механик инженер
5. Эдийн засагч



OnsDate: 2023.07.07 12:43:19

Шилжүүлгийн мэдээлэл/Transaction Information

Журналын/Journal No: 000492140153

Системийн өгнөө/System Date: 2023.07.07 12:43:16

Дт/From	Дансны/Картын дугаар Account/Card number	Нэр/Name	Дүн/Amount	Ханш/Rate
	0175090051	ИХ ТҮМЭН ХҮҮД	9,553,500.00 MNT	1.00
/ Есөн сая таван зуун таван гурван мянга таван зуун төгрөг /				
Кз/To	Бөнөөн дугаар/Branch No	Бөнөөн нэр Bank Name		
	80	Төрийн Сан		
	Дансны/Картын дугаар Account/Card number	Нэр/Name		
	102000013406	БО нөхөн сэргээх бэлгэц	9,553,500.00 MNT	1.00

Гүйлгээний утга/Transaction description:

ЕВ-Их түмэн хүрд ХХК 6375638 MV-021549 БО нөхөн сэргээх бэлгэц

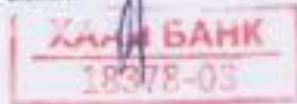
Харилцагч танд баярлалаа./Thank you to our customers

Гүйлгээний баримтыг баталгаажуулсан/Transaction statement verified:

Салбар, тооцолны төв/Branch, sub-branch:

Гарын үсэг/Signature:

Тамга/Stamp:



[Signature]

Он/Year (YYYY)

[Signature]

Сар/Month (MM)

[Signature]

Өдөр/Day (DD)



Огноо/Date: 2023.10.18 12:40:38

Шилжүүлгийн мэдээлэл/Transaction information

Журналын/Journal No: 16031080

темийн огноо/System Date: 2023.10.18 12:39:59

From	Дансны/Картын дугаар Account/Card number	Нэр/Name	Дүн/Amount	Ханш/Rate
	5175090851	ИХ ТҮМЭН ХҮРД	1,800,000.00 MNT	1.00
/ Нэг сая найман зуун мянган төгрөг /				
To	Банкны дугаар/Branch No	Банкны нэр Bank Name		
	05	Хаан банк		
	Дансны/Картын дугаар Account/Card number	Нэр/Name		
	5176120446	МТА.ТАТВАР	1,800,000.00 MNT	1.00

илгээний утга/Transaction description:

31003502340; 6375839; 99108694

2231003502340

Харилцагч танд баярлалаа./Thank you to our customers

илгээний баримтыг баталгаажуулсан/Transaction statement verified:

лбар, тооцооны төв/Branch, sub-branch:

рын үсэг/Signature:

мга/Stamp:

____ Он/Year (YYYY) ____ Сар/Month (MM) ____ Өдөр/Day (DD)



АЮУЛТАЙ ХОГ ХАЯГДАЛ ШИЛЖҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ

Огноо:
Гэрээний дугаар:

2023 оны 10 сарын 10
Ш-23/ 118



Хүлээн авагч:
“Цэцүүх Трейд” ХХК

Хаяг: Монгол улс, Улаанбаатар хот,
Баянгол дүүрэг, 5-р хороо /16010/,
Энхтайваны өргөн чөлөө 64/2 тоот
“Цэцүүх” оффис, үйлчилгээний төв
Утас: +976 70179777, +976 70180632
Цахим хаяг: www.tsetsuuh.mn
Регистрийн дугаар: 2066521
Цахим шуудан: info@tsetsuuh.mn

Үүсгэгч:
“Их түмэн хүрд” ХХК

Хаяг: Сүхбаатар дүүрэг 2-р хороо,
Тээвэрчдийн гудамж-27 Жигүүр гранд
оффис 5-11 тоот
Утас: +976 70119862, 99102445
Улсын бүртгэлийн гэрчилгээний дугаар:
9011778053
Регистрийн дугаар: 6375839
Цахим шуудан: ikhtumenkhurd@gmail.com

Хуудсыг баталгаажуулсан:

Хуудас 1/12

БАТЛАВ.
“ЦЭЦҮҮХ ТРЕЙД” ХХК
ГҮЙЦЭТГЭХ ЗАХИРАЛ



/Н.БИЛГҮҮН/

БАТЛАВ.
“ИХ ТҮМЭН ХҮРД” ХХК
ЗАХИРАЛ



/Ж.ДАШХОРОЛ/

АЮУЛТАЙ ХОГ ХАЯГДАЛ ШИЛЖҮҮЛЭХ ГЭРЭЭ

2023 оны 10 сарын 25-ний өдөр

№ Ш-23/
Ү-

Улаанбаатар хот

Нэг талаас **Цэцүүх трейд ХХК** /цаашид “Хүлээн авагч” гэх/ төлөөлж Үйлдвэрийн дарга албан тушаалтай Б.Дарамбазар, Нөгөө талаас **Их түмэн хүрд ХХК** -г / цаашид “Үүсгэгч” гэх/ төлөөлж албан тушаалтай бид харилцан тохиролцож Монгол улсын Иргэний хууль, Хог хаягдлын тухай хууль Засгийн газрын **2018 оны 116-р тогтоолын 1, 2-р хавсралт болох “Аюултай хог хаягдлыг түр хадгалах, цуглуулах, тэвэрлэх, дахин боловсруулах, устгах болон бүртгэх тайлагнах журам”, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2018 оны 02-р сарын 02-ны өдрийн А/21 тоот тушаал** болон Байгаль орчны аюулгүй байдалтай холбогдох хууль, журмыг үндэслэн энэхүү гэрээг байгуулав.

Нэг. Гэрээний агуулга

- 1.1. Энэхүү гэрээгээр Аюултай хог хаягдал үүсгэгчээс аюултай хог хаягдлын дагалдах бичгийн дагуу түүнээс гарч байгаа аюултай хог хаягдлыг хүлээн авагч нь хүлээн авч хадгалах, дахин боловсруулах, устгалд оруулах, үүсгэгч нь хүлээн авагчид тохиролцсон үнийг төлөх болон талуудын эдлэх эрх, үүрэг хариуцлагын талаар зохицуулна.
- 1.2. Эл гэрээгээр шууд зохицуулагдаагүй бусад харилцааг Монгол улсын Хог хаягдлын тухай хууль, Иргэний хууль болон бусад хууль тогтоомжоор зохицуулна.
- 1.3. Аюултай хог хаягдлын тоо хэмжээ, төрөл болон үнийн талаар гэрээний Хавсралт 1-т тусгах ба талууд гэрээний хугацаанд аюултай хог хаягдлыг шилжүүлэх бүртгээ дагалдах бичгийг гэрээнд хавсаргах ба энэ нь гэрээний салшгүй хэсэг байна.

Хоёр. Аюултай хог хаягдалд тавигдах шаардлага

- 2.1. Аюултай хог хаягдлыг ангилан ялгаж “Аюултай хог хаягдал” гэсэн тэмдэглэгээтэй байна.
- 2.2. Аюултай хог хаягдал савласан сав бүр нь ямар химийн бодис хадгалж байсан тухай нэр шошготой байна.
- 2.3. Үүсгэгч нь аюултай хог хаягдлыг шилжүүлэх бүртгээ үүссэн болон хуримтлагдсан хог хаягдлын хэмжээний талаарх бүртгэлийг хүлээн авагчид шилжүүлнэ.
- 2.4. Аюултай хог хаягдлыг шилжүүлэхдээ **БОАЖЯ Сайдын 2018 оны 02-р сарын 02-ны өдрийн А/21 тоот тушаалын 1-р хавсралтад заасан маягтын дагуу дагалдах бичгийг** бүрдүүлж өгнө.
- 2.5. Аюултай хог хаягдлын савыг суллаж онц хортой, тэсрэмтгий, шатамхай бодис /түхэйлбал цианид натри гэх мэт/ -г түхэйн бодисын шинж чанарт тохирсон үүсмалаар цэвэрлэсэн байна. Хоосон сав нь ЗГ-н 2018 оны 116-р тогтоолын 1-р хавсралтын 5.7-5.9-д заасан шаардлагыг хангасан байвал зохино.

Хуудсыг баталгаажуулсан:



Хуудас 2/12

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

Хавсралт № 9 Аюултай хог хаягдал тушаасан төлбөрийн баримт

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын
2018 оны 02 сарын 02-ны өдрийн А/21 дугаар
тушаалын 1 дүгээр хавсралт

АЮУЛТАЙ ХОГ ХАЯГДАЛ ХАЯГДЛЫН ДАГАЛДАХ БИЧИГ
№

Дагалдах бичгийн дугаар:
/шаардлагатай тохиолдолд нэмэлт хуудас хэрэглэнэ./

1. Үүсгэгчийн талаарх мэдээлэл: Аюултай хог хаягдал үүсгэгчийн бүртгэлийн дугаар: У- Аюултай хог хаягдал үүсгэгч байгууллагын нэр: МОН ТЭН Ой Хай Интернационал Трейд ХХК								
2. Аюултай хог хаягдлыг хүлээлгэн өгсөн: Овог нэр: Х. БАТТОГС Албан тушаалтан: Г. БОЛОРЦОГ Гарын үсэг: [Холбоо] Огноо: 2023 он 10 сар 23 өдөр								
3. Тээвэрлэгчийн талаарх мэдээлэл: 1/ Тээврийн хэрэгслийн улсын дугаар: 1354 9411 Тээвэрлэгчийн бүртгэлийн дугаар:								
4. Аюултай хог хаягдлын талаарх мэдээлэл:								
	Аюултай хог хаягдлын нэр	Аюулын ангилалын зэрэглэл	Савлагааны бүлэг	Савны дугаар	Төрөл	Хэмжээ	Нэгж /кг Эсвэл/ ш	Аюултай хог хаягдлын код
1	Тосон шүүс					134	кг	
2	Асгуу шүүс					130	кг	
3	20 шүүс хув. сав					30	ш	
4								
5								
6								
7								
4. Тээвэрлэх үед анхаарах нэмэлт зааварчилгаа, мэдээлэл:								
6. Аюултай хог хаягдлыг хүлээн авсан тээвэрлэгч:								
1. Овог нэр: М. БОГДОЛДУРГАА Гарын үсэг: М. СЭГ Огноо: 2023 он 10 сар 22 өдөр								
7. Үл зохицол:								
8. Аюултай хог хаягдлыг хүлээн авагчийн талаарх мэдээлэл: Аж ахуйн нэгжийн нэр: Бүртгэлийн дугаар: Б- У- Аюултай хог хаягдлыг хүлээн авсан: Овог нэр: А. ДАГООРЦОГ ХХК Албан тушаал: Н. З. ГАРС Гарын үсэг/тамга: [Холбоо] Огноо: 2023 он 10 сар 23 өдөр								

Хуудсыг баталгаажуулсан: _____

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын
2018 оны 02 сарын 02-ны өдрийн А/21 дугаар
тушаалын 1 дүгээр хавсралт

АЮУЛТАЙ ХОГ ХАЯГДАЛ ХАЯГДЛЫН ДАГАЛДАХ БИЧИГ

№ 0000638

Дагалдах бичгийн дугаар:

/шаардлагатай тохиолдолд нэмэлт хуудас хэрэглэнэ./

1. Үүсгэгчийн талаарх мэдээлэл: Аюултай хог хаягдал үүсгэгчийн бүртгэлийн дугаар: Аюултай хог хаягдал үүсгэгч байгууллагын нэр: <i>МОН ТҮМЭН ХҮРД ИЛ УУРХАЙН ХХК</i>								
2. Аюултай хог хаягдлыг хүлээлгэн өгсөн:								
Овог нэр		Албан тушаалтан		Гарын үсэг:		Огноо:		
<i>Т.Түвшин</i>		<i>Т.Түвшин</i>			202... он ... сар ... өдөр		
3. Тээвэрлэгчийн талаарх мэдээлэл:								
1/ Тээврийн хэрэгслийн улсын дугаар: <i>13-54-0111</i> Тээвэрлэгчийн бүртгэлийн дугаар:								
4. Аюултай хог хаягдлын талаарх мэдээлэл:								
	Аюултай хог хаягдлын нэр	Аюулын ангилалын зэрэглэл	Савлагааны бүлэг	Савны		Хэмжээ	Нэгж /кг Эсвэл/ш	Аюултай хог хаягдлын код
				дугаар	Төрөл			
1	<i>Төсөлөг шүүр</i>	<i>+</i>	<i>6107/14</i>			<i>1311</i>	<i>кг</i>	
2	<i>Ажирхайн шүүр</i>	<i>+</i>	<i>6107/14</i>			<i>130</i>	<i>кг</i>	
3	<i>Ууламжирал</i>	<i>+</i>	<i>6107/14</i>		<i>ИИДЭ</i>	<i>30</i>	<i>кг</i>	<i>150109</i>
4	<i>(1902)</i>							
3. Тээвэрлэх үед анхаарах нэмэлт зааварчилгаа, мэдээлэл:								
5. Аюултай хог хаягдлыг хүлээн авсан тээвэрлэгч:								
1. Овог нэр: <i>М.Төгсөглөгч</i>		Гарын үсэг: <i>М.Төгс</i>		202... он ... сар ... өдөр				
6. Үл зохицол:								
7. Аюултай хог хаягдлыг хүлээн авагчийн талаарх мэдээлэл:								
Аж ахуйн нэгжийн нэр: ЦЭЦҮҮХ ТРЕЙД ХХК Цэцүүх трейд ХХК бүртгэлийн дугаар: У-001123								
Аюултай хог хаягдлыг хүлээн авсан. Овог нэр: Цэцүүх трейд ХХК Албан тушаал Гарын үсэг /тамга/ Огноо Огноо 202... он ... сар ... өдөр								



“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

ОРЛОГЫН ПАДААН № ... **0000892**

Цэцүүх трейд ХХК

2023 оны 10-р сарын 23 өдөр

Байгууллагын нэр: Монгол С.Х.Хэй Энтерпрайзис Трейд Дагалдах баримт № ХХК

№	Бараа материалын нэр	Шифр	Хэмжих нэгж	Нэг бүрийн үнэ	Тоо	Нийт үнэ
1	<u>муфтачуур 006/190</u>		<u>ц</u>		<u>30 x 1,2 = 36 кг</u>	
2	<u>А.сүрр. шүүрхэ</u>		<u>кг</u>		<u>130</u>	<u>кг</u>
3	<u>Тосонос шүүр</u>		<u>кг</u>		<u>134</u>	<u>кг</u>
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
	ДҮН					

Бүгд _____ төгрөг _____ мөнгө (бичгээр) болно.

Хүлээн авсан нярав: _____ Хүлээлгэн өгсөн: М. Сөг



“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

Хавсралт № 10 Хаягдал тос нийлүүлэх гэрээ

“ХАЙ БИ ОЙЛ” ХК-ИЙН
ГҮЙЦЭТГЭЖ ЗАХИРАЛ

Ш.АМАР-ОТГОН



“ИХ ТҮМЭН ХҮРД” ХХК-ИЙН
ГҮЙЦЭТГЭЖ ЗАХИРАЛ

Ж.ДАЦХОРОЛ



**ТЕХНИКИЙН ХАЯГДАЛ ТОС
НИЙЛҮҮЛЭХ, ХҮЛЭЭН АВАХ ГЭРЭЭ**

2023 оны 10-р сарын 25-ны өдөр

№23/26

Улаанбаатар хот

Энэхүү гэрээг нэг талаас Монгол Улсын хуулийн дагуу байгуулагдан үйл ажиллагаа явуулж байгаа 2615134 тоот регистрийн, 90100011063 тоот улсын бүртгэлийн дугаартай “Хай Би Ойл” ХК-г төлөөлж менежер ажилтай Л.Даваагэрэл, /цаашид хог хаягдал хүлээн авагч/ нөгөө талаас Монгол Улсын хуулийн дагуу байгуулагдан үйл ажиллагаа явуулж байгаа 6375839 тоот регистрийн, 9011778053 тоот улсын бүртгэлийн дугаартай “Их түмэн хүрд” ХХК-ийн Засвар үйлчилгээний төвийг төлөөлж геологич ажилтай Н.Чимэдлхам/цаашид хог хаягдал нийлүүлэгч гэх/ нар дор дурдсан зүйлийг харилцан тохиролцсоны үндсэн дээр Иргэний хуулийн 189 дүгээр зүйл болон Хог хаягдлын тухай хуулийн холбогдох зүйл заалтыг баримтлан энэхүү техникийн хаягдал тосыг нийлүүлэх, хүлээн авах гэрээг байгуулав.

НЭГ. НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ,

- 1.1 Энэхүү гэрээгээр хог хаягдал нийлүүлэгч буюу засвар үйлчилгээний төвийн /цаашид ЗҮТ гэх/ үйл ажиллагаанаас үүссэн машин механизмын, тоног төхөөрөмжийн, хөдөлгүүрийн, гидрийн болон моторын тосыг солих үед гарсан техникийн хаягдал тос болох аюултай хог хаягдал /цаашид “АХХ” гэх/-ийг хаях, түүнтэй холбоотой холбогдох үйлчилгээний хөлс төлөх, Хог хаягдлыг хүлээн авагч нь аюултай хог хаягдлыг хүлээн авахтай холбоотой тээвэрлэх, цуглуулах, хадгалах, дахин боловсруулах, устгах үйл ажиллагааг хариуцах болон бусад холбогдох харилцааг зохицуулахад оршино.
- 1.2 Энэхүү гэрээ нь талуудын хооронд хийгдсэн тохиролцоонуудыг агуулж байгаа бөгөөд энэхүү гэрээнд тодорхой байдлаар тусгаж оруулсан заалтуудыг оролцуулахгүйгээр үйлчилгээтэй холбоотой хэлцэл, мэдэгдэл, аман болон бичгээр хийсэн тохиролцоог энэхүү гэрээ орлож байгаа болно.
- 1.3 Энэхүү гэрээнд өөрөөр заагаагүй бол түүнд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтийг бичгээр үйлдэж, хоёр тал гарын үсэг зураагүй бол тэдгээрийг хүчин төгөлдөр бус гэж үзнэ.

ХОЁР. ГЭРЭЭНИЙ ХУГАЦАА

- 2.1 Энэхүү гэрээнд талууд гарын үсэг зурсан өдрөөс эхлэн 2024 оны 04 сарын 01-ний өдөр хүртэл нэг жилийн хугацаанд хүчин төгөлдөр үйлчилнэ.
- 2.2 Гэрээнд оролцогч талууд Монгол Улсын Иргэний хуульд зааснаар гэрээний үүргээ бүрэн буюу хэсэгчлэн биелүүлээгүй гэж үзсэн тохиолдолд гэрээг дуусгавар болгохыг санал болгох эрхтэй.
- 2.3 Гэрээний хугацаа дуусгавар болоход талууд гэрээг үргэлжлүүлэх эсэх талаар харилцан мэдэгдэл ирүүлж сунгана.
- 2.4 Энэхүү гэрээний нөхцөл, болзол, заалтаас татгалзан дуусгавар болгох тухай санал, шалтгааныг талууд зөвхөн албан бичгээр тайлбарлан гаргана.

НХМаягт БМ-2 Сангийн сайдын 2017 оны 12 дугаар сарын 5-ны өдрийн 347 тоот тушаалын хавсралт

ОРЛОГЫН БАРИМТ № _____ 20 ____ оны ____ сарын ____ өдөр

(байгууллагын нэр) _____ Дагалдах баримт № _____

(бэлтгэн нийлүүлэгчийн нэр) _____

№	Материалын үнэт зүйлийн нэр, зэрэг, дугаар	Код	Хэм-жих нэгж	Худалдах	
				Тоо	Нэгжийн үнэ
1	Давууны тос		тн	10	150,000
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					
Дүн				10	150,000

Хүлээн авсан: _____ Хүлээлгэн өгсөн: _____

Тэмдэг: _____

Сангийн сайдын 2017 оны 12 дугаар сарын 5-ны өдрийн 347 тоот тушаалын хавсралт

НЭХЭМЖЛЭХ № _____

Нэхэмжлэгч: _____ Төлөгч: _____

Байгууллагын нэр: _____ Байгууллагын нэр: _____

Хаяг: _____ Хаяг: _____

Утас: Факс: _____ Гэрээний № _____

Э_шуудан _____

Банкны нэр _____

Банкны дансны дугаар _____

Нэхэмжилсэн огноо _____

Регистрийн №: _____ Төлбөр хийх хугацаа _____

№	Гүйлгээний утга	Тоо хэмжээ	Нэгжийн үнэ	Нийт үнэ
1	Ажлынцай хөл	10 тн	150,000	150,000
2	Хөдөлгөөний			
3	Урсгалын тус			
4	Хургалуу АХ			
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				
19				
20				
Дүн				
НӨАТ				
Нийт дүн				150,000

Мөнгөний дүн _____ болно.

Дарга _____

Хүлээн авсан _____

Нягтлан бодогч _____

(Тамга)



Огноо/Date: 2023.10.31 11:52:13

Шилжүүлгийн мэдээлэл/Transaction information

Журналын/Journal No: 000576682332

Системийн огноо/System Date:2023.10.31 11:52:08

Дт/From	Дансны/Картын дугаар Account/Card number	Нэр/Name	Дүн/Amount	Ханш/Rate
	5175090851	ИХ ТҮМЭН ХҮРД	150,000.00 MNT	1.00
/ Нэг зуун тавин мянган төгрөг /				
Кт/To	Банкны дугаар/Branch No	Банкны нэр Bank Name		
	04	Худалдаа Хөгжлийн банк		
	Дансны/Картын дугаар Account/Card number	Нэр/Name		
	405025812	ХАЙ БИ ОЙЛ	150,000.00 MNT	1.00

Гүйлгээний утга/Transaction description:

ЕВ-Их түмэн хүрд ХХК-с Хай би ойл ХХК-д аюултай хог хаягдлын төлбөр

Харилцагч танд баярлалаа./Thank you to our customers

“Их Түмэн Хүрд” ХХК-ийн нүүрсний ил уурхайн 2023 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний биелэлтийн тайлан

Хавсралт № 12 Мод тарьсан талбайн байршлын зураг

